

Hilding Eek

Nya

**TRYCKFRIHETS-
FÖRORDNINGEN**

*Svensk pressrätt i systematisk
framställning*

Wahlström & Widstrand

Juridikbokse

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

NYA
TRYCKFRIHETS-
FÖRORDNINGEN

NYA TRYCKFRIHETS- FÖRORDNINGEN

*Svensk pressrätt i systematisk
framställning*

AV

Hilding Eek

Jur. dr - Docent i statsrätt och
förvaltningsrätt vid Uppsala
universitet

STOCKHOLM

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

STOCKHOLM 1948
A/B GUSTAF LINDSTRÖMS BOKTRYCKERI

Förord

Avsikten med detta arbete är att ge en systematisk framställning av svensk pressrätt, grundad på den nya tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Det vänder sig till såväl jurister som pressens folk. Tanken har varit att boken skall kunna användas både som lärobok och som handbok. Jag har varit angelägen att söka göra formen lättillgänglig, icke vetenskaplig, men framställningen är inte »populär» i den mening att besvärliga frågor förbigåtts eller förenklats.

Det har emellertid varit viktigt att inte göra boken alltför omfångsrik. Den innehåller därför inte teoretiska utvecklingar utan omedelbar betydelse för tryckfrihetsförordningens tolkning eller förståelse. Polemik och notapparat har undvikits. Av bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen har dock endast de processuella reglerna (kap. VI) kunnat skildras mera översiktligt. Inte heller torde bokens användbarhet ha minskats genom att en del förvaltningsrättsliga föreskrifter om allmänna handlingars offentlighet inte närmare berörts (kap. VII). Den viktigaste lagtexten är medtagen som bilaga, liksom en del formulär.

Först sedan tryckfrihetsreformen förts i hamn har det varit motiverat att utge en bok om svensk pressrätt av detta slag, även om den länge varit av behovet påkallad. Min ursprungliga plan var att boken skulle utkomma under 1949, sedan tryckfrihetsförordningen definitivt antagits, men före ikraftträdandet vid årsskiftet 1949—1950. Personliga skäl har gjort att jag måst påskynda det hela och utge boken redan i år, då blott det första riksdagsbeslutet om grundlagsändringen föreligger. Endast utomordentliga politiska förhållanden torde emellertid kunna leda till att den nya tryckfrihetsförordningen icke planenligt förs ut i livet.

En del praktiska olägenheter följer härav och har försvårat arbetet. Jag är väl medveten om bokens brister. Om den mottas

välvilligt och visar sig kunna vara till nytta, är det min livliga förhoppning, att sedan tryckfrihetsförordningen under några år varit i tillämpning kunna utge en ny upplaga med hänsyn till framförd kritik, erfarenheter från det praktiska juridiska och publicistiska livet och rättsfall som tillkommit. Även kommande lagreformer kan bli av stor betydelse för tryckfrihetsrätten. Jag tänker då särskilt på omarbetningen av strafflagens ärekränkingskapitel, som förestår, och det internationella lagstiftningsarbete i Förenta nationernas hägn, som inletts vid konferensen i Genève i år om informationens frihet och som är avsett att under de närmaste åren fullföljas.

Stockholm i september 1948.

HILDING EEK.

Innehåll

<i>Förord</i>	5
FÖRSTA KAPITLET. <i>Inledning. Tryckfrihetens ideologi</i>	
<i>och allmänna utveckling</i>	13
<i>De tryckfrihetspolitiska problemen</i>	14
<i>Tryckfrihetslagarna i Sverige</i>	19
<i>Pressrättens begrepp och omfattning</i>	21
<i>Källor och litteratur</i>	24
<i>Film och radio</i>	27
Filmen	28
Radion	29
ANDRA KAPITLET. <i>Grundlagsskydd och exklusivitet.</i>	
<i>Tryckfrihetsförordningens tillämpningsområde</i> ..	32
<i>TF:s tillämpningsområde</i>	35
Tryckt skrift. Utgivning. Utlänning.	
<i>Tryckfriheten i krigstid</i>	39
<i>Övergångsbestämmelser</i>	41
Alternativa vilande förslag.	
TREDJE KAPITLET. <i>Tryckfriheten</i>	
<i>Förbud mot censur och andra preventiva åtgärder. Sprid-</i>	
<i>ningsfrihet</i>	47
<i>Informationens frihet</i>	53
Allmänna handlingars offentlighet. Meddelanden till pres-	
sen. Otillåtna meddelanden. Tystnadsplikter.	
Den internationella nyhetsförmedlingen	60
<i>Anonymitetsrätten</i>	61
<i>Ansvar och ansvarighet</i>	66
Ansvar för tryckt skrifts innehåll	67
<i>Juryprincipen</i>	68
<i>Tryckfrihet och avtalsfrihet</i>	69

FJÄRDE KAPITLET. <i>Tillsyn över tryckfrihetens bruk</i> . . .	73
Tillsynsmyndighet	73
Tillsynens förutsättningar	74
Granskningsexemplar. Ursprungsuppgift. Utrikes tryckta skrifter.	
<i>Boktryckeri</i>	77
Boktryckare. Anmälan om boktryckeri.	
<i>Tryckta skrifers utgivning</i>	79
Periodisk skrift	79
Definition. Löpsedlar och bilagor. Utgivningsbevis. Ägare. Utgivare. Anmälan därom. Ställföreträdare. Återkallande av utgivningsbevis. Straffbestämmelser. Utrikes tryckta skrifter.	
Titelskydd och utgivningsrätt för periodisk skrift	87
Icke periodisk skrift	88
Utgivare. Förläggare. Författare.	
Utspridare	89
FEMTE KAPITLET. <i>Tryckfrihetsbrotten</i>	91
<i>Pressdelikt</i>	91
<i>Egentliga tryckfrihetsbrott</i>	92
Missbruk av tryckfriheten.	
Ansvar för annonser m. m.	96
Meddelande genom chiffer.	
<i>Brottskatalogen</i>	100
Otillåtet yttrande	100
Högförräderi. Uppror. Krigsförräderi. Missfirmelse mot kunglig person m. m. Missfirmelse mot tjänsteman. Kränkande av främmande makt. Uppvigling. Samhällsfarlig ryk- tesspridning. Hets mot folkgrupp. Brott mot trosfrid. Anstötligt förfarande. Ärekränkning. Betydelsen av uppsåt. »Domkval».	
Otillåtet offentliggörande	108
<i>Påföljder</i>	110
Konfiskation.	
<i>Bedömandet av tryckfrihetsbrott</i>	111
<i>Ansvarigheten för tryckfrihetsbrott</i>	113
Periodiska skrifter	114
Icke periodiska skrifter	116
Gemensamma bestämmelser	118
<i>Enskilt anspråk</i>	119

Förkortningar.

Alexanderson	Nils Alexanderson, Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen. Uppsala 1907.
AK	Andra kammaren.
Betänkandet 1947	Förslag till tryckfrihetsförordning avgivet av 1944 års tryckfrihetssakkunniga. SOU 1947: 60.
Eek, Om tryckfriheten.	Hilding Eek, Om tryckfriheten. Stockholm 1942.
Fahlbeck	Erik Fahlbeck, Stig Jägerskiöld & Halvar G. F. Sundberg, Medborgarrätt. Helsingfors 1947.
FK	Första kammaren
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift.
JK	Justitiekanslern.
JO	Riksdagens Justitieombudsman eller dennes ämbetsberättelse.
KB	Kungl. Maj:ts befallningshavande (länsstyrelsen).
KU	Konstitutionsutskottet.
MO	Riksdagens militieombudsman eller dennes ämbetsberättelse.
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. I.
PK	Publicistklubben.
Prop. 1948	Kungl. Maj:ts proposition nr 230 till riksdagen 1948 med förslag till tryckfrihetsförordning m. m.
RB	Rättegångsbalken.
RF	Regeringsformen.
RO	Riksdagsordningen.
Rydin	H. L. Rydin, Om yttrandefrihet och tryckfrihet. Stockholm 1859.
RÅ	Regeringsrättens årsbok,

SFS	Svensk författningssamling.
SJF	Svenska Journalistföreningen
SL	Strafflagen.
SOU	Statens offentliga utredningar.
StvT	Statsvetenskaplig tidskrift.
SvJT	Svensk Juristtidning
TF	Tryckfrihetsförordningen.
TU	Svenska Tidningsutgivareföreningen.

Första kapitlet

Inledning. Tryckfrihetens ideologi och allmänna utveckling

Att pressen skall vara fri hör i vår tid till de grundsatser för samhället som blir allmänt hyllade. Friheten att i tryckt skrift ge uttryck åt sina meningar, att i sådan skrift lämna upplysning om inträffande händelser och att sprida tryckta skrifter utan föregången censur eller hinder av administrativt slag stod emellertid ingalunda klar, då det efter boktryckarkonstens uppfinning med ens blev möjligt att driva opinionsbildning i stor omfattning. Först efter långa strider var mot slutet av 1700-talet i England grundsatsen färdigutbildad, att pressfriheten som en del av engelsmannens naturliga frihet bestod i rätten för envar att trycka vad som helst utan föregående censur. Prövningen av frågan om genom tryckt skrift brott blivit begånget skulle tillhöra de allmänna domstolarna under medverkan av jury. Censurinstitutionen hade, då dessa grundsatser fastslogs som gällande rätt i England, varit upphävd där sedan 1695. I Sverige stadgades genom 1766 års TF, som hade karaktär av grundlag, att förhandscensur inte vidare skulle förekomma med undantag för teologiska skrifter. En bestående tryckfrihet vanns i vårt land dock först genom 1809 års revolution.

Då hade tryckfrihetsidéernas genombrott redan skett i det kontinentala Europa med den berömda franska rättighetsdeklarationen den 4 aug. 1789. Det hette i den, att friheten att meddela tankar och åsikter är en av människans mest dyrbara rättigheter och att varje medborgare följaktligen kan tala, skriva och trycka fritt med skyldighet endast att stå till svars för missbruk av denna frihet i fall som anges i lag. På grundval härav kom tryckfrihetens

begrepp enligt allmän västerländsk uppfattning att innesluta a) frihet från preventiva åtgärder mot pressen, b) åsiktsfrihet, och slutligen under engelsk påverkan även c) uppehållande av principen om tryckfrihetsmåls avdömande under medverkan av jury. Under 1800-talet genomfördes en i stort sett på dessa principer byggd presslagstiftning i nästan hela den civiliserade världen. I ett betydande antal länders statsförfattningar fastslogs även högtidligt grundsatsen, att pressen är fri.

Stark reaktion gjorde sig emellertid gällande under 1900-talet. Många demokratiska författningar blev under åren mellan de båda världskrigen ersatta med »auktoritära» regimer. Eftersom tryckfrihetsgrundsatserna nära sammanhänger med idén om folkstyre, möjliggjort genom fri opinionbildning och allmän upplysning, förlorade de sitt fotfäste i diktaturerna. En del av dem nöjde sig med att genom censur eller andra kontrollerande åtgärder hindra misshagliga opinioner att göra sig gällande. I andra togs pressen systematiskt i bruk som medel att propagera för den härskande regimen och dess ideologi. Missförhållanden inom de liberala ländernas press gav stundom visst stöd åt diktaturerna, då de gick till angrepp mot tryckfriheten. De aktuella principfrågor, inför vilka tryckfrihetslagstiftningen i modern tid står, återspeglar därför i viss mån även den motsättning, som framträtt mellan tryckfrihet i hävdvunnen, liberal mening och »presspolitik» i diktaturstaternas.

De tryckfrihetspolitiska problemen.

I särskilt äldre debatt har de resonemang varmed tryckfriheten motiverats varit starkt naturrättsligt färgade; tanke- och yttrandefriheten förklarades tillhöra människans »naturliga rättigheter». I senare tider har med större eftertryck framhållits, att den fria offentliga debatten är förutsättningen för att den demokratiska samhällsordningen — som alla antagits vara anhängare av — skall kunna fungera. Den allmänna rösträtten, demokratins grundregel, kräver fri debatt och fri nyhetsförmedling. Detsamma gäller om den nödvändiga fortgående kontrollen över dem, som sitter i samhällets nyckelställningar. Allmän upplysning, kultu-

rella, vetenskapliga och tekniska framsteg förutsätter vidare full tryckfrihet. Från dessa utgångspunkter har slutsatser dragits — olika i olika länder — som motiverat särskilda pressrättsliga regler: allmän »kritikrätt», anonymitetsrätt, begränsad ansvarighet, genmälesrätt, i vårt land principen om allmänna handlingars offentlighet o. s. v.

Den liberala tryckfrihetsideologin har naturligtvis inte stått oemotsagd utan tvärtom angripits från många håll. Att i ett arbete om svensk pressrätt gå in på denna vidlyftiga filosofiska, moraliska och politiska debatt är dock inte motiverat. Utgångspunkten för svensk tryckfrihetslagstiftning är ju den liberala synen på pressen och uppfattningen om sambandet mellan å ena sidan fritt meningsutbyte och allsidig upplysning samt å den andra fortbeståndet av ett demokratiskt statsskick. Emellertid blir frågeställningarna inte alldeles desamma för lagstiftaren i vårt moderna samhälle som då det liberala genombrottet en gång skedde. Det legislativa problemet var då att skapa garantier mot övergrepp mot pressens frihet från staten: monarken, myndigheterna, ämbetsmännen. Nu kvarstår visserligen denna uppgift, delvis försvårad genom det moderna partiväsendet med dess tendens till koncentration av hela statsmakten hos regeringen och genom nya medel varmed tryckfriheten faktiskt kan inskränkas, t. ex. skattelagar eller av försörjningsskäl officiellt förestavade ransoneringar och beslag av t. ex. tidningspapper eller tryckerimaskiner. Men härtill kommer att hot numera riktas mot friheten även från enskilda och grupper av sådana. Det omfattande organisationsväsendet möjliggör aktioner, som kan strypa till åsiktsfriheten för misshagliga minoriteter och utbredningen av vissa nyhetsmedelanden. Bojkottaktioner och arbetsnedläggelser kan i vår tid innefatta minst lika farliga spridningshinder som statliga föreskrifter. Den lagtekniska svårigheten uppstår på grund av angelägenheten av att bevara rätten för enskilda och sammanslutningar av enskilda att bilda opinion också mot pressen. I förslaget till ny TF ingick ursprungligen ett förbud mot enskilda att företa åtgärder, som kunde hindra tryckning, utgivning eller spridning av skrift. Det torde varit på goda skäl som ett sådant förbud inte ansågs böra antas. Frågan är långt ifrån mogen för lagstiftning.

När den debatterats i främmande länder har den sammanställts med problem som den moderna pressen själv skapat. Kritik har riktats mot tendenserna i viss press till monopolism och kommersialism, företeelser som är ägnade att omöjliggöra eller försvåra tryckfrihetens avsedda funktion inom demokratin. Den debatt som i dessa hänseenden förts i England och Förenta staterna är av särskilt intresse, eftersom misstanke knappast kan föreligga att i dessa länder ingrepp mot tryckfrihetens princip åsyftats med kritiken. Kingsley Martin, redaktör av »New Statesman and Nation», gör gällande att i England omkring ett dussin personer har möjlighet att bestämma vilka nyheter och åsikter som framläggs i de allmänt spridda tidningarna. Även om omdömet är överdrivet anger det den risk för tryckfriheten (informationsfrihet, opinionsfrihet, läsfrihet) som skapas genom monopolism. Tidningar är numera miljon- eller miljardföretag. Inom ett land *kan* äganderätten till huvudparten av pressen komma i händerna på ett litet fåtal personer och till sist kan utvecklingen då komma att innebära att endast dessa och deras journalistiska medhjälpare kommer att åtnjuta tryckfrihet. Mot en sådan utveckling är det angeläget att en demokratisk stat genom lagstiftning eller på annat sätt skyddar sig. Kingsley Martin vill för sin del förvandla journalistens yrke till något jämförligt med advokatens eller läkarens och stöpa om tidningarna från affärsdrivande företag till stiftelser i någon form. När han övar kritik mot »kommersialismen» åsyftar han något annat. Tidningarna påstås välja sitt material och sättet för dettas offentliggörande med tanke på att i kommersiellt syfte tillmötesgå publikens »efterfrågan» på sensationer, pikanterier o. dyl. framför vederhäftiga framställningar i allvarliga ämnen. Särskilt vid häftig konkurrens mellan olika tidningstruster, drivna som rena affärsföretag, utvecklas därför pressen till det sämre. Sanningskärleken blir allt mindre påfallande, värderingen av nyhetsmaterialet blir partisk eller ovederhäftig i största allmänhet, opinionsbildningen ensidig o. s. v. Risken är att allmänheten, ehuru på sätt och vis medskyldig i denna utveckling, förlorar förtroendet för pressen och därmed respekten för tryckfrihetsprinciperna. Hela den demokratiska samhällsordningen skulle härigenom kunna sättas i fara. Pressen måste känna ansvar i utövningen av sin frihet.

I Förenta staterna har på privat initiativ en stor utredning genomförts av förhållanden inom tidningspress, film och radio. Man har också här kommit fram till krav på större variation, fastare yrkesetik och vidgat intresse för pressverksamhet från »nonprofit institutions». Problemen har också uppmärksamrats inom Förenta nationernas organ. De har här bara kunnat antydas men är både invecklade och allvarliga och bör inte bagatelliseras. Deras lösning främjas inte heller av den skarpa polemiska ton, som företrädare av skilda synpunkter och intressen mestadels anslår vid deras behandling.

Gemensamt för skilda försök att finna legislativa lösningar är tankegången att ge de enskilda journalisterna en starkare ställning och personligt ansvar. I sådant syfte har man bl. a. strävat efter att genom lagstiftning eller avtal skaffa journalisterna en ekonomiskt och socialt tryggad ställning, som gör dem oberoende av tidningsägarna. Det demokratiska land som kommit längst lagstiftningsvägen torde varit Tjeckoslovakien som genom lagstiftning 1929 och 1936, sedan 1947, genomförde socialförsäkring för journalister och tryggade deras anställningsvillkor. Om samhällsskicket verkligen är demokratiskt kan denna metod naturligtvis vara framkomlig; att staten genom lagstiftning bereder journalisterna socialt skydd behöver inte göra journalisterna i sin verksamhet beroende av regering och myndigheter. Å andra sidan innebär ju inte nödvändigtvis det förhållandet, att makten inom tidningarna flyttas i riktning mot journalisterna, att allmänna intressen och allmänhetens synpunkter blir bättre tillgodosedda eller att pressen blir mer sober. Den legislativa metoden att stärka journalistens ställning i tidningen har också — det bör påpekas — använts i syfte att göra pressen till redskap för staten och dess makthavare, alltså att reducera tryckfriheten. I det nationalsocialistiska Tyskland förvandlades genom *Schriftleitergesetz* den 4 okt. 1933 journalisterna till halvt om halvt statstjänstemän med ansvar inför regeringsmakten och skyldighet att följa propagandaministeriets direktiv. Makten flyttades alltså från ägarna till staten med journalisterna som ett slags bulvaner. I Sovjetunionen har pressen monopoliserats för staten eller partiet och samverkande organisationer. Pressen står alltså under statskontroll, i det att staten (regeringen, regimen,

partiet) till *hela* pressen närmast intar samma ställning som i borgerligt styrda länder enskilda ägare till enskilda tidningar. I t. ex. Argentina och Spanien har presslagar stiftats varigenom statligt inseende över pressen förmedlas genom viss auktorisation av journalistyrket. Det kan alltså sägas, att den legislativa metoden bör nyttjas med varsamhet i ett land, där syftet med dess anlitande är inte att ge staten mera makt över opinionsbildningen utan blott att avbalansera den alltför stora makt som den allmänna tryckfriheten till skada anses ha förvärvat av enskilda ägare av opinionsbildnings- och informationsmedel.

Ett problem av äldre datum gäller missförhållanden inom pressen, bestående i att tidningar mot betalning åtar sig att förfäktat vissa åsikter, offentliggöra vissa nyheter och undertrycka andra o. s. v. En form av sådan bestickning, som ofta anförs särskilt i debatt mellan mindre initierade, är den påtryckning annonsörer stundom anses öva på tidningarna för att erhålla redigering av texten i enlighet med sina kommersiella eller över huvud ekonomiska intressen. Franska pressen har fått schavottera som särskilt besticklig; A. Raffalovitch, som var ryska finansdepartementets hemliga ombud i Paris 1897—1917, publicerade 1931 en samling dokument under titeln »L'abominable vénalité de la presse», som inte var hedrande för den. Tidningsföretag har i Frankrike sedermera förbjudits att motta finansiellt understöd från utlandet och liknande lagstiftning finns i flera länder. Problemet om de utländska subsidierna är inte längre så aktuellt ur tryckfrihetssynpunkt (ehuru kanske ur allmän politisk synpunkt). För att hindra bestickning från enskilda och spekulation med pressen som hjälpmedel ställs i allmänhet krav på att de som äger pressorgan eller ger ekonomiskt stöd åt sådana bör vara offentligt kända. På sina håll finns lagstiftning, som åtminstone i viss utsträckning tillgodoser också detta önskemål. Vad särskilt annonsörerna beträffar har dessas möjligheter att öva press på tidningarna starkt avtagit, sedan tidningsföretagen själva blivit ekonomiskt mäktiga och annonsörerna i sin inbördes konkurrens lika beroende av pressen som pressen av dem. Av den förut berörda amerikanska utredningen framgår att annonsörsproblemet dock behåller visst intresse i Förenta staterna, särskilt i samband med radion men också för pressen.

LITTERATUR:

Mill, John Stuart, Om friheten. Sthlm 1945.

Ross, Varför demokrati? Sthlm 1948.

Tingsten, Demokratins problem. Sthlm 1945.

A free and responsible press etc. Chicago 1947.

Martin, The press the public wants. London 1947.

Williams, Press, parliament and people. London 1946.

Zaslavsky, Freedom and responsibility of the press. VOKS Bulletin, Moskva 1948.

Andrén, Högtidstal i konserthuset den 31 maj 1948 vid Svenska Tidningsutgivareföreningens 50-årsjubileum.

Eek, Om tryckfriheten, kap. 1, 2, 3: 1 och 6.

Myrdal, Alva, Rätten till riktig information. Tiden 1947.

Petersson, Knut, Tryckfriheten. Sthlm 1941.

Wickman, Pressen och freden. Ett debattinlägg. Sthlm 1940.

Vinde, Den fria pressens uppgift. Sthlm 1942.

Tryckfrihetslagarna i Sverige.

I Sverige som i andra länder betraktades i äldre tider tryckfrihet ingalunda som en grundläggande mänsklig rättighet. Allehanda inskränkningar, förbud, censurregler och ingrepp kännetecknade pressens behandling och sedan en mer omfattande tryckeriverksamhet kommit i gång infördes av Karl XI genom stadgan den 5 juli 1684 en allmän censurorganisation i riket. Denna kompletterades sedan genom en censorsinstruktion av 1688. Denna reglering bestod i stort sett ända fram till den liberala 1766 års tryckfrihetsförordning.

1766 års TF blev emellertid inte långlivad. Den ersattes 1774 av en ny TF, vilken under den gustavianska tiden påbyggdes med allsköns förbudsregler, bl. a. en ansvarighetsordning som införde en besvärande s. k. boktryckarcensur. Efter kungamordet infördes regelrätt censur av alla politiska skrifter. En TF den 11 juli 1792 upphävde på nytt censuren men ställde i realiteten pressen under betydande inskränkningar, stegrade till det groteska under Gustav IV Adolfs regim, då boktryckarcensuren återkom och även vissa speciella slutliga censurföreskrifter infördes.

Revolutionen den 13 mars 1809 släppte tryckpressarna lösa.

RF av den 6 juni 1809 fastställde i § 86 den svenska tryckfrihetens huvudgrunder så som de alltså består. Arbetet på en ny TF resulterade först i ett förslag, »1809 års TF», som dock icke blev lag. Den 9 mars 1810 infördes emellertid en ny TF. Denna ersattes vid 1812 års riksdag med den förordning, som sedan dess har varit i kraft. Tillkomstsättet var olagligt i det kravet på att fråga om ändring i grundlagarna skulle vila till nästa riksdag icke iakttoogs. I sak skilde sig den nya TF från den äldre genom införandet av den s. k. indragningsmakten. Denna innebar att hovkanslern kunde låta inställa den vidare utgivningen av periodisk skrift, om han fann denna vara antingen »vådlig för rikets säkerhet» eller »utan skäl och bevis förnärmande personlig rätt» eller »av en fortfarande smädlig egenskap». Kungl. Maj:t hade att ta definitiv ställning till åtgärden och avgjorde vidare, om utgivaren skulle vara berättigad att framdeles utge periodisk skrift. Efter häftiga tryckfrihetspolitiska fejder under förra hälften av 1800-talet avskaffades definitivt indragningsmakten — som efter 1838 icke längre tagits i bruk — vid riksdagen 1844—45.

Under senare tid skedde en rad smärre ändringar av 1812 års TF. Viktigast bland dem är reformerna 1937 av lagstiftningen om allmänna handlingar och av processen, de nya ansvarighetsregler som antogs av 1941 års riksdag, en då likaledes införd ny paragraf i TF, som möjliggjorde censur och införsel förbud i fråga om tryckta skrifter samt utgivningsförbud av periodisk skrift, allt i tid av krig eller krigsfara, samt slutligen den lagändring 1945 varigenom denna nya paragraf åter avskaffades.

Vid åtskilliga tillfällen har försök gjorts att ersätta 1812 års TF med en helt ny lag. Förslag framlades sålunda genom en motion till 1869 års riksdag, 1871 och 1872 framlade konstitutionsutskottet fullständiga förslag till ny lagstiftning och 1887 mottog riksdagen en proposition med förslag till ny TF. Propositionen blev dock inte föremål för behandling inom riksdagen. De tidigare förslagen föll igenom. 1909 slutligen tillkallade Kungl. Maj:t, sakkunniga, som 1912 framlade förslag till ny »tryckfrihetsordning». Inte heller denna gång kunde reformen föras i land. Förslaget som särskilt bär sedermera justitierådet Nils Alexandersons signum har emellertid fått stor betydelse för det senare reformarbetet.

Den nya TF — 1949 års TF — har utarbetats av 1944 tillkallade sakkunniga under ordförandeskap av justitierådet N. Gärde med hovrättsrådet Björn Kjellin som sekreterare. Deras betänkande framlades i slutet av 1947. Den av riksdagen 1948 preliminärt antagna nya TF ansluter sig i stort sett till förslaget. Detta innebär en fullständig redaktionell omgestaltning av TF, men behåller i stort sett de hittills gällande allmänna grundsatserna. Lagstiftningen har vunnit i överskådlighet och klarhet och dunkla problem har lösts genom uttalanden i betänkandet och i propositionen. Intresset för genomförande av en ny TF torde få sättas i samband med den tillämpning som under andra världskriget gavs 1812 års TF — konfiskationer utan rättegång, transportförbud mot viss press m. m. — och den häftiga och ganska allmänna kritik denna lagtillämpning mötte.

LITTERATUR:

Lek, Om tryckfriheten, kap. 4.

Edberg, »Är skriften ej smädlig . . .»; »Han kan böla som en tjur . . .»; Farväl till beslagsparagrafen. Tiden 1947.

Eck, 1766 års tryckfrihetsförordning, dess tillkomst och betydelse i rättsutvecklingen. StvT 1943.

Kjellin, Konfiskation utan rättegång. SvJT 1946.

—»— Förslag till ny tryckfrihetsförordning. SvJT 1948.

Olsson, Gunnar, Diplomatisk kvarstad och konfiskation 1810—1939. StvT 1944.

Thulin, 1941 års tryckfrihetslagstiftning. Sthlm 1941.

af Trolle, Ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. SvJT 1940.

Westman, Tryckfrihetsförordningen 3: 9. SvJT 1940.

Se jämväl den nedan (s. 40 f.) angivna litteraturen.

Pressrättens begrepp och omfattning.

Begreppet »pressrätt» har ingen plats i den gängse juridiska systematiken. Därmed förstås i allmänhet blott sammanfattningen av en rad lagbestämmelser eller sedvanemässigt uppkomna rättsregler, som angår pressen eller har intresse för dem som är verksamma inom pressen. På detta sätt uppfattar t. ex. engelsmannen Dawson termen i sitt arbete »Law of the press» (andra

uppl. 1947), där han behandlar den engelska »law of libel» men också ganska utförligt lagstiftningen om »copyright» och det privaträttsliga förhållandet mellan tidningsägare, å ena sidan, samt å andra redaktörer, journalister och annonsörer.

Pressrätten kan emellertid också begränsas att avse sådana rättsregler, som särskilt rör pressen och dess verksamhet, m. a. o. den rättsliga specialreglering som föreligger på detta område. I England finns, åtminstone principiellt, ingen särskild rätt, vare sig privilegierande eller belastande, för pressen. I andra länder föreligger ofta en särskild presslag med i huvudsak regleringar av sådana ämnen som den svenska tryckfrihetsförordningen behandlar. Denna svenska lag är unik såtillvida som den utgör en del av landets författning. I främmande länder lämnas mycket ofta en »garanti» av pressfriheten i författningen eller fastslås tryckfrihetens princip på annat sätt däri. Specialregleringarna, i den mån sådana förekommer, tillhör den allmänna lagstiftningen.

Det är närmast i sistnämnda mening termen pressrätt används i titeln till detta arbete. Lagbestämmelser av intresse för pressen men som inte *särskilt* angår denna har i stort sett lämnats åt sidan. Författarrätten behandlas sålunda icke, den är f. ö. föremål för revision. Även en del andra lagregler, som har betydelse för den som arbetar inom förlags- eller tidningsverksamhet förbigås. Allmänt processuella eller straffrättsliga regler, som spelar in vid handläggningen t. ex. inför domstol av tryckfrihetsmål, kommer att ligga vid sidan av ämnet. Det är framfört allt TF och därtill anslutna författningar av särskild betydelse för pressen som ligger till grund för framställningen. Denna begränsning av ämnesområdet kommer dock icke att genomföras alltför strängt. Lagstiftning som icke är direkt »pressrättslig» berörs, när fullständigheten anses kräva detta med hänsyn till arbetets praktiska uppgift.

Rättssystematiskt tillhör pressrätten, sådan den framställs i denna bok, framför allt statsrätten och förvaltningsrätten. Till sin art är en del bestämmelser i TF straffrättsliga eller processuella, de behandlas emellertid här främst med hänsyn till den betydelse de har för vidmakthållande av tryckfriheten som konstitutionell grundsats.

TF och tryckfrihetsrätten anses med rätta till sin väsentliga

del tillhöra statsrätten. Denna systematik kan motiveras på skilda sätt. Ett modernt arbete (Fahlbeck—Jägerskiöld—Sundberg: Medborgarrätt, Helsingfors 1947) indelar statsrätten i konstitutionell rätt, som behandlar statsorganen och deras verksamhet, och »medborgarrätt», som behandlar bl. a. »de rättigheter och skyldigheter, som enligt våra statsrättsliga grundsatser skola tillkomma eller åligga medborgarna», bland »rättigheterna» även tryckfriheten. Malmgren har i sitt arbete »Sveriges författning» traditionsenligt angivit statsrätten som omfattande »rättsnormerna angående de ledande statsorganen och deras befogenheter». TF anger dessa befogenheters gränser och innebörd på ett viktigt område. Till dessa rättssystematiska frågor skall inte här tas ställning. Det är emellertid av vikt att påpeka, att i 1809 års grundlagsverk tryckfrihetsgrundsatserna tillagts direkt konstitutionell vikt och den fria pressen tänkts som en verklig »tredje statsmakt», avsedd att öva kontroll över konungens och riksdagens maktutövning. En i författningens former verkande »nationalkraft» sades i memorialet den 2 juni 1809 uppkomma av »friheten att tänka och yttra sig över nationens stora angelägenheter, att se dessa framställda till varje medborgares kännedom och omdöme». Och i memorialet den 28 nov. 1809 med förslag till TF hette det, att »tryckfriheten, tagen i sammanhang med rikets nuvarande statsförfattning, får av sin egenskap att vara en av de säkraste grundpelarna, en alldeles egen vikt, en alldeles avgjord oumbärlighet». Den skulle skapa »en rektifierad opinion, berättigad och skicklig att offentligen granska och bedöma nationens stora angelägenheter, regeringens viktiga föremål, lagars och författningars verkan, ämbetsmäns förhållande». Likartade uttryckssätt framträder i det betänkande med förslag till ny TF som framlades 1947. »Den enskildes politiska medverkan i samhället kräver», läser vi där, »att han fritt kan taga kännedom om händelser och förhållanden av politisk betydelse och därigenom sättes i stånd att bilda sig ett omdöme, liksom de allmänna organens verksamhet fordrar en kännedom om de enskildas förhållanden och reaktioner, som endast den fria publiciteten kan förmedla. En fri press tjänstgör både som en opinionsskapande faktor och som ett uttryck för en förhärskande eller framväxande opinion. Det demokratiska samhället kan i en mening sägas fun-

gera genom det fria ordet. Tryckfriheten blir härigenom kännetecknet på ett fritt samhällsskick.»

Källor och litteratur.

De främsta källorna för kännedomen om den svenska pressrättens innehåll är RF § 86, TF samt därtill anslutna lagar och författningar.

Den som vill veta vad lagen innehåller har att läsa lagen. Men många gånger är inte detta tillräckligt. Lagens text ter sig kanske oklar eller svårförståelig. Det gäller att söka utröna de motiv som ligger bakom lagen, den tolkning domstolarna givit den eller den kommentar lagen möjligen erhållit i den juridiska litteraturen. Rättsfallsamlingar, lagstiftningens förarbeten samt den juridiska litteraturen utgör på detta sätt också källor för kunskapen om lagen.

Rättspraxis på tryckfrihetsrättens område har alltid varit sparsam. Orsak har bland annat varit att tryckfrihetsmålen är relativt sällsynta och att frågan om fällande eller friande dom prövats av jury, vars slut icke motiverats, ja, vars synpunkter och resonemang t. o. m. kringgärdats av i och för sig välmotiverade sekretessbestämmelser. Den nya TF har ännu icke blivit slutligt antagen och alltså icke satt i tillämpning. Den rättspraxis som föreligger om 1812 års TF får helt naturligt begränsad betydelse vid den nya TF:s tolkning. Då de grundläggande principerna består berövas praxis dock ingalunda allt värde, men rättsfallen måste med varsamhet utnyttjas som källa för kunskapen om gällande rätt. De återfinns, i den mån de härrör från högsta domstolen, i Nytt juridiskt arkiv och från regeringsrätten i Regeringsrättens årsbok. Vissa rättsfall från hovrätterna finns refererade i Svensk Juristtidning. Tyvärr är icke de ofta mycket intressanta rättsfallen från rådhusrätterna på samma sätt utgivna. Närmare undersökningar av praxis kan ske genom studium av handlingar hos domstolarna eller hos justitiedepartementet eller justitiekanslersämbetet. Särskild betydelse har också redogörelserna för tryckfrihetsmål i JO:s och MO:s årliga ämbetsberättelser.

Förarbetena till den nya TF består främst i det betänkande med förslag till ny TF som hösten 1947 framlades av 1944 års tryckfrihetssakkunniga. Betänkandet redogör inte bara för motiven till det framlagda förslaget utan tecknar också en klargörande bild av rättsutvecklingen och ingår detaljerat på principiella frågor. Vidare utgörs förarbetena av propositionen nr 230 till 1948 års riksdag, vari bland annat redogörelse förekommer för de yttranden över förslaget i Betänkandet 1947 som avgivits av myndigheter och organisationer. Remissyttrandena finns icke i sin helhet publicerade. Publicistklubbens yttrande ingår emellertid i klubbens årsbok 1948. Vidare är att beakta motioner i tryckfrihetsfrågan till 1948 års riksdag samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 30 till samma riksdag, ävensom kamrarnas protokoll. I fråga om straffbestämmelser för tryckfrihetsbrott kan hänvisas till prop. nr 80 till 1948 års riksdag.

För den som närmare vill sätta sig in i de tryckfrihetsrättsliga problemen är också en del äldre offentliga utredningar av stort värde. Särskilt gäller detta det tidigare omnämnda betänkandet av 1912.

Den svenska rättsvetenskapliga litteraturen på tryckfrihetens område är inte särskilt omfattande. Det som tidigare skrivits får också, sedan en ny TF tilkommit, blott begränsat intresse. Särskilt gäller detta om de populära eller kortfattade framställningarna, t. ex. *Rönblom*, Tryckfriheten i Sverige (Sthlm 1940), *Knut Petersson*, Tryckfriheten (Sthlm 1941), *Varenius*, Svensk tryckfrihet (Sthlm 1931). Arbeten som mera ingående kommenterar lagbestämmelserna behåller i viss mån sitt värde, emedan de problemställningar som diskuteras alltså gör sig gällande. Bland äldre arbeten kan nämnas i första hand *Rydin*, Om yttrande- och tryckfrihet (Uppsala 1859) ett i hög grad föråldrat verk som dock går till grunden med många frågor och innehåller en ingående framställning av tryckfrihetslagstiftningens svenska historia. Till de äldre standardverken hör också *Alexanderson*, Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen (Uppsala 1907) och *Ask*, Om ansvarighet för tryckfrihetsbrott (Lund 1890). En kommentar till 1812 års TF har lämnats av *Fahlbeck* i *Fahlbeck—Jägerskiöld—Sundberg*, Medborgarrätt (Helsingfors 1947). Slutligen bör nämnas de kommentarer till 1812 års

TF som ingår i *Malmgrens »Sveriges grundlagar»* (femte uppl. Sthlm 1947) samt i de äldre grundlagseditionerna av *Naumann, Hagman*, där bl. a. 1809 och 1810 års TF samt förfallna lagförslag under åren 1867—1901 finns återgivna, samt *Reuterskiöld*. Tryckfrihetsrättsliga frågor har också behandlats i specialarbeten eller handböcker som omspanner mer vidsträckta områden samt i tidskriftsuppsatser. Redogörelse för dessa skall inte lämnas här. Vid särskilda avsnitt av framställningen i denna bok ges emellertid en del litteraturhänvisningar. Listorna avser inte att vara uttömmande utan endast att bereda den intresserade tillfälle till närmare studier. Därvid bör ihåggas, att den angivna litteraturen i allmänhet är i viss mån föråldrad. Betänkandet 1947 anges inte särskilt i litteraturförteckningarna. Det är nämligen den grundläggande källskriften, till vilken man i *varje* sammanhang har att gå tillbaka. Mitt eget arbete »Om tryckfriheten», som utkom 1942, är inte i första hand en kommentar till gällande rätt utan innehåller rättshistoriska och komparativa undersökningar samt en framställning av vissa sociologiska tankegångar av tryckfrihetsrättsligt intresse. Den nya lagstiftningen gör därför inte boken inaktuell men väl förhåller det sig så, att utvecklingen ridit fort även då det gäller den allmänna diskussionen av tryckfrihetsfrågorna, varför kompletteringar är nödvändiga.

Det ingår inte i planen för föreliggande arbete att skildra främmande rätt. I kap. 3 av »Om tryckfriheten» ges en redogörelse för huvuddrag i främmande lagstiftning. Denna har emellertid på senare år ändrats eller gjorts till föremål för revision. Utredningar har sålunda företagits i Förenta staterna, England och Frankrike. Lagfrågor på tryckfrihetens område är aktuella också i Schweiz och Nederländerna. Nya presslagar har tillkommit på en del håll, t. ex. Afganistan 1947, Colombia 1944. Helhetsbilden då det gäller utländsk pressrätt är därför ganska oklar. Det kan emellertid vara nyttigt att ta reda på hur de tryckfrihetsrättsliga problemen bedömts och lösts i ett annat land. Som lämpliga modernare arbeten kan för sådant studium rekommenderas *Krabbe*, Dansk Presseret (Köpenhamn 1939) eller *Dawson*, The law of the press (2:dra uppl. London 1947). Vidare må här nämnas ett i London utkommet mera universalistiskt verk, *Rothenberg*, A study of the daily newspaper and its laws.

Pressens skilda problem — dess arbetsformer, de tekniska hjälpmedlen, distribution, annonsväsen, journalisternas anställningsfrågor m. m. — har indirekt stort intresse vid bedömandet av de rättsliga frågeställningarna. Kunskap om dem kan inhämtas bland annat i tidskrifterna *Journalisten* (utgiven av Svenska Journalistföreningen) och *Pressens Tidning* (utgiven av Svenska Tidningsutgivareföreningen) samt i sistnämnda förenings tryckta handlingar och i *Publicistklubbens årsböcker*. Ett värdefullt översiktligt arbete är *Bjurman*, Tredje statsmakten (Sthlm 1935). Den allmänna presshistoriska utvecklingen skildras i *Sylwan*, Pressens utveckling under det nittonde århundradet (Sthlm 1924). Svensk tidningshistoria har vidare behandlats i monografier över svenska tidningar och tidningsmän.

Film och radio.

Sveriges grundlagar etablerar inte några särskilda privilegier för film och radio och uppställer inte heller något förbud mot förhandscensur av det som offentliggörs med dessa medel. Emellertid har i vår moderna tid filmen och radion utan tvivel samma, ja, stundom kanske större betydelse än pressen som medel att sprida upplysning bland allmänheten, att bilda opinion och göra propaganda. Likartade synpunkter som de, vilka bestämt presslagstiftningens utformning, gör sig därför gällande vid den rättsliga regleringen av filmen och radion. Det är dock påfallande, att det ingalunda står så självklart ens i länder med mycket liberal presslagstiftning, att lagen bör skydda samma vidsträckta frihet då det gäller film och radio som då det gäller pressen. Den särskilda suggestionskraften hos dessa moderna informations- och propagandamedel har i stället givit upphov till spörsmål om lämpliga sättet att genom det offentliga öva uppsikt över dem. Utan tvekan kommer långvariga och livliga debatter i alla länder att röra problemen om »filmens frihet» och särskilt »radions frihet» och om rätta avvägningen mellan dessa friheter och samhällets intresse av att hindra missbruk av dem. Detta är anledningen till att filmens och radions reglering i svensk lag här skall anges, ehuru ämnet ligger utanför pressrätten.

Filmen.

Filmen är underkastad censur enligt förordningen ang. biograf-föreställningar av den 22 juni 1911. I anslutning till förordningen finns en instruktion den 4 okt. 1939 för censurmyndigheten (*statens biografbyrå*). För att få förevisas vid offentlig föreställning måste en film underställas biografbyrån, vilken utfärdar tillståndskort som på begäran skall uppvisas för polismyndigheten. Kontrollen över att censurföreskrifterna följs åvilar sålunda denna.

Vid utövande av censuren äger biografbyrån vägra godkännande av en film på följande grunder:

1. Förevisandet skulle »strida mot allmän lag eller goda seder» eller eljest kunna verka »förråande, upphetsande eller till förvillande av rättsbegreppen». Enligt en kommentar i själva lagtexten innebär förbudsgrunden bl. a. att bilder som framställer »skräckscener, självmord eller grova förbrytelser på sådant sätt eller i sådant sammanhang» att den angivna verkan kan åstadkommas inte får godkännas. Ordalagen möjliggör långgående ingrepp. Vid tolkningen bör emellertid tonvikten ligga på ordet »sätt», förbudsgrunden kan knappast åberopas t. ex. om tanke-innehållet eller tendensen i en film ger uttryck åt en radikal politisk uppfattning, som strider mot gängse sociala eller etiska värderingar.

2. Förevisandet »kan anses olämpligt med hänsyn till rikets förhållande till främmande makt». Även denna grund är vagt angiven och har i praxis ansetts motivera förbud mot filmer som av främmande makt kan uppfattas som för denna nedsättande.

3. Förevisandet skulle röja militära förhållanden och därigenom skada rikets försvar.

Vidare kan vissa filmer barnförbjudas, d. v. s. förbjudas för barn under 15 år, nämligen sådana som biografbyrån anser »ägnade att skadligt uppjaga barns fantasi eller eljest menligt inverka på deras andliga utveckling och hälsa». Tonvikten läggs alltså på filmens direkt skadliga inverkan på barns »utveckling och hälsa» och kan inte lagligen åberopas för en censurpolitik enligt vilken endast för barn positivt lämpliga filmer godkänns. Föreskrift kan i samband med tillstånd lämnas, att film får visas

endast för manlig eller endast för kvinnlig publik eller endast i samband med föredrag av sakkunnig. Viss lättnad i censuren ges den svenska journalfilmen (§ 4).

Besvär över beslut av biografbyrån anförs hos Kungl. Maj:t och avgörs i statsrådet.

Någon specialreglering i övrigt förekommer ej av filmen, betraktad som informations- eller opinionsmedel. Inte heller är det genom rättspraxis eller på annat sätt klarlagt om och i vad mån av censuren lämnat tillståndsbevis skyddar dem, som är delaktiga i en filmföreläsning, från ansvar enligt t. ex. strafflagens stadganden ang. ärekränkning eller brott mot rikets säkerhet för filmens innehåll. I länder, där presscensur förekommer, uppstår alltid ett dylikt rättsligt problem. Biograf-förordningen § 2, som berör polismyndighetens rätt att under vissa förutsättningar inställa, upplösa och förbjuda förnyande av biograf-föreläsning, utgår emellertid från att av censuren godkänd film kan innehålla något som strider mot lag (jfr § 4). Det bör därför antas, att censurförfarandet icke rubbar allmänna rättsregler vid bedömandet av ansvarsfrågan. Censurmyndigheten kan självfallet ställas till ansvar för felaktig tillämpning av biograf-förordningen.

Radion.

Även radion står under statskontroll, ehuru icke i censurens form. Att här i riket inneha eller nyttja för utsändning avsedd radioanläggning fordrar tillstånd av Kungl. Maj:t enligt radiolagen den 3 maj 1946. Dylikt tillstånd har givits Aktiebolaget Radiotjänst, vars aktieägare representerar pressen och radioindustrin men i vars styrelse Kungl. Maj:t utser ordförande och tre av övriga sex ledamöter. Radiotjänst skall enligt ett särskilt avtal med Kungl. Maj:t den 14 juni 1947 anordna och bekosta rundradioprogrammen, medan den tekniska sidan av verksamheten samt indrivningen av licensavgifterna handhas av telegrafstyrelsen. Kungl. Maj:t bestämmer det antal timmar varunder programsändning skall äga rum. Vidare stadgas i avtalet att en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd (*radionämnden*) skall — i efterhand — granska bolagets handhavande av programverksamheten.

Anses bolaget ha brustit i sina åligganden enligt överenskomsten kan Kungl. Maj:t skilja det från programverksamhetens handhavande, dock först efter utredning av en nämnd, sammansatt på sätt gällande lag om skiljemän föreskriver.

Om programverksamheten innehåller avtalet ganska ingående bestämmelser. De allmänna grundsatserna anges i § 1 mom. 2 som är av följande lydelse:

»Rundradioprogrammen skola vara av växlande art, skänka god underhållning och vara ägnade att vidmakthålla allmänhetens intresse för rundradio. De skola hållas på en kulturell och konstnärlig nivå och vara präglade av vederhäftighet, saklighet och opartiskhet.

Programverksamheten skall så bedrivas, att folkupplysningen och folkbildningsarbetet därigenom främjas.

Vid programmens uppgörande skall uppmärksamhet ägnas åt olika landsdelars behov och önskemål utan att därför programmets riksomfattande karaktär sönderbrytes. Mellan programledningen och landsorten skall en effektiv kontakt uppehållas.

Radiotjänst skall upprätthålla bästa möjliga samarbete med offentliga och enskilda kulturella och sociala institutioner och organisationer, särskilt sådana för musik, teater, vetenskap, teknik och folkbildning, ävensom med institutioner och företrädare för landets näringsliv. Vid programmens planläggning och utformning må, där så befinnes lämpligt, anlitas sakkunskap utanför företaget.»

Vidare bestäms att Radiotjänst för sina nyhetskommunikéer i första hand skall utnyttja material från TT, ifråga om väderleksrapporter i första hand material från Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut samt att skolradioverksamheten skall bedrivas i samråd med skolöverstyrelsen. Försäljning av programtid för kommersiell reklam får inte förekomma, däremot i särskilt fall meddelande för privatpersons räkning.

Redan av § 1 mom. 2 framgår att radion skall inta en opartisk hållning och sålunda icke tjäna som politiskt propagandainstrument. Ett visst tillmötesgående gentemot myndigheterna skall dock visas i det Radiotjänst enligt avtalet skall på anmodan av statlig myndighet sända »för allmänheten viktigt meddelande». Radiotjänst skall tillse att sådana får »en för radiosändning

lämpad utformning». Enligt § 1 mom. 5 skall Radiotjänst ställa sig till efterrättelse internationella konventionen 23 sept. 1936 ang. rundradions användning i fredens intresse. Konventionen torde ha stannat på papperet och hithörande problem står f. n. på dagordningen för Förenta nationernas arbete.

Ett viktigt ehuru till sin innebörd alltjämt föga klarlagt ämne är frågan om ansvaret för det som uttalas i radio. Avtalet innehåller att »Radiotjänst är ansvarigt för att programmen ej kränka enskild rätt». Det innebär att staten icke påtar sig något ansvar. I övrigt måste f. n. ansvarsfrågan bedömas enligt allmänna rättsregler; någon sådan begränsning som gäller för pressen är inte för handen.

LITTERATUR:

Eek, Staten, teatern, filmen och radion. FT 1947.

Andra kapitlet

Grundlagsskydd och exklusivitet. TF:s tillämpningsområde

Att tryckfrihetsförordningen i Sverige är grundlag sammanhänger med att »allmänna opinionen» under grundlagsverket 1809 tänkts som en konstitutionell faktor och tryckfrihetsrätten därför i egenskap av ett konstitutionellt ämne ansetts höra hemma i grundlag. Naturligtvis har också spelat in att den tryckfrihet man velat värna härigenom skänkts särskild »helgd». Denna har en praktiskt sida i det våra grundlagar i likhet med författningslagar i allmänhet inte kan ändras utan särskilda försvarande formaliteter, två lagtima riksdagars samfälliga beslut. I främmande länder uppställs andra krav i samma syfte (t. ex. kvalificerad majoritet i parlamentet, folkomröstning). Systemet medför att under normala tider, då konstitutionen respekteras, den i konstitutionen »garanterade» tryckfriheten består. I allmänhet ger konstitutionen dock blott korta stadganden, t. ex. att pressens frihet förklaras vara »garanterad». Stundom tillfogas att censur icke får förekomma, att åsiktsfrihet skall bestå, att brott mot yttrandefriheten i tryckt skrift skall prövas i viss ordning (av allmän domstol, under medverkan av jury, el. dyl.). Den juridiska tolkningsuppgiften blir att ange innebörden av den »garanti» som sålunda utfästs.

Den svenska lagstiftningen är såtillvida enastående som presslagstiftningen i sin helhet är av grundlags natur. Allt som angår tryckfriheten eller i varje fall allt väsentligt har reglerats i TF. Vad detta innebär ur statsrättslig synpunkt gäller att utreda som svar på frågan om vad »grundlagsskyddet» åt tryckfriheten egentligen är.

Först och främst bör då de nyssnämnda svårigheterna för

grundlagsändring beaktas. RF § 86 och TF kan icke ändras eller upphävas annat än genom konungens och två lagtima riksdagars samstämmiga beslut. De båda riksdagarna skall skiljas åt genom nya val i hela riket till andra kammaren (RF § 81, RO § 64). Denna procedur innebär en trygghet mot förhastade grundlagsändringar och avses bereda folket i val möjlighet att ta ställning till ett preliminärt grundlagsbeslut av riksdagen.

Att TF sålunda icke kan ändras annat än i grundlagstiftningens form hindrar emellertid inte att konung och riksdag eller konungen ensam kan tänkas — i enlighet med konstitutionella kompetensregler i övrigt — lagstifta om press och tryckfrihet vid sidan av TF. Är detta tillåtligt? Eller är TF exklusiv rättskälla i allt som rör sig på tryckfrihetens område?

Frågeställningen måste upplösas för att svaret skall hittas. Först och främst måste man veta vad »tryckfrihetens område» närmare innebär. Sedan kan frågan ställas om lagstiftning på detta område kan ske vid sidan av TF. Den vidlyftiga konstitutionella debatt, som kunnat föras kring dessa frågeställningar, och de praktiska svårigheter som skulle följa, om statsmakterna ansågs helt förhindrade att i vanlig ordning lagstifta på »tryckfrihetens område», undanröjs genom stadgandet i TF 14: 5, där det heter: *TF 14: 5: 1.* »I allt varom bestämmelse ej meddelats i denna förordning eller i särskild lag, som utfärdas med stöd därav, gälle vad i lag eller författning eljest är stadgat.» Det klargörs härigenom att bestämmelser i vanlig ordning kan ges också i ämnen, som angår pressen och tryckfriheten. Grundlagsskyddet vinnas genom att sådana bestämmelser inte till sitt innehåll får strida mot RF § 86 eller TF. Detta gäller också om eventuellt kompletterande bestämmelser till stadganden i TF. *Principiellt* framträder emellertid TF alltså *icke* som exklusiv rättskälla över hela tryckfrihetens område.

Lagstiftaren har dock som tidigare påpekats sökt ge en så långt möjligt uttömmande och därigenom betryggande reglering i TF av allt som rör tryckfriheten. I en del fall görs i TF hänvisningar till annan lagstiftning. Då denna icke till sitt innehåll strider mot TF är motivet närmast pedagogiskt. Detta gäller t. ex. hänvisningarna i TF 1: 8 till immaterialrättslig lagstiftning, i TF 2: 1 till sekretesslagen¹⁾, i TF 12: 15 till den särskilda lagen om

¹⁾ Här nödvändiggör dock sista meningen i RF § 86 särskild hänvisning.

rättegången i tryckfrihetsmål och i TF 2:7 och 9:1 och 4. I de fall, då allmän lag innehåller bestämmelser som strider mot grundsatserna i TF, fordras emellertid för lagens giltighet att den stöder sig på uttrycklig, i TF given fullmakt. I TF 6:2 öppnas sålunda möjlighet att utan hinder av bestämmelserna i TF lagstifta om spridning bland barn och ungdom av tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran samt om spridning av karta över Sverige eller därmed jämförlig ritning eller bild som innehåller upplysning av betydelse för försvaret. TF 7:2 möjliggör tillämpning av allmänna lagregler på tillkännagivande i annons. Vidare föreskriver TF 7:3, andra stycket, att allmän strafflagstiftning kan vara att tillämpa, då någon medverkat i tryckt skrift genom att lämna ett meddelande, som han av tystnadsplikt varit förbunden att icke omtala.

Frågan om TF som *exklusiv strafflag och processlag* vållade betydande teoretiska svårigheter vid tolkningen av TF 1812, där det i 1:1 hette att ingen kunde tilltalas eller straffas »för tryckt skrifts innehåll» i annan ordning eller i annat fall än TF stadgade. Frågan kom att gälla huruvida t. ex. ett uttalande, som innefattade s. k. illojal reklam, kunde kriminaliseras vid sidan av TF samt om straff i vanlig ordning skulle kunna ådömas någon för *den* handling, varigenom han lämnat ett manus eller en uppgift till en tidning, som sedan fört hans uttalanden vidare. Båda dessa problemställningar har ingående behandlats i Betänkandet 1947. TF är alltså exklusiv straff- och processlag, såtillvida som åtal och dom för »missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri» i princip endast kan ske enligt TF (TF 1:3). Undantag från regeln såvitt angår meddelare framgår av TF 7:3. Begreppen »missbruk av tryckfriheten» och tryckfrihetsbrott behandlas närmare nedan s. 92 ff. Det skall här blott nämnas, att medan brottstyperna av »otillåtet yttrande» fullständigt anges i »brottskatalogen» i TF 7:4, påföljderna för tryckfrihetsbrott (straffsatserna m. m.) anges i lag (TF 7:6). I fråga om »otillåtet offentliggörande» (TF 7:5) stadgar TF endast att uppgifter icke får offentliggöras i tryckt skrift, som rör »förhållanden, vilkas röjande enligt lag innefatta brott mot rikets säkerhet». Det är alltså möjligt att genom lagstiftning i icke-grundlagsenlig ordning

bestämma omfattningen av som »otillåtet offentliggörande» straffbara handlingar. TF fordrar endast att straffbudets skyddsobjekt är rikets säkerhet. Allmän handling, som skall hållas hemlig, får inte offentliggöras genom tryckt skrift (TF 7:5). Här blir den i vanlig ordning stiftade sekretesslagen avgörande för omfattningen av det straffbara området.

Med det nu anförda är angivet i vilken omfattning lagstiftning om tryckfriheten och pressen kan förekomma utan iakttagande av formerna för grundlagsändring. Då så *icke* kan ske, verkar grundlagsstiftningsproceduren som ett skydd av tryckfriheten. De särskilda regler som finns uppställda för att hindra brott mot grundlagarna förstärker detta skydd. Hela det konstitutionella kontroll- och maktavvägningssystemet verkar i denna riktning, särskilt JO:s och MO:s grundlagsvårdande uppgifter och den konstitutionella ansvarigheten för regeringen enl. RF §§ 106 och 107.

Grundlagsnaturen hos de tryckfrihetsrättsliga bestämmelserna har också den reella innebörden, att en domstol, ställd inför en konflikt mellan ett grundlagsstadgande och ett stadgande i allmän lag eller annan författning, har att ge tillämplighet åt grundlagsbudet. Detta har högre valör enligt lagsystemet och i viss mån kan domstolarna därför då det gäller tryckfrihetsfrågor komma att pröva grundlagsenligheten av lag och författning.

LITTERATUR:

Eek, Om tryckfriheten s. 252—284

Fahlbeck—Jägerskiöld—Sundberg, Medborgarrätt, Helsingfors 1947
kap. I.

TF:s tillämpningsområde.

TF gäller allenast tryckt skrift. Den behandlar i sina skilda kapitel friheten att göra uttalanden i tryckt skrift och för offentliggörande i sådan, att utge och sprida tryckt skrift samt att inhämta uppgifter för offentliggörande i sådan. Denna begränsning till tryckta skrifter anger sålunda TF:s tillämpningsområde

i objektivt avseende. Dess tillämpningsområde i subjektivt avseende omfattar den personkrets, som tillförsäkras tryckfrihet.

TF 1:5. För att klargöra begreppet *tryckt skrift* anger TF 1:5, att TF är tillämplig allenast å skrift, som framställts i tryckpress. Så snart tryckpress kommer till användning vid framställningen föreligger sålunda tryckt skrift. Med denna bestämning inneslutes även skrifter, som framställts medelst mindre offsetpressar (rotaprint, multilith, multigraf, Davidsons alltrycksmaskin). Där emot utsluts skrifter som mångfaldigas t. ex. genom hektografering, stencilering, ljuskopiering eller fotografisk kopiering. Denna bestämning är ganska formalistisk och torde icke kunna uppehållas, då tekniken för mångfaldigande ytterligare utvecklats. Den har emellertid valts i klarhetens intresse. Till begreppet tryckt skrift hör däremot icke att trycket är utfört på papper. Tryckt skrift kan framställas även på material som t. ex. tyg eller papp.

TF 1:5 hänför vidare till tryckt skrift karta, ritning eller bild, även om den ej åtföljs av text, utan utges fristående. Självfallet gäller detta under förutsättning att kartan, ritningen eller bilden framställts i tryckpress. Genom att kravet på åtföljande text bortfallit utvidgas i nya TF begreppet tryckt skrift. Därav följer bl. a. att ingripande mot s. k. franska fotos endast kan ske enligt TF eller på TF 6:2 stödd lagstiftning. Musiknoter torde ej böra anses som tryckt skrift om de ej innehåller text.

En skrift som enligt dessa bestämmingar *icke* är tryckt skrift behandlas t. ex. straffrättsligt enligt allmänna lagregler, icke enligt TF:s speciella. Den ordning TF etablerar är över huvud icke tillämplig.

Tryckt skrift skall — enligt TF 1:6 — för att anses som sådan vara *utgiven inom landet*. Här tillkommer alltså ytterligare en bestämning.

TF 1:6. I TF 1:6 heter det, att skrift skall anses *utgiven*, då den blivit utlämnad till salu eller för spridning på annat sätt. Tyngdvikten ligger här på att skriften från officinen *utlämnats* till spridning. Har spridning faktiskt skett, t. ex. genom att en boktryckare eller förläggare frånhänts tryckt skrift, som han inte utlämnat, kan ansvar för skriftens innehåll inte utkrävas enligt TF. Korrektur som utlämnas för korrigerings o. dyl. anses inte vara ut-

givna; utlämnas däremot korrektorexemplar till personer utanför kretsen av dem som medverkar vid skriftens tillkomst, måste spridning och utgivning anses ha skett. (NJA 1890:401, 1909:330). Utlämnande av granskningsexemplar eller av exemplar till författare, utgivare eller förläggare i annat än spridningssyfte innebär inte utgivning. Även om spridning skett endast till en genom sitt antal eller på annat sätt begränsad personkrets utanför upphovsmännens, t. ex. föreningsmedlemmar, är skriften emellertid att anse som utgiven. Ett undantag görs för »myndighets tryckta handlingar, om de skola hållas hemliga». Om myndighets tryckta handlingar som enligt sekretesslagen skall hållas hemliga, utlämnas, t. ex. inom ett verk eller statsdepartement, anses icke utgivning föreligga och då föreligger inte heller tryckt skrift i TF:s mening.

Kravet på utgivning måste bedömas något annorlunda än kravet på framställning genom tryckpress vid bestämmandet av TF:s tillämpningsområde. Visserligen gäller, att TF *icke* är tillämplig, så snart en skrift inte utgivits. Men därav följer inte att i varje sådant fall allmänna rättsregler är tillämpliga. TF skyddar nämligen i viss utsträckning skrift redan före tryckningen och utgivningen. Sedan utgivning skett kan vissa ingrepp ske (t. ex. genom beslag eller åtal). Men det stadgas i RF § 86 att hinder inte i förväg får läggas mot skrifers utgivning och i TF 1:2, att föregående granskning av skrift är otillåten, liksom tryckningsförbud, och vidare att hinder ej på grund av en skrifts innehåll får uppställas mot dess tryckning eller utgivning. Genom allmän lag kan bestämmelser inte införas, som strider mot dessa grundsatser i fråga om skrifter, som visserligen är avsedda att tryckas och utges, men som ännu inte nått detta stadium. All den verksamhet som ingår som led i framställningen av en för utgivning avsedd skrift — märk dock undantag i TF 7:3 varom mera nedan — omfattas därför av privilegiet att icke kunna medföra beivran, preventiva ingrepp mot pressen är förbjudna (Jfr prop. 1948 s. 119 f.). Verksamhet *vid sidan av framställningen* — t. ex. spridning av ett för tryckning avsett manus utanför framställarnas krets, olovlig spridning av myndighets hemliga handling som enligt ovan nämnda undantag inte anses utgiven eller spridning av olovligen åtkommet korrektur eller olovligen åtkomna färdig-

tryckta exemplar av icke utgiven skrift — bör däremot i vanlig ordning kunna beivras. (Jfr Bet. 1947 s. 61.) Med »framställare» avses i detta sammanhang såväl författare, redaktörer och förläggare som den tekniska personal som har att arbeta med skrifts framställning.

TF 13: 1. Tryckalster skall vara utgivet inom riket för att tryckt skrift skall föreligga. Om i utlandet tryckta skrifter, som utges i Sverige, finns särskilda bestämmelser i TF kap. 13. Skrift som tryckts i utlandet anses utgiven inom riket, då den blivit utlämnad för spridning inom riket enligt TF 1: 6 (TF 13: 1). På i utlandet tryckta skrifter, som utges endast i utlandet, är TF inte tillämplig och svensk lag torde över huvud blott i något undantagsfall kunna bli aktuell (jfr SL 1: 1 och 2). En skrift kan emellertid tänkas tryckas i Sverige för utgivning endast utom riket. På framställningsstadiet kommer bestämmelserna i TF t. ex. mot censur att skydda även sådana skrifter, i varje fall då det icke torde kunna ledas i bevis att utgivning inom riket ligger helt utanför framställarnas syfte. Utges skriften därefter endast utom riket är TF emellertid icke tillämplig. (Se närmare Bet. 1947 s. 203 ff och prop. 1948 s. 120).

TF 14: 5: 2. Vad beträffar *den personkrets, varå TF är tillämplig*, är att märka att RF § 86 talar om »varje svensk mans rättighet» och att TF 1: 1 definierar tryckfriheten såsom tillkommande »varje svensk medborgare». Detta betyder dock endast att konstitutionella möjligheter föreligger att i annan ordning än genom grundlagstiftning inskränka utlännings tryckfrihet.¹⁾ Detta förhållande fastslås i TF 14: 5 där det heter att utlänning är likställd med svensk medborgare, såvitt ej annat följer av TF eller annan lag eller författning. Uttrycklig inskränkning av utlännings rätt görs i TF endast i 5: 1, 2 och 9 (om ägare, utgivare och utgivares ställföreträdare för periodisk skrift). TF:s regler är därför f. n. i övrigt tillämpliga också i fråga om utlännningar. Detta har särskild betydelse för utländska tidningskorrespondenter i Sverige vilka liksom svenska medborgare enligt TF 1: 1 andra stycket och 13: 5 tillförsäkras frihet att lämna meddelanden till skrift, som

¹⁾ Annan mening *Fahlbeck* s. 269 f. Jfr Bet. 1947 s. 52 ff.

trycks utom riket. Det må till sist påpekas, att friheten att lagstifta på området kan inskränkas genom konventioner eller andra åtaganden mot främmande makt, som innebär att utlänning tillförsäkras vissa rättigheter i Sverige eller samma rättigheter som svenskar.

I övrigt är i fråga om personkretsen blott att nämna att tryckfrihet endast tillkommer fysiska personer (icke t. ex. aktiebolag eller föreningar) och att den principiellt medföljer rättskapaciteten och alltså tillkommer också t. ex. den omyndige, sinnessjuka eller av samhället omhändertagne.

Tryckfriheten i krigstid.

Under andra världskriget tillkom en omfattande beredskapslagstiftning, som syftade till att åstadkomma en viss övervakning av pressen, att förhindra av statsmakterna som skadlig ansedd publicitet och att etablera samarbete mellan press och myndigheter till gagn för riket. Vissa myndigheter tillskapades. Statens informationsstyrelse inrättades sålunda 1940 och fick bland annat till uppgift att tillämpa kungörelsen den 12 april 1940 (»197-an») angående förbud mot offentliggörande i tryck av vissa underättelser om krigsmakten m. m. En förordning den 1 mars 1940 möjliggjorde förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel (transportförbudet) och en särskild s. k. tryckfrihetsnämnd inrättades med uppgifter i samband med förordningens tillämpning. Konfiskationer utan rättegång företogs genom justitiedepartementet som utrustades med en särskild s. k. tryckfrihetsavdelning. »Pressnämnden» tillkom med uppgift att bestraffa »illojala» tidningar med varningar. På papperet stannade dock den paragraf i TF som möjliggjorde censur och utgivningsförbud. Den tilltänkta censurmyndigheten, »statens granskningsmyndighet», kom inte till stånd.

När 1944 års tryckfrihetssakkunniga sedan gick till sitt verk enades de under intryck av kritiken mot krigsårens olyckliga lagstiftning och lagtillämpning att helt avskära alla möjligheter till administrativa ingrepp mot pressen, inkluderande censur, även i krigstid. I propositionen föreslogs emellertid en möjlighet för

domstol att meddela utgivningsförbud, då riket befinner sig i krig. Detta stadgande blev preliminärt antaget av riksdagen 1948.

Då stadgandet är av extraordinär natur må det få anses naturligt att det behandlas för sig i ett kapitel, som föregår dem, där tryckfrihetens s. a. s. normala utformning i svensk rätt skildras. Det sägs uttryckligt i TF 7: 8 att utgivningsförbud endast får meddelas då riket befinner sig i krig.

TF 7: 8 o. 9. Förutsättningen för utgivningsförbud är att domstol finner en periodisk skrift innehålla högförräderi, försök eller förberedelse därtill, uppror, försök eller förberedelse därtill, krigsförräderi, försök eller förberedelse därtill (TF 7: 4: 1—3) eller otillåtet yttrande som innefattar spioneri (TF 7: 5, andra stycket) och förordnar om skriftens konfiskering. Den kan då i samband därmed också meddela förbud mot skriftens utgivning under en tid av högst sex månader från det domen i tryckfrihetsmålet vinner laga kraft. Utges periodisk skrift i strid mot utgivningsförbud blir påföljden konfiskering i enlighet med vad i allmänhet är stadgat om förverkande av föremål på grund av brott. Denna påföljd inträder även för periodisk skrift »som uppenbart utgör fortsättning av skrift som avses med» utgivningsförbudet. Straff inträder vidare för utgivaren (TF 5: 12) och för utspridaren (TF 6: 3). Enligt TF 10: 13 kan skrift, som sprids i strid mot utgivningsförbud, tas i beslag som förberedelse för konfiskering. Innan åtal och dom skett kan justitieministern enligt TF 10: 1 och 2 provisoriskt utfärda utgivningsförbud mot periodisk skrift.

Det kan ifrågasättas, om denna metod för ingrepp mot pressen under krigstid är effektiv, liksom dess utformning kan kritiseras på grund av de risker den medför för godtycke i lagtillämpningen. Frågan står därför öppen, om icke en närmare bearbetning av erfarenheterna från krigsåren såväl i Sverige som i andra länder borde ske i syfte att nå fram till en lagstiftning, som är mer tillfredsställande ur såväl det allmännas som pressens synpunkt.

LITTERATUR:

Handledning för samarbetet med pressen. Utgiven av Överbefälhavaren
Sthlm 1944. »Endast för tjänstebruk.»
MO 1944 s. 289 ff.

PM med förslag till vissa åtgärder mot missbruk av tryckfriheten. SOU 1940: 5.
Eek, Pressförvaltningsrätt. FT 1941.
Herlitz, Förvaltningsrättsliga grunddrag, Sthlm 1943 s. 146—157.
Rynell, Statens informationsstyrelse, StvT 1942.
—»197-an». Några reflexioner kring en tryckfrihetsrättslig kungörelse. StvT 1944.
Se även litteraturen sid. 21.

Övergångsbestämmelser.

Som betonats redan i förordet är denna kommentar till en svensk tryckfrihetsförordning originell såtillvida som den utkommer, innan förordningen definitivt antagits. Fortlöper lagstiftningsarbetet planenligt blir TF definitivt antagen av riksdagen 1949. Vissa övergångsbestämmelser finns angivna i den preliminärt angivna lagtexten, som därvid blir av betydelse.

Meningen är att gamla TF skall gälla till utgången av 1949.

Vid nya TF:s tillämpning skall vidare följande gälla. Om boktryckeri blivit behörigen anmält enligt gamla TF erfordras ej ny anmälan, så länge boktryckeriet bibehålls i överensstämmelse med vad sålunda anmälts. Utgivningsbevis enligt gamla TF skall gälla också enligt nya. I fråga om ansvarigheten för tryckt skrift, som utges medan den äldre TF ännu är gällande, skall denna äga tillämpning.

Angående beståndet av kvarstad, som meddelas medan den äldre förordningen ännu är gällande, skall denna tillämpas. Lag samma vare ifråga om indragning vid trupp eller ombord å flottans fartyg av tryckt skrift, varom förordnande meddelas medan den äldre förordningen ännu är gällande.

Tryckfrihetsmål, vari talan väckes medan den äldre förordningen ännu är gällande, skall behandlas enligt den äldre förordningen. Skall enligt denna jury medverka men har jury ännu ej utsetts, då den äldre förordningen upphör att gälla, skall den nya förordningen äga tillämpning; är den underrätt, som uppdragit målet, icke tillika behörig enligt den nya förordningen, skall målet för fortsatt handläggning hänvisas till underrätt, som enligt den nya förordningen är behörig.

De åtgärder, som erfordras för val av jurymän enligt den nya förordningen skall vara slutförda före 1949 års utgång. Konungen meddelar därom närmare bestämmelser.

En viss osäkerhet kvarstår vidare i de stycken, varom riksdagen såsom vilande antagit alternativa beslut. Dessa frågor är följande.

1. Det blir beroende på riksdagens beslut om tystnadsplikt skall vara föreskriven i »lag» eller i »lag eller författning» för att medföra inskränkning av privilegiet enligt TF 1 : 1, andra stycket att utan påföljd lämna uppgift för offentliggörande i tryckt skrift. Se härom nedan s. 58 och s. 61 samt i lagtexten de alternativa formuleringarna av TF 7 : 3 och TF 13 : 5.

2. TF 12 : 5, som beskriver kvalifikationerna för jurymän, har enligt riksdagsbeslutet alternativa lydelse. Enligt alternativet b skall lagtexten innehålla jämväl önskemålet, att bland jurymännen skilda samhällsgrupper *och meningsriktningar* bör vara företrädade. Se nedan s. 127 och lagtexten.

3. I fråga om allmänna handlingars offentlighet antog riksdagen alternativa förslag i fråga om rätten att överklaga departementschefs beslut att avslå framställning om utbekommande av allmän handling. Det blir alltså beroende av riksdagsbeslutet 1949 om besvär skall kunna anföras eller inte i sådana fall. Se nedan s. 133 och lagtexten, TF 2 : 10.

Tredje kapitlet

Tryckfriheten

Det grundläggande stadgandet om tryckfriheten i Sveriges författning är efter reformen kap. 1, § 1, stycke 1, i den nya TF. Där anges nämligen det *syfte* som uppbär tryckfrihetsrätten. »Allmän tryckfrihet» skall råda så som blivit utsagt i RF § 86. »Fritt meningsutbyte» och »allsidig upplysning» skall »säkerställas». Det skall därför med iakttagande av de restriktioner TF innehåller stå varje medborgare fritt att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

Övriga stadganden i TF avser dels att ange de restriktioner, som inskränker tryckfriheten, och dels att genom preciseringar i skilda riktningar tillse att tryckfriheten blir effektiv. Det anförda lagrummets resumé av tryckfrihetsprinciperna fordrar nämligen legal uttolkning.

Redan RF § 86 anger vissa sådana preciseringar. Uppräkningen i den ålderstigna paragrafen är emellertid ofullständig. Det väsentliga som sägs är att tryckfriheten är en rätt att »utan några av den offentliga makten i *förväg lagda* hinder» utge skrifter. Detta betyder att i princip åtgärder de må vara av vad slag som helst är otillåtna, om de skapar hinder för *utgivningen* av tryckta skrifter. Alla sådana hinder är *preventiva* och obetingat förbjudna. Efter den angivna tidpunkten sätta hinder är *represiva* och tillåtna, såvitt de äger stöd av TF. Främst bland de förbjudna preventiva åtgärderna står censuren. Men även hinderligt inseende av annat slag är otillåtet.

Till förbudet mot preventiva åtgärder anknyter bestämmelser

om anonymitet för i pressen medverkande och om begränsad ansvarighet för tryckfrihetsbrott. De regler härom, som TF innehåller, bildar ett system, som avser att garantera författares, tidningsredaktioners, förlags och boktryckeriers frihet gentemot myndigheterna och att därigenom säkerställa fritt meningsutbyte och allsidig upplysning.

I anslutning härtill fastslår TF jämväl en rätt att utan andra än genom TF särskilt tillåtna hinder från myndighets eller allmänt organs sida *sprida* skrifter, som blivit utgivna. Reglerna om »*spridningsfrihet*» förlänger alltså pressens privilegier; de är inte utan vidare en följsats till förbudet mot preventiva åtgärder.

Ett ytterligare privilegium för pressen uppställs, då en särskild »*informationens frihet*», som ger skydd åt pressens källor och därmed särskilt främjar »allmän upplysning», uttryckligt stadgas i TF 1:1, andra stycket. I princip skall ingen kunna straffas för meddelande han lämnar för offentliggörande i tryckt skrift, även om det icke publicerats. Ett värn mot undergrävande på en bakväg av grundsatsen, att pressen skall vara fri från insyn, skapas härigenom. Vissa undantag från regeln har dock motsatt verkan. Då straff i vissa fall kan utkrävas för meddelanden, publicerade eller icke, enligt allmän lag, frångås den begränsade ansvarigheten och pressen får finna sig att stå till tjänst med vissa upplysningar om sin verksamhet och sina förbindelser.

Vidare hör till våra tryckfrihetsgrundsatser att straff för otillåtet yttrande *endast* kan förekomma, då brottet är inte bara angivet i TF utan blivit till sina förutsättningar helt beskrivet däri. Till sist gäller att tryckfrihetsmål skall avdömas under medverkan av en medborgerlig jury.

En ytterligare rent allmän grundsats uttrycks i TF 1:4, första stycket, som lyder på följande sätt:

»Envar, vilken blivit förtrott att döma över missbruk av tryckfriheten eller eljest vaka över denna förordnings efterlevnad, bör därvid städse hava i åtanke att tryckfriheten utgör grundval för ett fritt samhällsskick, alltid fästa sin uppmärksamhet mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet än på framställningssättet, samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.»

Detta är en omskrivning av den s. k. juryinstruktionen, som

återfanns i ingressen till § 3 i TF 1812. Den riktade sig även då till »envar», som har att pröva en skrift, t. ex. justitieministern eller JK, och alltså inte endast till jurymän och domare. Dess riktiga plats har därför ansetts vara i kap. 1 av den nya TF. »Juryinstruktionen», som ständigt åberopas i tryckfrihetsmålen, behåller emellertid en särskild och mera pregnant betydelse just för jurybedömandet och kommer att närmare behandlas i samband med detta.

Den »distributionens frihet» och »affischerings frihet» varom stundom talas i utländsk teori tillgodoses genom reglerna om spridningsfrihet. De medför även ett visst skydd av möjligheten för envar att inte hindras i sitt val av t. ex. tidning. Han tillerkänns därigenom »läsfrihet» — låt vara att påtryckningar från den sociala miljön eller politiska omgivningen faktiskt kan verka inskränkande på denna frihet. I inledningskapitlet har nämnts, att en fullständig lagstiftning om tryckfrihet ansetts kräva, att skydd i någon form skapas mot att pressens privilegier i realiteten tillfaller ett fåtal, dem som på grund av sina ekonomiska resurser ensamma är i stånd att utnyttja dem. Tryckfriheten avser ju att ge *envar* möjlighet att uttala sina meningar och lämna informationer till allmänheten. Problemet har icke uppmärksamrats i förarbetena till TF. Justitieministern framhåller i prop. 1948 (s. 108) att samma rätt tillkommer envar och att däri ligger »ett korrektiv mot att åsikter eller upplysningar undanhållas allmänheten eller att händelser och förhållanden framställas på ett osannfärdigt sätt». Spörsmålet saknade enligt hans mening aktualitet för vårt land. Särskilt angeläget kan det te sig för den enskilde att ha möjlighet att kunna kräva att få ett genmäle infört i en tidning, som angripit honom, eller ett beriktigande, då ett sakförhållande som angår honom blivit oriktigt framställt. Åtskilliga främmande lagar uppställer därför en särskild rätt till genmäle eller beriktigande, som blir av högre värde ju starkare monopoliserad pressen är.¹⁾ Såväl de sakkunniga som justitieministern har ställt sig avvisande till införande av en genmälesrätt i TF. Ett visst skydd åt den enskildes intresse av att få göra sin stämma hörd följer dock av TF 1:4,

¹⁾ Eck, Om tryckfriheten s. 118 ff.

andra stycket, som säger att vid bestämmande av påföljd för missbruk av tryckfriheten särskilt skall beaktas, om, då meddelad uppgift påkallat rättelse, sådan bragts till allmänhetens kännedom.

Enligt franska rättighetsförklaringen skulle ingen få ofredas för sina åsikters skull. En särskild *åsiktsfrihet* (opinionsfrihet) har med utgångspunkt från denna ideologi »garanterats» i några främmande författningar. Detta skulle då innebära, att straff aldrig får förekomma då någon endast framfört sin åsikt i något ämne. Även i den rättsvetenskapliga litteraturen har synpunkten kommit till uttryck. Barthélémy skriver om fransk rätt: »Det är tillåtet att angripa fosterlandet, republiken, konstitutionen . . . endast pornografin är inte helt fri». I Förenta staterna har domaren Jackson i utslaget i ett mål (*West Virginia Board of Education mot Barnette*) 1943 förklarat: »Friheten att ha annan mening är inte begränsad till ting som inte har så stor vikt. Dess väsen är rätten att uttrycka en särmening också i frågor som berör själva hjärtpunkten i den bestående ordningen». Svensk rätt innehåller icke något särskilt uttalande till förmån för åsiktsfriheten. TF 1:1 gör tryckfriheten beroende av de inskränkingar TF innehåller »till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet». RF § 86 uttalar om de straffbud TF kan föreskriva, att de skall vara givna att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Häri ligger inte något uteslutande av att det okvalificerade framförandet i tryck av en åsikt kan straffas. Detta kunde ju påkallas av hänsyn till allmänt lugn och behövde inte återhålla allmän upplysning. Genom uttalande av en åsikt kan man straffas, då förfarandet innefattar att man förleder krigsfolk till modlöshet (TF 7:4:3) eller sårar tukt och sedlighet. TF 1812 bestraffade före lagändringen 1941 »förnekelse av en Gud och ett liv efter detta, eller av den rena evangeliska läran» och i sin ursprungliga lydelse »sedernas vanhelgd . . . genom offentliga läror till någon last, särdeles den, som sårar ärbareheten». En total »åsiktsfrihet» tillhör alltså inte den svenska tryckfrihetsrättens principer.

Förbud mot censur och andra preventiva åtgärder.

Spridningsfrihet.

Som redan sagts avser förbudet i RF § 86 mot »av den offentliga makten i förväg lagda hinder» av historiska skäl främst censur, d. v. s. granskning av tryckta skrifter före deras utgivning och krav på särskilt tryckningstillstånd (*imprimatur*) innan skriften får utges. I TF 1:2 bestäms censurförbudet närmare sålunda: »Någon tryckningen föregående granskning av skrift eller något förbud mot tryckning därav må ej förekomma». TF 1:2:1. Förbudet avser endast en *tvungen* granskning; detta framgår närmare av svaret på frågan mot vem förbudet riktar sig, som vi strax skall söka ge. Stadgandet hindrar sålunda inte myndigheterna att, t. ex. i krigstid, med pressen överenskomma om att öva en viss förhandsgranskning; några andra påföljder än de lagenliga för tryckfrihetsbrott kan dock inte drabba den, som inte underkastar sig en sådan ordning. En annan sak är att den »frivilliga» censuren stundom kan genomdrivas med andra medel än lagens tvång: avstängning från nyheter, illojal användning av t. ex. en krishushållnings fullmakter, moralisk nedsvärtning inför allmänheten.

Till »i förväg lagda hinder» hör också andra preventiva åtgärder än censuren. Principiellt är alla preventiva åtgärder förbjudna; preventiv är en åtgärd som företas innan en skrift blivit i TF:s mening utgiven.¹⁾ Detta kommer till ytterligare uttryck i andra stycket av TF § 2, där det sägs att myndighet eller annat allmänt organ inte får hindra tryckning eller utgivning av en skrift.

Repressiva åtgärder, d. v. s. åtgärder efter utgivningen, är däremot principiellt tillåtliga, dock endast om de har stöd av TF. Dylika åtgärder är sådana, som hindrar en skrifts »*spridning* bland allmänheten». TF ger särskilt stöd åt dylika hindrande åtgärder endast om de har till uppgift att förbereda och säker-

¹⁾ Distinktionen mellan preventiva och repressiva åtgärder har tyvärr suddats bort vid formuleringen av TF 1:2, andra stycket, men någon ändring i förhållande till äldre rätt torde inte därmed vara åsyftad. RF § 86 kan åberopas för distinktionen, låt vara att förbudet där riktar sig endast mot »den offentliga makten».

ställa domstolsprövning av frågan om tryckfrihetsbrott begåtts genom tryckt skrift eller att verkställa dom. Även den påföljd för brott, som får utkrävas enligt TF kap. 7, kan betecknas som en tillåten repressiv åtgärd. Vidare får enligt TF 6:2 hinder i allmän lag uppställas mot spridning bland barn och ungdom av tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran. Bestämmelser får också genom allmän lag utfärdas mot spridande av sådan karta över Sverige eller del därav, som innehåller upplysning av betydelse för rikets försvar eller av därmed jämförlig ritning eller bild. Lagföreskrifterna kan medföra straff för spridning i de avsedda fallen, liksom åtgärder som hindrar spridning. Däremot kan inte straff för innehållet i skrifterna utdömas i annan ordning än enligt TF. Inte heller kan de skrifter TF 6:2 avser konfiskeras annorledes än enligt vad TF föreskriver härom. I sin kommentar till TF 1:3 uttalar justitieministern i prop. 1948, att även framdeles skall gälla, att tryckt skrift över huvud ej kan konfiskeras annat än i de fall och i den ordning TF anger. Om t. ex. en tidning innehåller en bild som inte får spridas enligt lag, stödd på TF 6:2, kan inte som påföljd härav tidningsnumret konfiskeras.

TF 1:2:2. Förbudet mot åtgärder, som hindrar tryckning, utgivning eller spridning av skrift, avser enligt TF 1:2 endast åtgärder »*på grund av skrifts innehåll*». På annan grund skulle alltså hinder kunna få uppställas. Emellertid torde denna begränsning av förbudet inte kunna hänföras till åtgärder mot tryckning eller utgivning, vilka ju enligt RF § 86 såsom preventiva under alla omständigheter är otillåtna. Det är därför endast hinder mot *spridning* av skrift som utgivits — d. v. s. utlämnats för spridning (TF 1:6) — som kan vara tillåtliga enligt TF, emedan de inte uppställs på grund av skriftens innehåll. Sådana hinder är t. ex. generella ordningsföreskrifter angående t. ex. försäljning av tryckta skrifter, som inte riktar sig mot speciella slag av sådana (eller mot vissa personer som utspridare) och över huvud gäller oberoende av det som står att läsa i skrifterna. Även speciella åtgärder som hindrar spridning har ansetts tillåtliga (NJA 1915 s. 515, 1935 s. 113, 1944 s. 702), t. ex. då antisemistiska flygblad utdelats på gatan och detta väckt förargelse. I sådana fall är

det *sättet* för spridningen, inte skriftens innehåll som utgör grund för den hindrande åtgärden (beslagtagande av skriften, åtal för förargelseväckande beteende). Betänkandet 1947 inskräper (s. 108) att frågan om spridandet av tryckt skrift innefattar förargelseväckande beteende måste bedömas med varsamhet och att det strider mot TF att enbart på grund av en skrifts innehåll anse dess spridande vara straffbart som förargelseväckande beteende.¹⁾ Ingrepp mot spridning kan också ske t. ex. då denna innefattar brott mot förbud att använda barn för viss försäljning. I en del fall, varom mera nedan, anses brott kunna begås genom tryckt skrift utan att vara tryckfrihetsbrott; att spridande av skriften då föranleder straff vid sidan av TF strider icke mot TF 1:2, enär det hinder för spridningen, som strafffåläggandet innebär, inte sker på grund av skriftens innehåll.

För att en åtgärd skall vara att betrakta som *hinder* i TF:s mening fordras, att den menligt påverkar en skrifts tryckning, utgivning eller spridning. Detta gäller självfallet om censur eller utgivningsförbud, liksom indirekta censurföreskrifter; t. ex. villkor om visst innehåll hos en skrift för att dess utgivare skall ha möjlighet att transportera skriften från ort till annan eller vid pappersransonering erhålla tilldelning av papper på samma grunder som andra utgivare. Inte heller kan t. ex. granskning av manuskript på officinerna få ske, oaktat imprimatur inte föreskrivits, än mindre beslagtagande av dylika förekomma. Någon saklig ändring torde icke vara åsyftad, då TF numera icke innehåller en ordagrann motsvarighet till TF 1812 1:3, som uttryckligt stadgade att skrift inte före utgivandet fick avfordras författare, utgivare, förläggare eller boktryckare och att inte heller något »för utgivningen eller tryckningen hinderligt inseende» över dem skulle vara tillåtet. Detta utgjorde närmast en följsats till RF § 86 som gäller även sedan den nya TF trätt i kraft. Som exempel kan även nämnas att polismyndigheten inte äger vägra tryckeripersonalen tillträde till tryckeriet. Vad beträffar ransonering

¹⁾ Då järnvägsstyrelsen 1948 förbjöd försäljning på dess områden av tidningen »Järnvägsmännen, Vi på SJ» på grund av att tidningen påstods ha »tagit till sin uppgift att komma med anmärkningar och beskyllningar mot statens järnvägars ledning och befäl» kan denna åtgärd inte anses förenlig med TF.

av papper och jämförliga åtgärder — som t. ex. krav på licenser för import av tryckeriutensilier, byggnadslov och körtillstånd — kan sådana åtgärders förenlighet med förbudet mot åtgärder, som hindrar tryckning, utgivning och spridning av skrifter ifrågasättas. Det är utomordentligt svårt att söka ange en gräns mellan det i sådana sammanhang enligt TF tillåtna och otillåtna. I vissa fall, t. ex. beträffande körtillstånd och drivmedelsransonering, som drabbar spridningen, behöver frågan om »hinder» inte uppkomma, nämligen om åtgärderna i fråga inte sker på grund av skrifts innehåll. Denna begränsning av förbudet gäller inte vid hinder mot skrifts utgivning. T. ex. pappersransonering kan därför förenas med TF, blott om ransoneringen verkligen inte kan sägas utgöra hinder för utgivningen. Distinktionerna kompliceras här av att förbudet mot hinder inte endast riktar sig mot åtgärder, som innebär att tryckning, utgivning eller spridning omöjliggöres. Det räcker enligt motiven med att t. ex. spridningen begränsas genom lokala ingrepp eller utgivningen ekonomiskt försvåras. Pappersransonering synes innebära ett härmed jämförligt relativt hinder mot utgivningen. De åtgärder för ransonering av papper, som företagits i Sverige, har dock inte ansetts vara av sådan intensitet, att de kunnat betraktas som verkliga hinder i TF:s mening. Att dra gränsen i särskilda fall blir till sist en fråga för rättskipningen. I prop. 1948 uttalar justitieministern, att åtgärder som ransoneringar erbjuder stora möjligheter till missbruk¹⁾ och att det därför är viktigt att beakta stadgandets syfte: att skapa skydd för yttrandefriheten. Diskrimination får inte ske på grund av t. ex. en skrifts politiska inriktning eller ställningstaganden i andra frågor. Med statsmaktens utbredning över allt större områden av samhällslivet följer otvivelaktigt möjligheter till mångahanda hinder av nu diskuterat slag; en grundsats för tveksamma fall måste alltid vara att hindrande åtgärder inte får företas, om de angriper yttrandefriheten. Denna grundsats kan nyttjas vid bestämmandet av om ett hinder har den av TF förutsatta intensiteten. Redan av allmänna rättsgrundsatser (»lika fall skall behandlas lika») följer att t. ex. en pappersransonering, *även* om den inte har sådan intensitet att den

¹⁾ Se även hr Håstad i AK prot. 1948 nr 29 s. 27 f.

utgör hinder i TF:s mening, ej får utformas så, att tilldelningen bestäms olika med hänsyn till skrifers olika politiska inriktning. Att innehållet i tryckta skrifter eljest tillmätts en viss betydelse behöver inte strida mot TF. Pappersrestriktionerna får dock inte medföra att *den* frihet som anges i TF 1:1 — friheten att i tryckt skrift yttra tankar och åsikter samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst — blir föremål för statlig ransonering eller, än mindre, utdelas efter rabattsystem. Att åtgärder som särskilt underlättar en skrifts utgivning, t. ex. ekonomiskt stöd från det allmänna, inte kan angripas såsom otillåtna hinder för utgivningen av *andra* skrifter är uppenbart.

Särskilt viktigt inte minst mot bakgrund av andra världskrigets transportförbud är friheten att få skrifter transporterade genom postverket och annan allmän trafikanstalt. Härom innehåller TF 6:4 uttryckligt stadgande: för tryckt skrifts försändande genom postverket eller annan allmän trafikanstalt skall ej på grund av skriftens innehåll särskilda inskränkningar eller villkor gälla. Stadgandet är närmast ett förtydligande av TF 1:2. Det innebär inte, att allmän trafikanstalt enligt TF är skyldig att befordra tryckskrifter, men väl att, då sådan skyldighet av annan grund föreligger, någon diskriminering inte får ske på grund av en skrifts innehåll. Skyldighet att befordra gods föreligger för statens och enskilda järnvägar jämlikt 1925 års järnvägstrafikstadga, motsvarande förpliktelse för den som har tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik stadgas i 1940 års förordning härom. Reglerna för postbefordran återfinns i kungörelse den 9 maj 1947 samt i den s. k. tidningsförordningen den 22 april 1932 med ändringar 1941 och 1947. Av TF 6:4 följer, att en skrifts befordran inte får vägras eller fördröjas på grund av dess innehåll. Inte heller får beträffande tryckt skrift åberopas föreskrifterna i kungl. breven 1886 och 1908, som innebär att om å försändelses yttre eller i korsband förekommer något sedlighetssårande eller för adressaten förnärmande eller meddelande, som innebär försök att förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, försändelsen inte må befordras eller utlämnas till adressaten utan skall anmälas till generalpoststyrelsen. Allmänna ordningsföreskrifter, som inte grundas på skrifts innehåll, får uppställas också för transport av tryckt skrift. Spridningshinder

TF 6:4.

enligt TF 6 : 2 är likaledes tillåtna samt slutligen enligt TF 6 : 3 hinder mot spridning av skrift, som saknar föreskrivna uppgifter om boktryckare m. m. eller utspridaren vederligt är åsatt oriktig sådan uppgift, och av skrift som lagts under beslag eller konfiskerats eller utgivits i strid mot utgivningsförbud.

Till sist gäller det vid tolkningen av TF 1 : 2 att avgöra frågan mot *vem* de förbud riktar sig som nu behandlats. I paragrafens första stycke, där det talas om censur och tryckningsförbud, nämns inte någon särskild adressat. I RF § 86 talas emellertid om av »den offentliga makten» lagda hinder och i TF 1 : 2, andra stycket, är det »myndighet eller annat allmänt organ» som förbjuds uppställa hinder. Uttrycket i RF § 86 är anakronistiskt; det torde emellertid kunna åberopas som stöd för att förbuden i *första* stycket av TF 1 : 2 riktar sig allenast mot den »offentliga makt», som i andra stycket anges som »myndighet eller annat allmänt organ». Med detta uttryckssätt har man velat fastslå, att förbudet inte — såsom gjordes gällande i syfte att motivera transportförbudet under andra världskriget — avser endast ordningsmakten och rättsväsendet utan gäller på alla områden av den statliga och kommunala förvaltningen. Alla med offentlig, av staten auktoriserad makt verkande organ får anses åsyftade, även enskilda, som i vissa fall kan utöva offentlig förvaltning, d. v. s. vara inte statsorgan men väl organ för »det allmänna» och utrustade med »offentlig makt».

I övrigt gäller förbuden icke enskilda. Förslaget härom i Betänkandet 1947 blev icke antaget. Det kan alltså inte råda någon tvekan om inte bara att ansvarig utgivare av en tidning kan censurera den skrift han ansvarar för och hindra dess tryckning eller utgivning, utan att sådana hinder kan uppställas också av t. ex. tidningens ekonomiska ledning och även av enskilda (t. ex. aktieägare) som inte kan göras ansvariga för innehållet i tryckt skrift men likväl har möjlighet att påverka dess innehåll. I många fall hindras enskilda emellertid av andra rättsgrundsatser från att uppställa hinder för skrifts tryckning, utgivning eller spridning. Av kollektivavtal bunden personal äger inte nedlägga arbetet på ett tryckeri på grund av dess innehåll, inte heller kan den som åtagit sig att sprida en skrift rygga avtalet av sådan anledning.

Som en komplettering till förbudsreglerna i TF 1:2 uttalar beträffande spridning av tryckt skrift TF 6:1 positivt, att rätt att själv eller med biträde av andra till salu hålla, försända eller annorledes sprida tryckta skrifter skall tillkomma varje svensk medborgare eller svensk juridisk person. Samma rätt ger TF 4:1 då det gäller tryckningen. TF 1:8 innehåller bl. a. att privilegier å skrifers utgivande inte må meddelas. De äldre privilegierna för Svenska akademien att utge Post- och inrikes tidningar samt för vetenskapsakademien att utge almanackor får dock förnyas.

LITTERATUR:

JO 1941 s. 116—123.

MO 1944 s. 233—236.

Eek, Om tryckfriheten, s. 286 ff.

—»— Militärmyndigheterna och tryckfriheten, StvT 1944 s. 307—313.
Hernelius, Om läsfrihet och tidningsdistribution. TU:s Minnesskrift 1948.

Informationens frihet.

För att tryckfriheten skall vara effektiv fordras inte bara en principiell rätt att utan hinder trycka, utge och sprida skrifter. Fritt meningsutbyte och allsidig upplysning förutsätter också, att uppgifter och underrättelser (»nyheter») liksom meningsyttringar kan delges pressen utan hinder och att denna har frihet att utan hinder införskaffa material av skilda slag. Nu åsyftade friheter kan enligt modern internationell terminologi lämpligen sammanfattas som *informationens frihet* (»freedom of information»).

Till denna frihet hör rätten enligt TF kap. 2 för varje svensk medborgare att få del av allmänna handlingar med de undantag som stadgas i sekretesslagen. Sådana offentliga handlingar må också, som det heter sedan i RF § 86, »ovillkorligen genom trycket kunna utgivas». För att betona att principen om fri tillgång till allmänna handlingar är av tryckfrihetsrättslig natur står det i TF 2:1 att denna fria tillgång motiveras av önskemålet att främja fritt meningsutbyte om allsidig upplysning.

Nya TF har i kap 1 § 1, andra stycket, uttryckligen klargjort, TF 1:2:2. att det står envar fritt — med vissa undantag som nedan skall

behandlas — att för offentliggörande i tryckt skrift till dess författare eller utgivare eller, om för skriften finns särskild redaktion, till denna meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Innebörden härav är att den, som lämnar ett sådant meddelande, inte kan ställas till ansvar för meddelandets innehåll, oavsett om det blir publicerat eller inte.¹⁾ Meddelandet betraktas alltså inte som ett yttrande, muntligt eller skriftligt, utan som led i den tryckta skriftens framställning. Endast den enligt tryckfrihetsrätten ansvarige står för meddelandet och då först sedan det publicerats. Blir det inte publicerat är det över huvud inte åtkomligt. Meddelaren åtnjuter härigenom ett särskilt privilegium. Ett ovillkorligt krav är dock att *syftet* med meddelandet skall vara det angivna — »för offentliggörande i tryckt skrift» — och att det direkt, alltså inte i andra hand²⁾, lämnas till någon tillhörande nyssnämnda personkrets. Förs det vidare därifrån kan fortspridaren ställas till ansvar, men icke meddelaren. Denne svarar dock på vanligt sätt för vad han yttrar till någon utanför den angivna personkretsen. Att en redaktionsmedlem, som mottagit en uppgift, kan meddela denna till annan redaktionsmedlem följer redan av formuleringen av TF 1: 1, andra stycket. Några straffrisker är alltså inte förenade med att man inom en redaktion diskuterar lämpligheten att offentliggöra ett erhållt meddelande. Mindre klart är, om författare till eller utgivare av skrift, som inte är periodisk, kan rådföra sig med t. ex. förläggaren. Då förläggaren liksom boktryckaren nämns i ansvarighetskedjan, bör emellertid uppgiftens vidarebefordrande till någon av dem från författare eller utgivare inte kunna medföra ansvar. Av allmänna straffrättsliga regler, som fordrar ett ärekränkande syfte (*animus injuriandi*) som subjektiv förutsättning för att en person skall kunna straffas för ärekränkning, torde följa att straff över huvud ej kan förekomma, då någon inom den i TF 1: 1, andra stycket angivna personkretsen av omsorg att inte

¹⁾ Detta gäller också enl. TF 1812, i varje fall om meddelandet publicerats. Jfr NJA 1901 s. 280, 1914 s. 381, 1944 s. 610. Om så icke skett talar de allmänna grundsatserna i TF 1812 för strafffrihet, men denna uppfattning är omstridd och accepteras icke i Betänkandet 1947. Se även NJA 1941 not B nr 723. Jfr Eek, Om tryckfriheten s. 299 ff och 311 f.

²⁾ Självfallet kan ett meddelande dock lämnas i slutet brev med bud eller post eller medelst telefon eller telegram.

göra sig skyldig till tryckfrihetsbrott rådgör med annan person, t. ex. en advokat, innan han tar ställning till publicitetsfrågan eller på betryggande sätt söker kontrollera sanningsenligheten av en erhållen uppgift.

Den nu angivna ansvarsfriheten medför i sin tur att legitim anledning saknas att t. ex. vid en polisundersökning med anledning av tryckfrihetsbrott efterforska meddelaren eller att i tryckfrihetsmål väcka fråga om hans identitet. Ur pressens synpunkt skapas härigenom skydd åt källorna, liksom åt officinernas frihet från insyn. Den enskilde ernår trygghet mot repressalier på grund av underrättelser eller uppgifter han lämnat för publicering. Skyddet förstärks genom de särskilda anonymitetsreglerna, varom ytterligare nedan.

Vad huvudregelns tolkning ytterligare beträffar blir det en bevisfråga för domstolarna att i särskilda fall avgöra om det krävda syftet föreligger. Personkretsen, till vilken privilegierade meddelanden kan ges, är svårare att fastställa. Det är den intellektuella upphovsmannen som åsyftas med orden författare och utgivare. Ägare av periodisk skrift eller förläggare av icke periodisk sådan tillhör sålunda inte kretsen i fråga. Vid riksdagsbehandlingen påpekade ett par reservanter (hr Herlitz och frk Nygren) med rätta att »författarens» plats i sammanhanget överhuvudtaget är diskutabel. »Var och en måste nämligen antas kunna bli författare av en tryckt skrift.» Adressaternas omfång tedde sig obegränsat. I stadgandets tillämpning måste försök göras att anknyta till det aktuella författandet av ett verk. Att »redaktion» medtagits beror på att bestämmelsen i praktiken kommer att ha särskild betydelse för tidningspressen och att det med hänsyn till dess arbetsförhållanden icke är möjligt att endast privilegiera meddelanden till författare eller (ansvarig) utgivare. Begreppet redaktion är ganska vagt men torde böra tolkas så, att varje på en tidnings huvud- eller lokalredaktion verksam journalist åsyftas; någon begränsning kan inte göras till den som är »fast anställd» eller heltidsanställd eller åtnjuter fast lön. Enligt motiven skall däremot till redaktion icke räknas korrespondenter, även om de äger mera varaktiga uppdrag. I praktiken kan det bli synnerligen svårt att upprätthålla en gräns mellan lokalredaktör och korrespondent. En redaktionsmedlem som i egenskap

av korrespondent skickas på ett mer eller mindre långvarigt uppdrag inom eller utom riket torde svårligen kunna betraktas som om han icke under uppdragstiden tillhörde redaktionen. De undantagna korrespondenterna torde endast vara ordsmeddelare, som icke har hand om en »verklig» lokalredaktion. (Journalistavtalens platsredaktörsbegrepp är i detta sammanhang icke användbart.) Även fasta ordsmeddelare, vars hela arbetskraft tas i anspråk av en tidning, kan komma att betraktas som icke lokalredaktörer. Det framgår indirekt av propositionen (s. 110) där det uttalas, att de fasta korrespondenterna »i den mån de omedelbart till tidningsredaktion lämna självständiga meddelanden, vilka äro ämnade att publiceras i oförändrad form, i allmänhet falla under begreppet författare». I verkligheten är såväl korrespondenters som lokalredaktörers meddelanden nästan aldrig regelmässigt avsedda att publiceras i oförändrad form.

Undantagen från den angivna grundsatsen om informationens TF 7: 3. frihet finns upptagna i TF 7: 3.¹⁾ De är till antalet tre. *För det första* gäller att ansvar för utlämnande²⁾ av allmän handling, som skall hållas hemlig, kan utdömas enligt sekretesslagen § 41, oavsett om det meddelande handlingen innehåller blivit publicerat eller inte.

För det andra kan ett meddelande, som innefattar ärekränkning mot enskild person, och som i och för publicering lämnats till någon inom den angivna personkretsen föranleda straff för meddelaren enligt allmänna straff- och processrättsliga regler, om meddelandet inte blivit infört i skriften. Med uttrycket ärekränkning mot »enskild person» åsyftas brott, på vilka endast bestämmelserna om ärekränkning i 16 kap. strafflagen är tillämpliga men icke bestämmelserna i kap. 10 om ärekränkning mot någon i och för hans befattning. Ett ärekränkande meddelande av sistnämnda slag kan alltså *inte* bestraffas om det i publiceringssyfte lämnas till någon som tillhör den ifrågavarande personkretsen. En ämbetsman kan dock självfallet ärekränkas

¹⁾ Se även nedan s. 64.

²⁾ Utlämnande av uppgifter ur hemlig handling kan straffas enligt undantaget nr 3 här nedan. Avtryck av hemlig handling kan bestraffas enl. TF 7: 5, se nedan s. 108.

som enskild person, t. ex. beskyllas för ett lastbart privatliv eller tillvitats att fuska i kortspel. Då gäller inte privilegiet.

Om nu åtalsåtgärder igångsättes och *därefter* det ärekränkande meddelandet införs i skriften, uppstår frågan, om möjligheten att utkräva ansvar av meddelaren härigenom bortfaller, varvid endast den enligt TF ansvarige kan angripas och då i de av TF angivna formerna. Frågan kan också formuleras så: vilken är den kritiska tidpunkt, inom vilken publicering skall ske, för att meddelaren skall gå fri? Grundsatserna i rättegångsbalken torde böra tolkas så, att ännu vid huvudförhandlingen den som instämts för att ha lämnat ett ärekränkande meddelande till exempelvis en tidningsredaktion kan invända, att meddelandet publicerats och därför TF — icke allmän lag — är tillämplig. (Se RB 43: 10.) Därav skulle då följa, att utgivare, författare och redaktion kan inskrida för att flytta bort ansvaret från meddelaren även efter igångsatta åtalsåtgärder och ända till dess målet mot honom vid huvudförhandling blivit färdigt för avgörande.

För det tredje gäller, jämväl enligt TF 7: 3, att den som brutit mot en legal tystnadsplikt genom att för offentliggörande i skrift omtala något, som han enligt tystnadsplikten inte ägt röja, blir föremål för åtal och straff enligt allmän lag. I detta fall skyddas inte meddelaren av att hans uppgifter blir publicerade, vilket undantagslöst varit förhållandet enligt TF 1812. Bestämmelsen avser dock endast meddelare som »på grund av allmän befattning eller i och för utövandet av allmän tjänsteplikt» fått kännedom om förhållande som tystnadsplikten avser. Lagtexten nämner som exempel särskilt »förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet»; i sådana fall är tystnadsplikten föreskriven i 8. kap. strafflagen.

Bland de personer, som åsyftas med bestämmelsen, är också värnpliktiga, vilka ju utövar allmän tjänsteplikt, däremot inte t. ex. privatpraktiserande läkare eller enskilda personer som har tystnadsplikt enligt den så kallade banksekretessen. Stadgandet är tillämpligt även sedan befattningen eller utövandet av tjänsteplikt upphört. Tystnadsplikterna kan utvidgas genom nya författningsbestämmelser och är över huvud svåra att till sin omfattning överblicka. Inte minst gäller detta på det militära området

(MO i prop. s. 56). Som exempel kan nämnas tystnadsplikter enligt kyrkolagen: präst må icke uppenbara vad vid hemligt skriftermål honom förtros, enligt domareden, enligt skilda lagbestämmelser till skydd av yrkeshemligheter, enligt riksbankslagen, alkoholistlagen, lex veneris m. fl. Att observera är även, att befattningshavare även då uttrycklig föreskrift icke meddelats, har tystnadsplikt beträffande innehållet i allmän handling som är hemlig, men icke beträffande innehållet i offentlig handling (Jfr dock NJA 1915 s. 513). Enligt propositionen skulle tystnadsplikten kunna vara föreskriven inte bara i lag utan även i författning. Begreppet »författning» är vidsträckt och denna formulering skulle därför bära mycket långt. Konstitutionsutskottet föreslog, att tystnadsplikten skulle föreskrivas i lag. Med lag skulle därvid enligt TF 14:6 förstås »stadgande, som i den ordning för varje särskilt fall är föreskriven, tillkommit genom samfällt beslut av Konungen och riksdagen», alltså *icke* de s. k. skattelagarna! Båda dessa förslag antogs som vilande till 1948. Omfattningen av tystnadsplikterna blir därför beroende av det beslut riksdagen väljer.

Det torde böra antecknas, att gentemot bestämmelsen i TF 1:1, andra stycket om frihet för envar att lämna uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst och den allmänna yttrandefrihet i tryck, som stadgas i första stycket av samma paragraf, TF 7:3 inte bör kunna åberopas för införande av en *generell* tystnadsplikt för befattningshavare eller tjänstepliktsutövare, som skulle innebära att de över huvud förbjöds yttra sig i tjänsten berörande frågor till eller i pressen. Sådana förbud lär icke ens kunna tillskapas genom lag eller författning.¹⁾

De i undantagen angivna handlingarna kan bestraffas enligt allmän lag och alltså utan hänsyn till TF:s särskilda bestämmelser. Disciplinstraff kan också ifrågakomma. Det blir därför möjligt att i vanlig straffprocessuell ordning efterforska upphovs-

¹⁾ Jfr MO 1945 s. 343—345. Överstyrelsen för Riksförbundet Sveriges lottakårer hade utfärdat följande föreskrift: »Enskild lotta äger icke rätt att uttala sig i pressen angående tjänste- eller andra förhållanden som sammanhånga med lottaorganisationen. Begäres yttrande eller artikel av lotta, skall kårchefs tillstånd först inhämtas och sedan även godkännande av artikeln i fråga, innan den publiceras.» Här uppställdes sålunda även ett krav på censur. Efter MO:s ingripande upphävdes föreskriften.

mannen till en artikel, som antas bygga på uppgifter som lämnats i strid mot tystnadsplikt. Detta leder till vissa inskränkningar i anonymitetsrätten och i rätten och plikten för dem, som tillhör exempelvis en tidningsredaktion, att icke uppge sina källor. Stadsgandets betydelse inom officinerna behandlas lämpligen i samband med anonymitetsrätten (nedan s. 61 ff). Det sträcker emellertid sina verkningar också till miljöer utanför officinerna.

Om i t. ex. en tidning något står att läsa, som ger anledning till misstanke att brott begåtts mot en tystnadsplikt, kan enligt nya TF i vanlig ordning polisundersökning igångsättas för att efterspana den brottslige och ställa honom till ansvar. Vid t. ex. ett regemente kan, då sådan misstanke framkommit, förhör hållas om de värnpliktigas förhållande till pressen och därigenom betydande faktiska hinder läggas i vägen för deras yttrandefrihet. Detsamma gäller om förhållandena inom ämbetsverk och i förvaltningen över huvud. Även då de publicerade upplysningarna är lojala kan undersökning vidtas för att utröna om till äventyrs något mer och straffbart blivit sagt i tidningen. Även nyttig och nödig kritik av myndigheterna hindras genom den osäkerhet som på detta sätt uppstår för *alla* som binds av tystnadsplikter. Mindre allvarlig ur denna synpunkt synes undantaget för ärekränkingsbrott vara. Det torde i praktiken knappast kunna tillämpas i avsevärd omfattning. Det skapar likväl otvivelaktigt en känsla av osäkerhet hos den som meddelar sig med t. ex. en tidning. Publiceras meddelandet blir han strafffri, men publiceras det inte riskerar han straff, om något i det sagda skulle bli känt och uppfattas som ärekränkande. Möjligheten av straff vid sidan av TF för den som utlämnat hemlig handling, torde icke vålla särskilda faror för yttrandefriheten, eftersom åtgärden här icke är direkt förbunden med en opinionsyttring utan innebär ett brott av annan typ.

Privilegiet i TF 1: 1, andra stycket, gäller »meddelare». Frågan uppkommer om samma regler gäller *författare*. Det kan ofta vara tveksamt var gränsen mellan dessa båda upphovsmän till innehållet i tryckt skrift går. Vad de i TF 7: 3 andra stycket avsedda tystnadsplikterna beträffar gäller de för den, som i strid mot en tystnadsplikt »uppenbarar» något. Texten ger alltså besked. Straff kan vid sidan av TF ådömas också författare som i en artikel

eller ett icke publicerat manus röjer något som han icke äger omtala. Diskutabel är däremot frågan om straff enligt TF 7:3 första stycket kan vid sidan av TF ådömas en författare, som i en icke publicerad skrift uttalat sig ärekränkande mot enskild person. Stadgandets formulering ger närmast vid handen att svaret är nekande. Det strider f. ö. mot allmänna tryckfrihetsrättsliga grundsatser, tidigare återgivna, att en officin skulle kunna avfordras det manus som i sådant fall skulle utgöra corpus delicti.¹⁾

Den internationella nyhetsförmedlingen.

Privilegiet för meddelare enligt TF 1:1, andra stycket, gäller också för skrift som trycks utom riket (TF 13:5). Om skriften är avsedd att utges i Sverige eller icke saknar betydelse. Härigenom har man velat skapa ett skydd särskilt åt korrespondenser från Sverige till utländsk press. Korrespondenten kan som regel inte här ställas till ansvar för vad han meddelar i sin tidning i hemlandet, oavsett om han är svensk medborgare eller icke. Det förutsättes därvid att möjlighet föreligger att på den ort, där tidningen utkommer, vidta de rättsliga åtgärder som eventuellt anses påkallade. Grundsatsen öppnar möjlighet för svenska tidningar att hävda samma princip då i främmande länder aktioner övervägs eller företas mot svensk utlandskorrespondent för vad han för offentliggörande meddelat sin tidning i Sverige.

Som undantag gäller även i detta fall att om meddelandet icke införts i skriften och innefattar ärekränkning mot enskild person, vad i allmän lag är stadgat om sådan ärekränkning skall gälla. Undantaget för brott mot tystnadsplikt är mera vidsträckt. Sålunda gäller att undantaget avser även andra personer än befattningshavare. Så snart meddelandet rör förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet eller varom

¹⁾ Om vissa fall av brottskonkurrens se. Bet. s. 245 f. Om en befattningshavare, som brutit sin tystnadsplikt, själv är ansvarig för skriften och dennas innehåll jämväl konstituerar tryckfrihetsbrott — röjande av den hemliga uppgiften innefattar brott mot rikets säkerhet — kan endast ansvar för tryckfrihetsbrottet utkrävas. Föreligger icke ett tryckfrihetsbrott, kan brottet mot tystnadsplikten beivras, oaktat befattningshavaren är ansvarig för skriften.

meddelaren eljest enligt lag (eller författning, jfr ovan s. 58) haft att iaktta tystnad, kan ansvar utkrävas i vanlig straffprocessuell ordning och enligt allmän strafflag. Av praktisk betydelse blir särskilt stadgandena i 8 kap. strafflagen, som ålägger *envar* skyldighet att hemlighålla uppgifter, som kan skada rikets säkerhet om de kommer till främmande makts kännedom. Denna plikt gäller också tidningskorrespondenter. De kan följaktligen riskera straffansvar i Sverige om de omtalar en sådan uppgift, oavsett om den publiceras eller inte utom landet. Lämnar en tidningskorrespondent däremot uppgiften till en svensk officin — den i TF 1 : 1, andra stycket avsedda personkretsen — är han privilegierad.

LITTERATUR:

Se under »Anonymitetsrätten».

Anonymitetsrätten.

Anonymitetsreglerna i TF kap. 3 kompletterar det system som avser att säkerställa fritt meningsutbyte och allsidig upplysning. Envar skall under trygghet kunna meddela sig med t. ex. en tidningsredaktion; därav följer de nyss relaterade reglerna om ansvarsfrihet för meddelaren. De särskilda ansvarighetsbestämmelserna säkerställer också författare mot straffpåföljd, undantagslöst i fråga om periodisk skrift och i fråga om icke periodisk sådan så snart icke författaren själv önskar åta sig ansvaret. Allmänna tryckfrihetsrättsliga regler förbjuder författarinkvistion och över huvud insyn från myndigheternas sida i officinernas angelägenheter och verksamhet. Men vissa risker kan likväl uppstå för en meddelare eller författare. Den sociala omgivningen kan utsätta den enskilde och honom närstående för svårigheter och obehag, om det blev känt att han vore författare till en viss skrift eller lämnat ett visst meddelande för publicering. Trycket från hans miljö skulle kunna faktiskt beröva mången den frihet som TF vill tillförsäkra envar.

TF förbjuder därför boktryckare och förläggare men också varje annan, som har att ta befattning med skrifts tryckning

eller med tryckt skrifts utgivning, att mot författarens vilja uppenbara vem han är (TF 3:1). Paragrafen fastslår även, att författare till tryckt skrift ej är skyldig att låta sitt namn utsättas å skriften. Med författare likställs utgivare av icke periodisk skrift samt meddelare, d. v. s. den som lämnat meddelande för offentliggörande i tryckt skrift på sätt anges i TF 1:1, andra stycket (TF 3:4). Uppenbarande anses föreligga också då författaren angivits med pseudonym. Med pseudonym avses då ett känt täcknamn, inte en signatur vilken som helst, t. ex. »vän av rättvisa», varmed någon viss person inte förbinds. Pseudonymen behöver dock inte vara *allmänt* känd; det räcker med att dess utsättande kan anses röja författaren för hans omgivning. Straffet för obehörigt utsättande av namn eller pseudonym på skriften är dagsböter eller, om omständigheterna är synnerligen försvårande, fängelse i högst ett år. Rövande på annat sätt bestraffas med böter, lägst femtio och högst 500 kronor. Det bör påpekas, att om t. ex. en tryckerimedhjälpare röjer författarens namn straffet drabbar medhjälparen och inte boktryckaren. Denne kan emellertid bli skadeståndsansvarig gentemot författaren med anledning av oaktsamhet i valet av medhjälpare.¹⁾ Angivelse av målsägande är förutsättning för allmänt åtal av brott mot anonymitetsreglerna.

Av de allmänna anonymitetsgrundsatserna följer att den som åtnjuter anonymitetsskydd inte heller får röjas i tryckfrihetsmål. Något legitimt skäl härtill finns inte, eftersom ansvarigheten är särskilt reglerad; just denna reglering nödgar emellertid till visst undantag då det gäller icke periodisk skrift. Till tryckfrihetsmål är då också att räkna inte bara förhandlingen inför domstol utan också förundersökning, som avser att utgöra grund för åtalsbeslut eller införskaffa utredning i målet. Förbudet gäller även om författarskapet skulle anses äga betydelse för straffmätningen eller eljest. TF 3:2 uttalar — med adress till myndigheterna — att i tryckfrihetsmål fråga ej får väckas om någons författarskap till periodisk skrift; det gäller naturligtvis även de särskilda bidragen i en sådan. Förbudet är undantagslöst. Det

¹⁾ Justitieministern uttalar i prop. 1948 s. 144 att enligt hans åsikt skadeståndsskyldighet för boktryckaren sällan kan tänkas annat än då denne i avtalet med författaren åtagit sig att vidta särskilda försiktighetsmått och åsidosatt detta åtagande.

gäller även meddelare. I fråga om icke periodisk skrift får meddelaren icke röjas. Dennes anonymitetsrätt i tryckfrihetsmål är alltså obegränsad. Då det sägs att fråga icke får »väckas», framgår att förbudet avser frågor även till andra än dem som är förpliktade att respektera anonymiteten.

Ett undantag görs emellertid för författare (utgivare) av icke periodisk skrift, vilket som nyss nämnades är föranlett av ansvarighetssystemet. Enligt TF 8:5 svarar författaren, om han frivilligt med namn eller allmänt känd pseudonym angivits på skriften eller om han i skriftlig förklaring erkänt sig vara författaren eller om han inför domstol självant avgivit sådant erkännande. Enligt TF 8:6 svarar i vissa fall utgivaren (av icke periodisk skrift) om han på motsvarande sätt framträtt och författaren icke är ansvarig. Fråga kan då uppstå om vederbörande verkligen är författare (utgivare). Kärandeparten kan önska visa, att så inte är fallet. Den angivne författaren eller utgivaren kan vilja visa, att han inte är författare eller utgivare. Domstolen kan också tänkas kräva bevisning i fall, då bulvanskap förefaller föreligga. Sådant bevisning kan fordra eller faktiskt medföra, att den verkligare författaren (utgivaren) blir nämnd, självfallet utan att därför bli ansvarig för skriftens innehåll. Den som enligt huvudregeln är skyldig respektera anonymiteten, liksom även andra personer, kan då komma att få uppge den verkligen författaren eller utgivaren. I fall då författare (utgivare) inte angivits på skriften eller avgivit förklaring eller självant inställt sig, får frågan om författarskapet (utgivarskapet) emellertid inte väckas (TF 3:3). I sådana fall svarar i första hand förläggaren (TF 8:7).

Den allmänna regeln om anonymitet i TF 3:1, andra stycket, gör undantag från plikten att inte röja författare (meddelare, utgivare), då skyldighet att omtala vem denne är blivit i lag föreskriven. Sådant skyldighet föreligger i mål, som icke är tryckfrihetsmål, t. ex. då genom tryckt skrift brott begåtts som inte är tryckfrihetsbrott (se nedan s. 92 ff). I sådana mål föreligger enligt rättegångsbalken vittnesplikt samt skyldighet för part att avge berättelse under sanningsförsäkran. Dylika mål kan gälla t. ex. bedrägeri eller illojal konkurrens eller tvist om författarrätt eller författararvode. Enligt TF 7:2 är vissa meddelanden i

annons icke att anse som tryckfrihetsbrott. Författaren kan alltså röjas i mål angående i TF 7:2 avsedda förfaranden.

Undantaget blir av särskild betydelse då fråga uppkommer att utkräva ansvar av författare eller meddelare, som brutit mot tystnadsplikt, eller meddelare, som utlämnat hemlig handling eller som genom meddelande vilket icke publicerats gjort sig skyldig till ärekränkning mot enskild person (TF 7:3). I dessa fall får och skall författarens eller utgivarens namn röjas vid vittnesförhör inför domstol. Sådant kan enligt RB emellertid inte hållas förrän utredningen fortskridit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Domstolen skall innan förhör anställs bedöma om denna förutsättning föreligger. Den som instämts för att vittna torde kunna påkalla sådan prövning från domstolens sida. Då det i TF 3:1 heter, att det är *skyldigheten* enligt lag att uppenbara författaren som upphäver skyldigheten att inte göra det, ligger det närmast till hands att — med den restriktiva tolkning som bör ges åt regler med undantag från de tryckfrihetsrättsliga grundprinciperna — dra slutsatsen att det icke är tillåtet att frivilligt på det förberedande undersökningsstadiet yppa författarens namn. Prop. 1948 (s. 144) uttalar annan mening om än i tveksamma ordalag: »Dessa regler torde väl innebära, att, om utgivaren redan vid polisförhör och alltså utan förhör inför domstolen upplyser om att den misstänkte lämnat de uppgifter utredningen avser, han icke kan anses ha brutit mot anonymitetsreglerna». En bokstavstolkning kan möjligen föra hit. Tanken är väl, att i sådant fall skyldighet är i lag föreskriven, ehuru denna skyldighet icke aktualiserats vid polisförhöret. Då skyldigheten emellertid förutsätter, att för domstolsförhörs tillåtlighet erforderlig d. v. s. skäligen misstanke mot bestämd person redan föreligger, måste utgivaren eller annan genom anonymitetsreglerna till tystnad förpliktad person riskera straff för brott mot dessa regler, om meddelaren kunde styrka att han innan uppgiften lämnades icke hade skäligen misstanke mot sig. Det kan icke tillkomma den enskilde tillfrågade personen att avgöra, om detta är fallet. Tolkningen i propositionen torde därför böra avvisas.

En viss insyn i officinernas (redaktioners, förlags och tryckeriers) verksamhet följer av att anonymitetsskyddet på detta sätt delvis uppgivits. Det framhålls emellertid i motiven (prop. 1948

s 144) att skyldighet icke föreligger att genom vittnesmål medverka till ett helt allmänt efterforskande, om brott mot tystnadsplikt föreligger. Vittnesplikten sägs ej heller medföra skyldighet att uttala sig om annat än frågan huruvida den misstänkte begått det brott utredningen avser. Någon manuskriptrekvisition torde därför inte lagligen böra kunna ifrågakomma. Det är emellertid tveksamt om icke en tidningsutgivare kan komma att anses skyldig att såsom vittne lämna svar på t. ex. frågan om den som brutit sin tystnadsplikt meddelat något utöver det som publicerats och vad meddelandet i denna del innehållit. Förutsättningen för att stagandena i fråga inte skall riva upp principen om frihet för officinerna från insyn utifrån är över huvud att domstolarna liksom JO och MO slår vakt om en strängt restriktiv tolkning av de nu angivna undantagsreglerna.

Slutligen må betonas, att det måste bedömas som brott i tjänsten om t. ex. vid polisutredning frågor ställs om medarbetarskap då skyldighet att icke besvara dem föreligger enligt TF. Dylika utredningar får överhuvud icke sysselsätta sig med angelägenheter som saknar rättslig relevans.

TF 3: 5 bestraffar även utsättande på en skrift som författare, utgivare eller meddelare av namnet å eller pseudonymen för *annan* person än den verkliga författaren, utgivaren eller meddelaren. I viss mån skapas härigenom ett privaträttsligt skydd åt signaturen. Stadgandets plats i TF motiveras av att den som falskeligen utpekas kan riskera samma obehag som den verkliga författaren, om hans namn bekantgörs mot hans vilja.

LITTERATUR:

MO 1944 s. 206—221 och 1945 s. 28 f.

MO 1944 s. 221 ff. och 1945 s. 29 f.

MO 1947 s. 181—191.

Eek, Skydd av författarens namn och signatur. Publicistklubbens Årsbok 1947 s. 78 ff.

—»— Militärmyndigheterna och tryckfriheten StvT 1944 s. 312 ff.
Nial, Banksekretessen. Sthlm 1946.

Om Tjänstemaendens Ytringsfrihet. Nordisk Administrativt Tidsskrift 1935 s. 193—226.

Reuterskiöld, Tryckfrihet och tjänsteplikt. I Strödda uppsatser I, Statsrätt och politik. Uppsala 1901.

Svennegård, Tryckfrihet, anonymitet och tjänstefel. SvJT 1946.

—»— Ytterligare om tryckfrihetsförordningens exklusivitet, SvJT 1947.

Ansvar och ansvarighet.

TF:s regler om den begränsade ansvarigheten hänger nära samman med grundsatserna om officinernas frihet från insyn och om anonymitet. Om ett »naturligt» straffrättsligt ansvarighetssystem gällde för tryckfrihetsbrott, skulle det innebära att inte bara den ansvarige utgivaren i fråga om periodisk skrift eller författare (utgivare, förläggare o. s. v.) för icke periodisk sådan, skulle kunna ställas till ansvar. Även anstiftare, medgärningsmän och delaktiga skulle vara åtkomliga för åtals- och straffåtgärder. Utredningen om vars och ens brottslighet skulle såsom i vanliga brottmål kräva undersökning på redaktioner och förlag. Det skulle också vara omöjligt att uppehålla anonymiteten. Genom att ansvarigheten är begränsad till endast en person, som direkt utpekas i lagen, finns (utom i redan angivna undantagsfall) icke anledning till efterforskning av gärningsmannen och följaktligen icke något legitimt skäl till inblandning i förlagens, tidningarnas och boktryckeriernas verksamhet från åklagar- och polismyndigheters sida.

Det begränsade ansvarighetssystemet brukar också betecknas som *uteslutande* och *successivt*. Det är uteslutande, enär endast gärningsmannaansvar (icke ansvar för delaktiga) förekommer. Ansvarigheten är successiv i det att lagen utpekar en serie personer i visst bestämt förhållanden till publikationen, som skall bära ansvaret efter varandra om en tidigare angiven person icke kan straffas. De sålunda i TF utpekade personerna bildar en »ansvarighetskedja». Ansvarigheten är begränsad i förhållande till det »naturliga» systemet; det är också i viss mån utvidgat enär det kan komma att drabba en person, som enligt de »naturliga» reglerna skulle gå fri, t. ex. en ansvarig tidningsutgivare som icke tagit någon som helst personlig befattning med en brottslig artikel och inte heller åsidosatt något rimligt aktsamhetskrav i samband med dess tillkomst.

I kapitlet om tryckfrihetsbrotten skall ansvarighetsreglerna närmare framställas.

Ansvar för tryckt skrifts innehåll.

Den enligt TF ansvarige kan ställas till ansvar för innehållet i den tryckta skrift hans ansvarighet avser. Om systemet skall vara effektivt såsom skydd av tryckfriheten, är det nödvändigt att ingen kan tilltalas eller dömas i annan ordning eller i annat fall än i TF är stadgat, såvitt fråga är om missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri. Denna grundsats är fastslagen i TF 1:3. Den gäller också då fråga uppstår om dömande till ersättningskyldighet.

Stadgandet innebär att ansvarighetsreglerna och processordningen är exklusivt gällande. De angår »ordningen» för ansvars utkrävande. Då det talas om »fall» då ansvar kan utkrävas innebär det, att handlingar, som utgör missbruk av tryckfriheten, för att kunna medföra straffansvar eller ersättningskyldighet måste finnas angivna i TF. Handlingar, som inte innefattar sådant missbruk, kan behandlas i annan ordning och även i fall, som inte anges i TF, medföra bestraffning. Man måste därför veta vad med missbruk av tryckfriheten skall förstås. En distinktion måste göras. Härom har tidigare erinrats. Distinktionen kommer att närmare behandlas nedan (s. 92 ff.).

Det är för systemets skull icke nödvändigt att de som tryckfrihetsbrott angivna handlingarna i detalj anges i TF. Tryggheten mot efterforskning och skyddet av anonymiteten skulle vinnas redan om TF mera allmänt angav vilka typer av missbruk av yttrandefriheten, som kan bestraffas, då de förekommit i tryckt skrift. Ja, den skulle existera också om allmän strafflag vore tillämplig som komplement till TF, blott full klarhet förelåg om gränsen mellan brott mot yttrandefrihet — på vilka TF:s regler om ansvarighet och processordning vore exklusivt tillämpliga — och andra brott begångna genom tryckt skrift men likväl icke tryckfrihetsbrott. När denna metod inte valts beror det på vikten av att pressen bereds säkerhet för att straff icke kan riskeras för andra än i TF uttryckligt angivna »missbruk av tryckfriheten». En biverkan härav blir att vissa uttalanden kan gå straffria, då de begåtts med tryckpressens hjälp, ehuru de i annat fall är straffbara.

Vår TF går emellertid längre än till ett blott angivande av

s. a. s. rubrikerna till tryckfrihetsbrotten. Betänkandet 1947 stannade vid en sådan utväg, då i förslagens kap. 7 § 4 uttalades, att som otillåtet yttrande skulle anses sådan framställning i tryckt skrift som enligt lag innefattade högförräderi, krigsförräderi etc. Härigenom skulle det blivit möjligt att i lagstiftning utan grundlagskaraktär inte bara ändra straffsatserna för tryckfrihetsbrott utan även t. ex. utvidga det straffbara området genom mera vidsträckta beskrivningar i allmän lag av de angivna brotts typerna. I prop. 1948 frångicks den föreslagna ordningen. TF innehåller nu en fullständig s. k. brottskatalog, en relativt detaljerad beskrivning av de framställningar vilka skall anses som otillåtna yttranden i tryckt skrift (TF 7:4). Skälet är att man velat också då det gäller de särskilda brotten skapa ett skydd mot tillfälliga och kanske upphetsade opinioners lagstiftningsåtgärder.

LITTERATUR:

Ask, Om ansvarighet för tryckfrihetsbrott, Lund 1890.

Eek, Om ansvarighet för tryckfrihetsbrott, Tidskrift för Sveriges advokatsamfund 1941.

—»— Om tryckfriheten, s. 102 ff., 307 ff.

Eldh, Några principfrågor angående ansvaret för tryckta skrifter innehåll. StvT 1917.

Juryprincipen.

Att en särskild processordning uppställts för tryckfrihetsbrotten är — bortsett från de särskilda reglerna om beslag, som sammanhänger med den fria spridningsrätten, och ansvarighetsreglerna — inte nödvändigt för upprätthållande av vårt speciella tryckfrihetsrättsliga system. RF § 86 inskränker sig till att om processordningen stadga, att man »endast inför laglig domstol» skall kunna ställas till ansvar för tryckt skrifts innehåll. Man ville härmed förbjuda att administrativ myndighet såsom tidigare skett anförtroddes handläggningen av tryckfrihetsmål.

1815 infördes juryprincipen i tryckfrihetsförordningen. Avsikten var då enligt konstitutionsutskottets motivering att avgörandet av vad tryckfrihetsbrott var borde ligga hos en medborgerlig jury, som ägde »att med avseende å lagens föreskrifter förena

det blotta naturliga omdömet anvisning vid prövningen av skrifter syftning». Tryckfrihetsmålen anginge nämligen, hette det, »mera moraliska än materiella förbrytelser». Dessa förutsatte nästan »omöjligheten att igenom blotta lagformler kunna bestämmas». Det kan sägas att man särskilt ville slå vakt om pressens kritikrätt, för vilken yrkesdomaren antogs sakna förståelse. Utländska förebilder torde också ha spelat in. Skyddet är emellertid diskutabelt, eftersom juryn är lätt tillgänglig för tillfälliga opinioner, psykosstämmningar och politiska inflytelser. Kritik har även anförts mot juryn på grund av inkonsekvenserna i dess rättsskipning. Om frikännande domar alltför ofta avkunnas, då fällande dom varit påkallad, uppstår gärna förakt mot pressen och tryckfrihetsrätten. När juryn likväl behållits torde detta sammanhånga med att gällande lagregler icke tillåter sanningsbevisning i ärekränkningsmål, medan juryn faktiskt, ehuru icke helt lagenligt, erfarenhetsmässigt fäster vikt vid vad framkommer om sanningen av ett åtalat uttalande, liksom vid det syfte att öva lojal samhällskritik som kan ligga bakom detsamma. När justitieministern i prop. 1948 uttalat sig för juryns bibehållande motiverar han sin ståndpunkt (s. 97) med att »överbäggande skäl tala mot en lagändring som begränsar garantierna för yttrandefriheten och som därför kan tänkas skada den fria kritikrätten och den offentliga kontrollen över vården av allmänna angelägenheter».

LITTERATUR:

- Behm, Rättslöshet. Svenska officersförbundsbladet, mars 1945.
 Eek, Bör tryckfrihetsjuryn avskaffas? SvJT 1943.
 Lundstedt, Moraliskt lönnmord straffri gärning? Sthlm 1944.
 Publicistklubbens årsbok 1948, s. 51—57.

Tryckfrihet och avtalsfrihet.

De skilda bestämmelserna i TF avser, som det heter i TF 1:1, att säkerställa fritt meningsutbyte och allsidig upplysning. I detta syfte uppställs regler, som hindrar myndigheterna att göra det ena eller andra ingreppet mot tryckta skrifter och deras upphovs-

män. Dessa ställs på detta sätt i ett tryggt läge. Medborgarna erhåller tryckfrihet därför att fritt meningsutbyte och allsidig upplysning betraktas som eftersträfvansvärda ting i samhällsordningen.

Frågan uppstår då om TF tillåter att avtal träffas, som innebär att en person utfäster sig att tåla vissa inskränkningar i sin tryckfrihet. Ur principiell rättslig synpunkt är frågan inte svår att besvara. Särskilda förbud mot just avtal av nämnda innebörd finns inte och därav följer slutsatsen, att en person — som hr Holmbäck uttryckte saken i debatten i första kammaren 1948 om tryckfrihetsförslaget — kan »avsäga sig de rättigheter, som han har enligt tryckfrihetsförordningen». Ett träffat avtal, varigenom någon begränsar sin handlingsfrihet, då det gäller uttalanden i tryckt skrift, kan dock inte rubba bestämmelserna i TF. Påföljder till själva *avtalsbrottet* kan inträda. Den som bryter avtalet kan t. ex. ådömas att utge skadestånd till motparten. Ådömandet av skadestånd sker inte »på grund av skrifts innehåll» och hindras alltså ej av TF 1 : 2. Men han kan inte hindras från att, om ock avtalsstridigt, bruka sin tryckfrihet enligt TF. Några preventiva åtgärder kan t. ex. inte företas mot honom eller hans skrift.

Ett avtal kan emellertid vara ogiltigt enligt avtalslagens bestämmelser i kap. 3 om rättshandlingars ogiltighet. Enligt § 31 kan ogiltighet föranledas bl. a. av att någon begagnat sig av annans beroende ställning i förhållande till honom till att ta eller betinga sig förmåner, som står i uppenbart missförhållande till vederlaget. Ett avtal kan också bli betraktat som ogiltigt, om dess innehåll är omoraliskt. Det kan tänkas att ett avtal, varigenom en person helt fransäger sig möjligheten att begagna sig av den frihet, som enligt TF skall tillkomma envar, kan vara att betrakta som ogiltigt emedan dess innehåll strider mot god sed.

Möjligheten av avtal av nu avsett slag förutses i lagstiftningen. Enligt lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk kan författarrätt överlätas till annan. Författaren blir härigenom faktiskt hindrad att av trycket utge det verk som överlåtes. Lagen själv tillser dock genom skilda bestämmelser (§§ 16—18) att författarens intresse av att verket kommer under allmänhetens ögon blir respekterat.

Även avtal av mera vittgående innebörd är tänkbara. En journalist, som är anställd i en tidning, får enligt Journalistöverenskommelsen mellan SJF och TU icke utan företagsledningens tillstånd medarbeta i annan tidning. Om han i den tidning, där han är anställd, har möjlighet att ge uttryck åt sina tankar och åsikter och meddela nyheter, föranleder avtalsbestämmelsen inte någon inskränkning i hans tryckfrihet. Medarbetaren behöver emellertid inte vara sysselsatt med sådant arbete, att denna möjlighet föreligger. Han kan också bli förhindrad genom att tidningsledningen vägrar att offentliggöra uttalanden av honom t. ex. emedan hans åsikter strider mot dem tidningen förfäktar. Det är tveksamt i vad mån i ett sådant fall förbud att medarbeta i annan tidning kan åberopas mot medarbetaren. De ovan angivna grunderna för ett avtals ogiltighet torde nämligen kunna åberopas mot ett avtal i vilket en person helt frånsäger sig rätten att i tryck uttala sin personliga mening i allmänna angelägenheter. Förbudet för journalist att medarbeta i annan tidning fanns redan i normalkontraktet 1942 mellan SJF och TU. Vid tillkomsten av Journalistöverenskommelsen 1947 gjordes en protokollsanteckning till denna, enligt vilken medarbetare genom bestämmelsen inte finge hindras att i annan tidning än där han är anställd framföra sin mening i ekonomiska, politiska och kulturella frågor, därest denna hans mening inte kunde komma till uttryck i den tidning, där han vore anställd. Ett fall som gjorde frågan aktuell hade då inträffat i en tidning i Stockholm. Protokollsanteckningen torde endast ha återgivit den uppfattning om rådande rättsläge som redan tidigare var förhärskande.

Ett avtal kan även tänkas innehålla t. ex. att en tidning inte skall spridas inom visst område; TF lägger inte hinder häremot. Det är inte ovanligt att anställningsavtal innehåller att den anställda förpliktar sig att inte yppa vissa saker och ting som rör företaget där han är anställd. Kan en sådan privat tystnadsplikt förenas med bestämmelsen om »informationens frihet» i TF 1:1:2? De anförda allmänna grundsatserna syns leda till att svaret bör vara jakande. Om ett sakförhållande, som enligt avtalet skall hållas hemligt, omtalas bör skadestånd kunna utdömas även då det sker till en tidningsredaktion i och för publicering. Detta svar kan dock blott med stor tvekan ges. Lagrummet i TF

är nämligen mycket kategoriskt utformat och resultatet leder till en pregnant motsättning mellan å ena sidan den respekt det uttrycker för de privata, avtalade tystnadsplikterna och, å den andra, den restriktiva giltighet, som de offentliga, i lagstiftning angivna och allmän tjänst angående tystnadsplikterna i TF 7:3 erhållit gentemot huvudregeln i TF.

Fjärde kapitlet

Tillsyn över tryckfrihetens bruk

Tillsynsmyndighet.

Den tillsyn som från offentlig myndighets sida övas gentemot pressen har främst till uppgift att möjliggöra inskridande genom åtal då missbruk av tryckfriheten förekommit eller då brott begåtts mot andra bestämmelser i TF, mot ordningsföreskrifter för pressen eller till dess skydd uppställda rättsgrundsatser. Åtalsmyndighet är därför också tillsynsmyndighet. Tillsyn kan åligga också myndighet som inte kan föranstalta om åtal.

TF 9: 1 stadgar, att justitieministern själv eller genom ombud, som av honom förordnas och instrueras, skall vaka över TF:s efterlevnad. Denna ordning innebär att vanlig polis- och åklagarmyndighet inte har att fortlöpande granska pressen.

Justitiekanslern äger anställa åtal för tryckfrihetsbrott, som hör under allmänt åtal. Därav följer tillsynsbefogenhet. I fråga om annat brott mot TF:s bestämmelser — ordningsföreskrifter, brott mot anonymitetsrätten, som anges till åtal, ämbetsbrott begånget genom överträdelse av bestämmelser i TF till pressens skydd — är JK ensam, d. v. s. med reservation för JO:s och MO:s befogenheter, åklagare. En tillsynsplikt för honom följer också härav (TF 9: 2).

Speciella tillsynsplikter åligger andra myndigheter. Polismyndighet äger enligt TF 10: 10 i avbidan på förordnande om beslagta skrifter i förvar, som uppenbart innefattar enligt TF 7: 4 straffbart brott mot tukt och sedlighet. En viss uppsiktsplikt över pressen följer härav. Detsamma gäller för vederbörande militära myndighet inom dess område, då dylik möjlighet att ta skrift

i förvar för visst fall föreskrivs i TF 10:11. Enligt sin instruktion skall JO »med synnerlig uppmärksamhet och nit iakttaga vad till skyddande av tryckfriheten är stadgat». Detta innebär att han skall öva särskild tillsyn över TF:s efterlevnad av domare samt ämbets- och tjänstemän och ställa dem till åtal för eventuella brott mot TF. En motsvarande skyldighet på den militära förvaltningens område utövas av MO. Av särskilda bestämmelser kan följa, att en del myndigheter som t. ex. generalpoststyrelsen, utrikesdepartementet, statens upplysningsbyrå kan ha att öva viss tillsyn eller snarare observans över pressen utan att denna verksamhet är förenad med möjlighet till särskilda ingripanden. Anmälan till justitieministern eller JK och även JO eller MO kan de emellertid — liksom även enskilda medborgare — företa, då deras granskning ger vid handen att åtgärd är påkallad.

Tillsynens förutsättningar.

Förutsättningar för tillsyn och utgivningskontroll är de särskilda bestämmelser TF uppställer om boktryckeri och utgivning av tryckta skrifter.

Grundläggande allmänna förutsättningar för tillsynen utgör reglerna om granskningsexemplar och om ursprungsuppgifter.

TF 4:7. Det heter i TF 4:7 att *granskningsexemplar* skall avlämnas »av varje tryckt skrift, som framställts vid boktryckeri här i riket». Granskningsexemplar skall vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren. Exemplaren skall i Stockholm överlämnas till justitieministern och på andra orter till hans för orten förordnade ombud. Från denna regel görs vissa undantag. Stadgandet gäller inte meddelanden från offentlig myndighet. Det gäller inte heller *bilder eller tillfällighetstryck*. Av vad därmed skall förstås lämnar TF

TF 4:9. 4:9 en definition. Denna lämnar en uppräkningslista, men fogar här till som allmän förutsättning att »på grund av texten eller vad eljest framställs tryckfrihetsmissbruk kan anses uteslutet». TF ålägger därigenom boktryckaren ett bedömande, som dock knappast kan vara alltför krävande. I tveksamma fall bör regeln

följas att hellre inge granskningsexemplar än att underlåta det. Besvärigheter uppstår egentligen blott då trycket innehåller något som med hänsyn till militära förhållanden kan vara otillåtet att offentliggöra enligt TF 7 : 5. Som bild- och tillfällighetstryck anger lagen vykort och bildalbum (men icke kartor), visitkort och notifikationer, adresskort, etiketter, blanketter, reklam- och emballagestryck samt annat affärstryck. Med »reklamtryck» förestås enligt prop. 1948 »enklare affärsreklam men däremot icke t. ex. broschyrer över industrianläggningar o. dyl.». Den moderna stilen i reklamtillkännagivanden får nog anses leda till, att sådana mera sällan är att betrakta som »bild- eller tillfällighetstryck». »Annat affärstryck» är enligt prop. cirkulär, offerter o. dyl. — liksom priskuranter och enklare affärskataloger — men inte stadgar, styrelse-, revisions- och årsberättelser och jämförliga publikationer. Eftersom utgivning skall anses ha skett även då en skrift utlämnats för spridning till en mindre krets kan skyldigheten att lämna granskningsexemplar på grund av att trycket är »enskilt» blott sällan undgås inom ett affärsföretag.

Beträffande frågan i vad mån granskningsexemplar skall avlämnas för varje upplaga av en skrift gäller principiellt, att varje ny upplaga anses som en ny skrift varför granskningsexemplar skall avlämnas. Varje nummer eller häfte av periodisk skrift gäller som en särskild skrift; utkommer flera upplagor av samma nummer eller häfte, utgör var och en av dem en ny skrift. I dessa fall skall alltså granskningsexemplar av varje nummer eller häfte och varje upplaga inges.

Då den nu angivna skyldigheten går ganska långt, öppnar TF möjlighet för Kungl. Maj:t att också i andra fall än de angivna medge undantag från skyldigheten att inlämna gransknings-exemplar.

Om tiden för ingivande av granskningsexemplar stadgar TF 4 : 7 att det skall ske »samtidigt med skriftens utgivande» d. v. s. då den utlämnas till salu eller för spridning på annat sätt. Justitieministern kan emellertid medge visst anstånd. Detta har skett genom en kungörelse den 18 juni 1941, som också innehåller vissa regler om sättet för ingivandet. I fråga om andra tryckta skrifter än sådana, som utkommer mer än en gång i veckan, skall enligt kungörelsen *reversal* enligt särskilt formulär med-

följa granskningsexemplaret. Inkomna reversal skall granskas och förvaras av tryckfrihetsombudet.

TF 4: 6. För att möjliggöra kontroll av granskningsskyldighetens rätta fullgörande, inte minst då det gäller att bedöma vissa tryckalster som bild- eller tillfällighetstryck, stadgar TF 4:6 att det åligger boktryckare att under ett år förvara och på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla ett exemplar av alla tryckalster, som utgått från tryckeriet. Åsidosätts skyldigheten att avlämna granskningsexemplar är straffet dagsböter. Har skriften förklarats brottslig eller är omständigheterna eljest synnerligen försvårande må dömas till fängelse i högst ett år (TF 4: 8).

Här må också nämnas, att det jämväl åligger boktryckaren att utan betalning avlämna ett exemplar till universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund samt stadsbiblioteket i Göteborg (*arkivexemplar*). Reglerna härom upptas numera i lagstiftning vid sidan av TF. Anledningen har varit önskemålet att reservera granskningsexemplaren för ett norrländskt bibliotek, en fråga som icke gått att slutligt lösa vid nya TF:s tillkomst.

TF 4: 4 o. 5. Bestämmelserna om *ursprungsuppgift* avser att underlätta konstaterandet av från vilket tryckeri eller från vilken utgivare en skrift härrör. Enligt TF 4: 4 skall å varje tryckalster som framställs här i riket och är avsett att här utges — dock inte bild eller tillfällighetstryck — utsättas boktryckeriets namn eller firma tryckningsorten och tryckningsåret (s. k. *impressum*). Om tryckalster för viss boktryckares räkning helt eller delvis utförs på annat tryckeri än hans eget och hela upplagan utlämnas till honom, må på hans begäran uppgift om hans boktryckeri åsättas trycket. Han skall då anses som boktryckare. (TF 4: 5.) Här har lagstiftaren åsyftat t. ex. fall då ett tryckeri saknar teknisk utrustning för utförande av vissa illustrationer och överlämnar detta arbete till en annan boktryckare. Tryckfrihetsansvarigheten kan på detta sätt dock inte överföras från en verklig utgivare till en annan, som falskeligen påstås vara beställare hos honom. Straffet för underlåtenhet att utsätta impressum, varmed jämställs utsättande av oriktig uppgift, är dagsböter eller i försvårande fall fängelse i högst ett år (TF 4 :8).

Beträffande periodiska skrifter skall å varje nummer eller häfte utom impressum utsättas den ansvarige utgivarens namn.

Är befogenheten som utgivare överlämnad till ställföreträdare skall anges att ställföreträdaren inträtt som utgivare; i så fall behöver inte också utgivarens namn utsättas. (TF 5: 11.) Straffet, som drabbar utgivaren eller ställföreträdaren vid brott mot dessa föreskrifter, är böter med lägst femtio och högst femhundra kronor (TF 5: 14).

TF 5: 11.

Till sist är i detta sammanhang att nämna, att kontrollen fullföljes genom straff för den som sprider tryckt skrift, vilken saknar impressum eller utspridaren vederligt bär oriktigt impressum. Straffet är böter mellan femtio och femhundra kronor. Att uppgift om ansvarig utgivare saknas är i detta sammanhang utan betydelse. Utgivaren är åtkomlig genom uppgiften om boktryckeriet eller genom den anmälan som gjorts till justitiedepartementet. Är å andra sidan uppgiften om boktryckeri falsk eller saknas den, finns utspridaren tillgänglig för straff. (TF 6: 3.)

Av utrikes tryckta skrifter skall gransknings- och arkivexemplar avlämnas under vissa förutsättningar (TF 13: 4). Är skriften icke periodisk skall så ske, om den helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och ej införes allenast i enstaka exemplar. Förläggaren är ansvarig för att skyldigheten fullgörs, då en skrift på svenska språket trycks i t. ex. Finland och införs till Sverige torde svensk förläggare i allmänhet finnas. Finns ej förläggare åvilar skyldigheten den, som låtit utlämna skriften för spridning inom riket. Bokhandlaren torde i allmänhet vara den åsyftade. Om utrikes tryckt skrift huvudsakligen är avsedd för spridning inom riket erfordras utgivningsbevis (TF 13: 2). I sådant fall och då utgivningsbevis utfärdats, ehuru lagen inte krävt det, skall granskningsexemplar avlämnas av utgivaren.

TF 13: 4.

Impressum fordras ej å skrift som tryckts utrikes. När svenskt utgivningsbevis skall meddelas eller då så skett, måste däremot uppgift om utgivaren åsättas skriften.

Boktryckeri.

I TF kap. 4 finns de definitioner å boktryckare och boktryckeri, som är av betydelse för tolkningen av en rad bestämmelser i TF. *Boktryckeri* är enligt TF 4: 1 varje inrättning för TF 4: 1.

framställning av tryckalster genom tryckpress, alltså inte bara boktryck utan även t. ex. tidningstryck, litografiskt tryck (Jfr TF 1:5 behandlad ovan s. 36). Å andra sidan är *endast* inrättningar, där tryckalster framställs genom tryckpress boktryckerier i lagens mening. Uteslutna är alltså företag, som endast utför sätteriarbete, framställer litografiska plåtar el. dyl. (Jfr NJA 1912 s. 196). *Boktryckare* är den som själv eller med biträde av andra driver boktryckeri. Särskild s. k. ansvarig tryckeriföreståndare finns alltså inte. Driver boktryckeri för omyndigs räkning av förmyndare eller god man skall, i fråga om det ansvar som enligt TF åligger boktryckaren, förmyndaren eller gode mannen anses som boktryckare (TF 4:2). Driver den omyndige själv tryckerirörelsen, vilket kan ske om han är över 16 år och har förmyndarens och överförmyndarens samtycke, bär han själv ansvaret. Om boktryckeri drivs av juridisk person, t. ex. ett aktiebolag, skall allmänna regler gälla. Ansvaret ligger därför hos styrelseledamöter och verkställande direktör, som har den omedelbara ledningen av bolagets angelägenheter, eller som, särskilt i fråga om styrelseledamot, haft att kontrollera rörelsens handhavande, såvitt det skäligen kunnat fordras med hänsyn till ställningen inom styrelsen. Vid bedömandet härav kan hänsyn komma att tas till omfattningen av vederbörandes ekonomiska intresse i företaget.¹⁾ I fråga om skrift som tryckts utom riket skall enligt TF 13:3 stadgandena i TF om boktryckares ansvarighet avse den som utlämnat skriften för spridning inom riket, t. ex. bokhandlare eller — om det ej kan visas vem han är eller han, då skriften utgavs, inte ägde hemvist inom riket — den som är att anse som utspridare, d. v. s. saluhåller, försänder eller annorledes sprider skriften. (Jfr Bet. 1947 s. 286.)

Den som vill inrätta tryckeri skall göra *anmälan om boktryckeri* (TF 4:3). Detta skall ske senast två veckor innan någon skrift därifrån utges. Anmälan skall göras till länsstyrelsen (i Stockholm överståthållarämbetet) och innehålla uppgift om namn och firma, varunder boktryckeriet skall bedrivas, om orten

¹⁾ Se NJA 1943 s. 76, 1935 s. 310, 1943 s. 507, 1946 s. 605 och SvJT 1943 rättsfall s. 55 samt i fråga om offentlig juridisk person NJA 1942 s. 634 och 1946 s. 318. Jfr även beträffande firma NJA 1944 s. 492 och 1945 s. 262.

där det skall inrättas och om det slag av tryck som det är meningen att framställa. Anmälningsskyldighet föreligger inte för tryckeri, som endast framställer bild- eller tillfällighetstryck »för innehavarens eget bruk». Undantaget avser att befria innehavare av mindre tryckpressar för kontorsbruk och liknande ändamål från anmälningsplikt. Anmälan skall på samma sätt göras då boktryckeri flyttas till annan ort än som tidigare anmälts. Sedan 1941 får boktryckeri inrättas på vilken plats som helst och inte som tidigare endast i stad eller större samhälle.

Däremot krävs enligt nya TF ingen anmälan då tryckeriet byter ägare. Ändras boktryckeriets namn eller firma eller ämnar innehavaren framställa tryck av annat slag än förut anmälts, skall förhållandet så snart ske kan anmälas till länsstyrelsen. Sedan anmälan blivit gjord åligger det denne att genast insända under rättelse därom till justitieministern samt till polismyndigheten i orten.

Någon skyldighet att göra anmälan om boktryckeri enligt näringsfrihetsförordningen föreligger *icke*. Rätten att framställa tryckalster regleras av TF, då det i TF 4: 1 heter, att den tillkommer varje svensk medborgare. (För utlänning kan enligt TF 14: 5, andra stycket, särskilda regler föreskrivas.) TF reglerar också uttömmande allt som rör anmälningsplikten. Däremot gäller för boktryckerirörelse åtskilliga andra näringsrättsliga bestämmelser i andra författningar än TF, t. ex. om firmaregistrering, bokföringsplikt, arbetstid, arbetarskydd.

Tryckta skrifters utgivning.

Periodisk skrift.

Ganska ingående ordningsbestämmelser gäller för periodisk skrift och sammanhänger med den i princip till den anmälda utgivaren begränsade ansvarigheten.

Definitionen på *periodisk skrift* innehålls i TF 1: 7. Därmed ^{TF 1: 7.} förstås tidning, tidskrift eller annan sådan tryckt skrift, som enligt utgivningsplanen är avsedd att under bestämd titel utges med minst fyra å särskilda tider utkommande nummer eller

häften årligen samt därtill hörande löpsedlar eller bilagor. Sedan utgivningsbevis meddelats skall skriften anses som periodisk, till dess beviset återkallas. Detta innebär alltså, att skriften gäller som periodisk även om den utges med endast t. ex. ett nummer om året. Enligt TF 5:6:4 kan utgivningsbevis återkallas, om sex månader förflutit från den dag, då utgivningsbeviset utfärdades, utan att något nummer av skriften utkommit.

Om definitionen i TF 1:7 är vidare att säga att uttrycket »enligt utgivningsplanen avsedd etc.» är till intet förpliktande. Det gäller endast att uttala en »avsikt» att utge minst 4 nummer om året. Riskerna, om denna avsikt inte följes, är att utgivningsbeviset kan dragas in. Teoretiskt kan väl straff inträda enligt TF 5:13 men det torde icke annat än i rena undantagsfall vara möjligt att visa, att uppgiften om avsikten varit oriktig och lämnad mot bättre vetande. Det är därför möjligt att vinna ett visst titelskydd genom att endast utge ett enda nummer med början inom sex månader efter bevisets erhållande. Utges fyra nummer om året kan beviset över huvud inte indras; det är f. ö. tillräckligt att under varje tvåårsperiod efter bevisets erhållande åtminstone något av de två åren utge fyra nummer (TF 5:6:5). En viss monopolisering av t. ex. titeln till en dagstidning kan alltså ernås genom att utge en »tidning» om t. ex. två sidor med fyra nummer vartannat kalenderår.

Innebörden i stadgandet att *löpsedlar och bilagor* skall räknas till skriften är att tvekan inte, såsom före 1941, kan uppstå om att det är tidningens utgivare och de som enligt ansvarighetskedjan i vissa fall kan inträda i dennes ställe som svarar även för innehållet i löpsedlar och bilagor. Enligt uttalande i prop. nr 270/1940 skall till en tidning räknas »varje bilaga som distribueras gemensamt med tidningen genom redaktionens försorg». Undantag kan, heter det, ej göras för bilagor tryckta å annat tryckeri än där tidningen framställts (s. 26). Denna tolkning förefaller ganska godtycklig och det kan mycket väl tänkas, att domstolarna kan inta annan ståndpunkt särskilt med hänsyn till ansvarighetsreglerna. Presentböcker som tillställs en tidnings abonnenter kan givetvis inte räknas som bilagor även om böckerna utdelas gemensamt med tidningen; det skulle leda till absurda konsekvenser vid bedömandet av ansvarigheten för bök-

kernas innehåll. Liknande synpunkter kan anläggas på vissa broschyrer, särskilt om de tryckts på annan officin än tidningens. Inte heller den begränsning som ligger i kravet på utdelande »genom redaktionens försorg» står klar. I allmänhet har ju inte en tidnings redaktion (utan snarare dess reklamavdelning eller annonsavdelning) att göra med bilagors tillkomst och distributionsavdelningen att handha själva utdelandet. Redaktionen saknar ofta helt kännedom om att en bilaga skall distribueras. Det kan därför vara rimligt, att ansvaret inte faller på utgivaren, men då TF inte gör något undantag torde det vara omöjligt att hålla på att endast »genom redaktionens försorg» distribuerade bilagor skall räknas till tidningen.

Periodisk skrift får inte utges förrän *utgivningsbevis* utfärdats. (TF 5:5.) Utgivningsbevis meddelas av justitieministern efter TF 5:5. ansökan av skriftens ägare. I sådan ansökan skall uppges skriftens titel och tryckningsort samt utgivningsplanen för skriften. Att TF talar om »ansökan» innebär inte att justitieministern har någon fri prövningsrätt. Han är skyldig att bevilja ansökningen så snart vissa förutsättningar föreligger. Dessa är följande:

1) Anmälan av utgivare enligt TF 5:4 skall ha gjorts. 2) Utgivningsplanen skall gå ut på att minst fyra nummer om året skall utges. 3) Skriftens titel får inte förete sådan likhet med titeln på skrift för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats och inte återkallats¹⁾, att förväxling lätt kan ske. TF fordrar däremot inte att titeln är i och för sig särskiljande. Ansökan om utgivningsbevis för skriften »Dagbladet», gjord av innehavaren av rätten tillinderslöshetsbevis för periodisk skrift med denna titel vid ikraftträdandet av 1941 års lagstiftning, har dock avslagits under motivering, att ordet »dagblad» ingick i titeln på en rad uppräknade tidningar. Här kunde emellertid förväxling ske med t. ex. Svenska Dagbladet eller i Malmö Skånska Dagbladet. Den icke särskiljande titeln »Tidningen» borde dock inte kunna anses otillåten, då någon *bestämd* förväxlingsrisk knappast kunde uppkomma. Det gäller i än högre grad om t. ex. titeln »Bladet». Förmodligen skulle utgivningsbevis för dylika titlar likväl inte kunna påräknas. 4) Ägare och utgivare skall ha de i TF föreskrivna kvalifikationerna.

¹⁾ Jfr TF 5:7.

Besvärsrätt över justitieministerns beslut förekommer ej.

TF 5:1. Ägare till periodisk skrift skall vara svensk medborgare eller svensk juridisk person. Som juridisk person anses även svenska staten eller svensk kommun. Om det personliga ansvaret, då ägare är juridisk person, gäller vad sagts om boktryckeri. Står periodisk skrifts utgivning under förvaltning av förmyndare eller god man betraktas denne i fråga om det ansvar, som enligt TF åligger ägare, som ägare.

Syftet med kravet på att ägare skall vara svensk medborgare är att slå vakt om svenska pressens frihet och oberoende. Det är därför anledning att i detta sammanhang ange viss lagstiftning utom TF som uppbyggs av samma syfte. Enligt aktiebolagslagen skall såväl styrelseledamöterna och verkställande direktör som särskilt bemyndigad firmatecknare och revisor vara här i riket bosatta svenska medborgare. Kungl. Maj:t kan dock medge undantag. Om bolagets föremål är att äga här i riket utkommande periodisk skrift torde undantag som regel ej komma att medges. Motsvarande gäller för ekonomiska föreningar. Mottagande av understöd från främmande makt för utgivning av tidning i Sverige är i vissa fall otillåtet enligt SL 8: 10. Brottet beskrivs som »tagande av utländskt understöd». Det innebär bl. a. fall då någon av främmande makt eller person, som handlar i dess intresse, mottar penningar eller annan egendom för att genom utgivande eller spridande av skrifter påverka den allmänna meningen om statsskicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse. Med »understöd» jämföras genom detta uttryckssätt vederlag för utförd tjänst åt utländsk propaganda. Straffet är fängelse eller straffarbete i högst två år.

Bestämmelserna i TF kap. 5 medför dessutom att ägaren blir offentligt känd och därmed även, åtminstone i viss utsträckning, de ekonomiska intressena bakom tidningen. På detta sätt tillmötesgår det principiella kravet på att opinionsbildningen skall vara *öppen*. Om ägaren är aktiebolag, vilket mycket ofta är fallet, föreligger möjlighet att genom bolagets aktiebok erhålla kunskap om aktieägarna. Enligt aktiebolagslagen § 39 skall styrelsen hålla aktieboken tillgänglig för envar som vill ta kännedom om den. Bokens uppgifter kan dock vara otillförlitliga i det aktier kan för-

värvas utan att registrering därefter kommer till stånd. Av offentliga handlingar hos patentverket framgår emellertid vilka som utövat rösträtt för bolagets aktier å bolagsstämmorna. Ytterligare skall i förvaltningsberättelserna med därtill hörande handlingar, som också finns tillgängliga på patentverket, företagets ställning relativt ingående beskrivas. Fullt uttömmande redovisning av en tidnings ekonomiska relationer och stödjare uppnås dock inte genom dessa stadganden. Stöd kan ges i många former, t. ex. genom förmånliga maskinpriser, som inte framträder i de angivna handlingarna. 1945 års riksdag har i skrivelse (nr 448) hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning om lagstadgad skyldighet för utgivare av periodiska skrifter att offentligt redovisa hur skriften finansieras. Någon åtgärd med anledning härav har regeringen emellertid inte vidtagit.

Periodisk skrift skall ha en *utgivare* (TF 5 : 2). Denne skall *TF 5 : 2.* vara svensk medborgare och äga hemvist inom riket. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd må ej vara utgivare. (Märk att dessa kvalifikationer ej krävs av ägare.) Utgivare av periodisk skrift utses av ägaren (TF 5 : 3). Så snart detta skett skall ägaren göra *anmälan därom* hos justitieministern. Utgivarens namn och hemvist skall därvid uppges. Dessutom skall till anmälan fogas bevis, att utgivaren fyller de i TF 5 : 2 angivna villkoren samt förklaring av utgivaren att han åtagit sig uppdraget att vara utgivare. Däremot fordras enligt nya TF inte som tidigare särskild förklaring av ägaren om utgivarens ställning. Något hinder föreligger ej att ägaren utser sig själv. Registreringen i justitiedepartementet grundar sig på anmälan av utgivare; denna utgör som nyss nämnts en förutsättning för meddelande av utgivningsbevis. Övergång av äganderätten behöver däremot enligt nya TF inte anmälas. Om en ny ägare önskar anmäla ny utgivare måste han emellertid bifoga utredning om sitt äganderättsförvärv. I TF 5 : 8 heter det att det åligger ägaren att genast dra försorg om *TF 5 : 8.* att ny utgivare utses och göra anmälan därom, om utgivaren inte längre är behörig eller hans uppdrag eljest upphör, t. ex. han avskedats från tidningen eller av ägaren inte längre anses lämplig för uppdraget. »Om det kan ske» skall till anmälan fogas bevis att den förre utgivaren erhållit del av densamma. Delgivnings-

bevis är alltså inte absolut nödvändigt. Det sammanhänger med att en utgivare inte kan motsätta sig att annan utses i hans ställe. God ordning kräver dock, att delgivning sker, heter det i motiven. Men om utgivaren inte är anträffbar eller t. ex. drabbats av sjukdom är delgivning inte nödvändig. Är han avliden är den utesluten. Kravet att åtgärd skall ske »genast» kan också lägga hinder i vägen för delgivning. Ordet »genast» innebär, att anmälan skall ske inom den tid som rimligen måste åtgå för åtgärden. Det blir till sist en domstolssak att avgöra den i varje fall rimliga tiden, om delade meningar härom skulle föreligga mellan myndigheterna och ägaren och denne ställs till ansvar för försummelse.

Utgivaren kan om han önskar utse en eller flera *ställföreträdare* TF 5: 9 o. 10. *dare* (TF 5: 9). Då så skett skall anmälan göras till justitieministern. Till anmälan skall fogas bevis, att ställföreträdaren har de kvalifikationer som TF 5: 2 fordrar av utgivare. Dessutom skall ställföreträdaren avge förklaring, att han åtagit sig uppdraget, och ägaren, att han godkänt ställföreträdaren. Ställföreträdare behöver alltså enligt nya TF inte anmälas för varje gång han inträder som utgivare. Har anmälan en gång skett kan utgivaren utan vidare överlämna sin befogenhet till denne. (TF 5: 10.) Utgivaren är skyldig att göra så, om det kan antas att han på grund av sjukdom eller annan tillfällig orsak oavbrutet under minst en månad ej kommer att utöva sin befogenhet som utgivare. Om ställföreträdare i sådant fall inte utsetts eller hans uppdrag upphört, har utgivaren att genast utse ställföreträdare och göra anmälan härom. Det har redan nämnts att, då befogenheten som utgivare överlämnats till ställföreträdare, på varje häfte eller nummer skall anges att denne inträtt som utgivare. Den ordinarie utgivarens namn behöver då ej utsättas. (TF 5: 11.) Kommer utgivarens uppdrag att upphöra förfaller automatiskt uppdraget för ställföreträdare.

TF 5: 3. Om *utgivarens befogenhet* heter det i TF 5: 3, att han har att »öva inseende över skriftens utgivning och bestämma över dess innehåll så att intet däri får införas mot utgivarens vilja». Och vidare: »Inskränkning i den befogenhet, som sålunda tillkommer utgivaren, vare utan verkan.» Den rättspolitiska bakgrunden till detta stadgande är den gamla frågan om sättet att

hindra att som ansvarig utgivare för en tidning utses en s. k. lejd ansvarig, en bulvan, som i verkligheten intet har med utgivningen att skaffa utan endast har till uppgift att sitta av eventuella straff för tryckfrihetsbrott. TF 1812 i 1941 års lydelse krävde särskild förklaring av ägaren om utgivarens ställning och straffbelade oriktig uppgift i förklaringen. Nya TF stadgar straff för den som i anmälan mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift; detta torde innebära att en anmälan av »utgivare» anses innefatta oriktig uppgift, såvida den anmälde inte intar den ställning inom tidningen som TF kräver, varför ägaren även enligt nya TF kan straffas, om han söker kringgå kravet. Omdömet är likväl berättigat att bulvanarrangemang inte är helt uteslutna. Ansvarigheten och därmed risken att bli ställd till ansvar för tryckfrihetsbrott övergår nämligen inte på ägaren, så snart det kan styrkas att utgivaren i realiteten saknat den ställning han skall ha. Om tryckning och utgivning sker mot hans uttryckliga förbud och han alltså i det särskilda fallet fråntagits sin befogenhet, går han fri trots att han är anmäld som utgivare. Det sker däremot inte, om han, låt vara därtill nödd och tvungen, går med på att utge skriften med det innehåll ägaren önskar. (Se prop. s. 158).¹⁾ Man finner härav, att effektiva garantier knappast ges för att inom en tidning utgivaren är utrustad med erforderlig myndighet, som skyddar mot ingrepp från ägaren, även om utgivaren intar en ledande ställning inom redaktionen och alltså inte är en lejd ansvarig i ordets brukliga mening. Det i tryckfrihetsdiskussionen ganska sent introducerade problemet om hur redaktionen skall ges en självständig ställning även mot ägarintressena har över huvud inte blivit föremål för närmare behandling vid TF:s förarbeten. Det sägs i Bet. 1947 (s. 102) att utgivarens auktoritet i förhållande till ägaren i sista hand är en förtroendefråga, som ej låter sig regleras genom några lagbestämmelser.

Utgivningsbevis kan återkallas av justitieministern (TF 5:6). TF 5:6. Det kan ske om ägaren anmält att skriftens utgivning upphört. Det kan också — sedan ägare och utgivare beretts tillfälle yttra sig — ske, om äganderätten till skriften övergått till annan än

¹⁾ Jfr även nedan s. 115.

svensk medborgare eller svensk juridisk person eller om utgivare ej finnes eller inte fyller de i TF 5 : 2 angivna behörighetsvillkoren och behörig utgivare ej omedelbart utses. Redan har nämnts att ytterligare anledning till återkallande är, att sex månader förflutit från den dag, då utgivningsbeviset utfärdades, utan att skriften utgivits eller att den skrift beviset avser icke under något av de två senast förflutna kalenderåren utkommit med minst fyra nummer eller häften. Om titeln å skriften typografiskt sett givits sådan likhet med titeln å annan skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske samt rättelse ej omedelbart vidtages, kan återkallande också ske. Här är fråga om en titel som i och för sig kan godtas, då förväxlingsbar likhet med annan skrifts titel inte föreligger, men som satts med sådan stil eller på sådant sätt, att genom själva typografin förväxling kan uppstå. Slutligen kan återkallande ske om inom sex månader, sedan skriften första gången utkom, visas att beviset inte *bort* utfärdas, enär titeln faktiskt företer förväxlingsbar likhet med titeln på skrift, för vilken tidigare utgivningsbevis beviljats. Vi återkommer strax till det titelskydd som dessa bestämmelser bereder.

Dessförinnan bör några *straffbestämmelser* anges. Straffpåföljd stadgas för den som i ansökan eller anmälan eller förklaring, som bifogats sådan, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift (TF 5 : 12 o. 5 : 13). Ägare straffas om han utger skrift utan att utgivningsbevis finnes eller ägaren är behörig eller om han underlåter att dra försorg om att utse ny utgivare och göra anmälan därom. Utgivare straffas, om han underlåter att, då han är skyldig därtill, överlämna sitt uppdrag till ställföreträdare. Utgiver någon periodisk skrift, för vilken utgivningsförbud meddelats eller som uppenbart utgör fortsättning av sådan skrift, eller låter någon å periodisk skrift utsätta sitt namn som utgivare eller ställföreträdare utan att vara behörig, inträder också straffpåföljd. Straffet är dagsböter. Har skriften förklarats brottslig eller är omständigheterna eljest synnerligen försvårande kan straffet bli fängelse i högst ett år. (TF 5 : 12.)

TF 13 : 2. Beträffande *utrikes tryckta* skrifter gäller, att för sådan skrift, som huvudsakligen är avsedd för spridning inom riket, i tillämpliga delar skall gälla vad i kap. 5 stadgas om periodisk

skrift; vad där sägs om ägares behörighet skall dock självfallet inte äga tillämpning. Härav följer att utgivningsbevis erfordras. Om skriften icke huvudsakligen är avsedd för spridning inom riket erfordras inte sådant bevis, men har det likväl uttagits, skall TF kap. 5 i tillämpliga delar gälla även sådan skrift (TF 13:2).

Titelskydd och utgivningsrätt för periodisk skrift.

Reglerna om utgivningsbevis medför ett visst skydd av periodisk skrifts titel. Enligt TF 5:5 utfärdas sålunda inte utgivningsbevis om skriftens titel företer förväxlingsbar likhet med titeln på skrift för vilken ett gällande utgivningsbevis utfärdats. Enligt TF 5:6:6 kan bevis återkallats, om det utfärdats i strid med nyssnämnda lagrum. Typografisk likhet kan enligt punkt 7 i paragrafen också medföra återkallande. Slutligen stadgar TF 5:7 att *TF 5:7.* under en tid av två år efter återkallande utgivningsbevis inte får utfärdas för skrift vars titel kan förväxlas med den, för vilken beviset återkallats, om inte den sistnämnda skriftens ägare givit sitt tillstånd. Undantag görs för återkallanden enligt TF 5:6:6 samt enligt paragrafens första punkt (ägaren har själv anmält att skriftens utgivning upphört) och fjärde punkt (om skriften alls inte utkommit sex månader efter bevisets utfärdande). Titeln anses på detta sätt ha ekonomiskt värde, som TF i viss utsträckning skyddar mot annexion. Titelskyddet är dock inte fullständigt. Frågan om dess utbyggnad, som närmast är privaträttslig, torde komma att upptas i samband med reformen av auktorrätten. Ett visst ytterligare titelskydd bereder det 1942 i lagen om illojal konkurrens införda stadgande som medför straff och skadestånd på grund av s. k. illojal användning av kännetecken. Till sådant förfarande räknas att någon i näringsverksamhet eller eljest offentliggör eller mångfaldigar litterärt verk under egenartad titel eller diktat namn, varigenom förväxling lätt kan förmedlas med annans förut offentliggjorda verk eller dess upphovsman. Tidningsföretag är att betrakta som innehavare av rätten till tidningens titel.

Den rätt till titeln som på detta sätt skyddas kan kallas »*utgivningsrätt*». Före lagändringen 1941 betraktades innehavaren

av »hinderlöshetsbeviset» för periodisk skrift som skriftens ägare. Den verkliga tidningsägaren kunde stundom råka i svårigheter då det gällde att göra sig fri från en ansvarig utgivare. Det hände också att om denne avlidit — rätten var personlig och upphörde med innehavarens död — titeln kunde berövas ägaren genom att tredje man begärde och fick hinderlöshetsbevis för skriften. (Se Bet. 1947 s. 99 f. och NJA 1896 s. 278, 1902 s. 462, 1903 s. 216, 1921 s. 113 och 1937 s. 453.) Lagändringen 1941 har lagt rätten till titeln hos ägaren, medan utgivarskapet betraktas som ett uppdrag, som denne meddelar, vilket i princip medför befogenhet för utgivaren att bestämma över skriftens innehåll men inte hindrar ägaren att disponera över sin egendom.

Icke periodisk skrift.

Icke periodiska skrifter enligt TF är lätta att ange. De är helt enkelt alla skrifter, på vilka TF är tillämplig, utom de periodiska. Förhandsregistrering av sådana skrifter förekommer inte, ej heller krav på att ägare eller utgivare skall vara svenska medborgare. TF ger i fråga om dessa skrifter blott några definitioner av betydelse för utkrävande av ansvar.

TF 8:6. I TF 8:6 betecknas som *utgivare* av icke periodisk skrift »den som, utan att vara skriftens författare, åt boktryckare eller förläggare tillhandahållit den för tryckning eller utgivning». Av motiven framgår att ordet »tillhandahållit» inte betecknar allenaast en budtjänst. Det skall vara fråga om en självständig medverkan till att skriften blir tryckt eller utgiven.

TF 8:7. *Förläggare* är enligt TF 8:7 »den som omhänderhaft tryckning och utgivning av annans skrift». I utgivningsförloppet kommer dennes insats efter författarens och utgivarens men före boktryckarens. Det behöver inte vara fråga om en yrkesmässig förläggare; termen avser inte bara innehavaren av förlagsrörelse utan också den som tillfälligt förlägger en skrift. Förläggaren behöver inte själv ha tryckt skriften. Han anses »omhänderha tryckning» även om han anlitar en särskild boktryckare. Liksom en förläggare kan vara också boktryckare i TF:s mening, kan

boktryckaren i särskilda fall vara förläggare, d. v. s. om han inte bara tryckt skriften utan även »omhänderhaft» dess utgivning. Även om förläggare gäller vad i fråga om boktryckeri sagts om den personliga ansvarigheten för styrelseledamöter och verkställande direktör hos t. ex. bolag eller förening samt om förmyndarens ansvar då han bedriver rörelse för sin myndlings räkning.

Den främste i ansvarighetskedjan för icke periodisk skrift är *författaren*. Denne har icke ansetts särskilt behöva definieras i TF. Då skriften består av karta, ritning eller bild är den som utfört kartan, ritningen eller bilden att anses som författare. Förarbetena hänvisar till rättspraxis att i särskilda fall, då flera samverkat till en skrift, avgöra vem som bör betraktas som författare; avgörandet kan falla så, att flera anses svara gemensamt eller att envar till viss del betraktas som skriftens författare. Att lämna en hållbar definition är inte lätt. Däremot torde i de särskilda fallen ett avgörande utan större svårighet kunna träffas, som väl svarar mot det författarbegrepp som för den allmänna uppfattningen ter sig naturligt och rimligt.

Utspridare.

Enligt ansvarighetsreglerna i TF kap. 8 kan under vissa omständigheter utspridare göras ansvarig för innehållet i tryckt skrift — vare sig periodisk eller icke periodisk. Även denne kräver alltså presentation.

TF kap. 6 som handlar om tryckta skrifters spridning lämnar TF 6: 1. i § 1 på spridning en definition som innebär att spridning är att till salu hålla, försända eller annorledes sprida tryckta skrifter. Den som — yrkesmässigt eller inte — saluhåller eller försänder en tryckt skrift är alltså utspridare, liksom den som sprider skrifter t. ex. genom utdelning gratis på gatorna. Utspridaren kan vara såväl enskild som juridisk person. Om spridningen sker med biträde av andra faller ansvaret som utspridare på den som driver rörelsen eller eljest föranstaltar om spridningen. Det kan t. ex. vara fråga om ett politisk parti eller en förening, som hyr biträden för utdelning på gatorna.

LITTERATUR:

- Betänkande ang. revision av tryckfrihetsförordningens ansvarighetsregler
och därmed sammanhängande förhållande. SOU 1939: 32.
Patentlagstiftningens betänkande VII. Förslag till lag om rätt till tid-
nings eller tidskrifts titel m. m. SOU 1929: 9.
Prop. nr 257 till 1942 års riksdag (om illojal konkurrens).
Raphael, A., Om rätt till tidnings titel. Sthlm 1894.

Femte kapitlet

Tryckfrihetsbrotten

Pressdelikt.

Enligt den tidigare berörda regeln i TF 1:3 får ingen i annan ordning eller i annat fall än TF bestämmer kunna tilltalas eller dömas för missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri. Uttrycket »missbruk av tryckfriheten» avser att begränsa TF:s exklusiva tillämplighet. Innehållet i tryckt skrift kan medföra straff enligt bestämmelser utanför TF, nämligen då det framstår som brottsligt annorledes än genom att yttrandefriheten i tryck överskridits. I sådana fall kan det över huvud inte vara tal om ett pressdelikt; något särskilt samband med pressen och dess rättsordning föreligger inte.

Missbruk av tryckfriheten, — de i TF 1:3 omtalade *fallen* som måste anges i TF för att straff över huvud skall kunna ifrågakomma — utgör egentliga tryckfrihetsbrott. Det finns emellertid vid sidan härav en del pressdelikt som inte utgör brott mot yttrandefriheten. Dit är att räkna brott mot skilda ordningsföreskrifter i TF, t. ex. underlåtenhet att insända gransknings-exemplar, lämnande av oriktig uppgift i en anmälan eller enligt TF 6:3 otillåten spridning av tryckt skrift. Straffsatserna anges i dessa fall vanligen i TF men det dömes till ansvar i allmän ordning. Det särskilda ansvarighetssystemet gäller inte, inte heller den speciella processordningen. Brott mot föreskrifterna till anonymitetens skydd står ordningsbrotten nära. Deras skyddsobjekt är emellertid inte den goda ordningen (vikten av tillsyn etc.) utan tryckfriheten själv. Anonymiteten hör ju till de väsentliga tryckfrihetsprinciperna. Brottet är därför nära besläktat med brott *mot* tryckfriheten (något annat än missbruk av densamma),

som begås då förbudsreglerna till tryckfrihetens skydd överträds — en ämbetsman utfärdar ett läsförbud för underlydande eller kringgår censurförbudet eller vägrar utlämna allmän handling. Även i sådana fall följer straffförbandet mot honom allmän ordning. Brottet bedöms enligt strafflagen kap. 25 där förutsättningarna för tjänstemissbruk och tjänstefel liksom straffsatserna anges. Möjligheterna för den enskilde att erhålla skadestånd bedöms enligt allmänna regler; strafflagen 6: 1 stadgar att skada, som någon genom brott tillfogar annan, skall av den brottslige gäldas.

En systematik över pressdelikten leder alltså till följande: 1) egentliga tryckfrihetsbrott (missbruk av tryckfriheten), 2) brott mot ordningsregler i TF, 3) brott mot tryckfriheten. Slutligen finns vid sidan härav brott, vari ett pressmeddelande eller pressalster faktiskt ingår som ett moment av betydelse, som likväl inte är pressdelikt. Att i ett par fall egentliga tryckfrihetsbrott behandlas i annan ordning än enligt TF skall nedan närmare anges.

LITTERATUR:

Ask, Om ansvarighet för tryckfrihetsbrott, s. 1—16.

Eek, Om tryckfriheten, s. 102—106.

Egentliga tryckfrihetsbrott.

Enligt TF 1812 (1:1:2) skulle TF gälla som exklusiv strafflag »för tryckt skrifts innehåll». Senare följde i § 3 de olika straffbara »missbruken» av tryckfriheten. En sammanställning av stadgandena gav närmast vid handen, att endast dessa missbruk utgjorde de fall, då ansvar kunde inträda för tryckt skrifts innehåll. De lämnade utanför det straffbara området såväl en del eljest som brott mot yttrandefriheten straffbara handlingar som andra förfaranden genom tryckt skrifts innehåll. En tolkning efter orden och i den restriktiva anda, som tryckfrihetsrätten fordrar, ledde nämligen till att TF gällde alla tillfällen, då innehållet i tryckt skrift bedömdes *såsom yttrande*. Härigenom undandrogs från TF:s tillämpning t. ex. fall, då en falsk sedel tryckts eller då bedrägeri förövats med tillhjälp av uppgifter som läm-

nats i tryckt skrift. Däremot borde knappast vid sidan av TF straff kunnat förekomma, då någon i tryckt skrift lämnat en oriktig uppgift om en vara. Vid tillkomsten av lagen om illojal konkurrens bedömdes spørgsmålet emellertid icke på detta sätt. Illojal reklam kunde, ansåg man, straffas vid sidan av TF, emedden denna endast gällde överträdelse av den lagliga yttrandefriheten och alltså inte varje yttrande i tryckt skrift. Samma resonemang har förts då det gällt kriminaliserande av försök till bedrägeri; redan ett uttalande i tryckt skrift skulle ohindrat av TF kunna straffbeläggas i allmän lag. Synpunkterna som i och för sig är rimliga men knappast förenliga med TF 1812 har lett till en mera precis utformning av motsvarande bestämmelser i nya TF.

I det grundläggande stadgandet i TF 1:3 används det allmänna uttrycksättet »missbruk av tryckfriheten» i stället för »för tryckt skrifts innehåll». En tolkning, enligt vilken TF endast avser överträdelse av yttrandefriheten i tryck blir härigenom möjlig. En viss ledning vid bedömandet av särskilda fall kan vinnas av de allmänna grundsatserna i TF 1:1. Detta kommer närmare till uttryck i TF 7:1 och 4. TF 7:1 förklarar att med tryckfrihetsbrott förstås brott, som innefattar otillåtet yttrande eller otillåtet offentliggörande genom sådan skrift. Termen »otillåtet yttrande» är visserligen illa vald, då man velat nå fram till en bättre text än i TF 1812, men den får närmast betraktas som teknisk; den åsyftar yttranden, som är otillåtna *i egenskap av brott mot yttrandefriheten* och som uttömmande anges i TF 7:4. Det bör dock observeras att en fullt otvetydig gränsdragning inte uppnås och f. ö. svårligen kan anges i lagtext¹⁾; vid sidan av TF som illojal reklam bedöms lämnandet i tryckt skrift av en osann uppgift om en vara, enär uppgiften är ägnad att framkalla uppfattningen om ett fördelaktigt anbud, enligt TF däremot straffas t. ex. ett osant påstående, om det är ägnat att undergräva aktningen för myndighet (TF 7:4:9). Här dras tydligen gränsen närmast enligt en uppfattning, som hävdats av Krabbe: till tryckfrihetsbrott hänför han sådant, som är ägnat att skapa eller bidra till att skapa en offentlig mening, nämligen

TF 1:3 o.
7:1.

¹⁾ Jfr prop. s. 172.

nyhetsmeddelanden och meningsyttringar, men icke sådant som har karaktär av meddelanden man och man emellan eller av uppmaningar o. dyl. till bestämda personer, även om det brottsliga ligger i själva yttrandet. (Krabbe, Dansk Presseret, s. 73 ff. Jfr TF 7: 2.)

Om man nu utgår från att med »missbruk av tryckfriheten» förstås överskridande i tryckt skrift av den lagliga yttrandefriheten d. v. s. i anslutning till TF 1: 1 endast yttranden, som innefattar uttalanden av meningar och åsikter, och nyhetsmeddelanden, blir det möjligt att komma fram till en något så när tillfredsställande gräns mellan tryckfrihetsbrott och andra gärningar, där tryckt skrift ingår som moment av betydelse. Det sker bäst genom att ange undantag från den kategori, som omsluter tryckfrihetsbrotten i egentlig mening. Illojal reklam är straffbar vid sidan av TF; förfarandet beskrivs närmare i lagen 1931 mot illojal konkurrens § 1. Vid sidan av TF kan straff utdömas enligt varumärkeslagen för obehörigt bruk av varumärke i tryckt skrift. Även liknande stadganden till skydd av ursprungs-beteckningar eller mot vilseledande varubeteckningar kan innehålla straffbud, som är att tillämpa vid sidan av TF, ehuru brottet begåtts genom tryckt skrift. Eftertryck i strid mot auktoritättens bestämmelser är icke tryckfrihetsbrott. Tryckfrihetsbrott kan dock även vid otillåtet eftertryck begås genom skriftens innehåll, varvid ansvaret faller på utgivare eller förläggare. Inbjudningar i tryckt skrift till deltagande i lotteri kan straffas vid sidan av TF. Att en tidnings utgivare eller annan person i tidningsledningen kan straffas för att han *anordnar* lotteri (s. k. tidningslotteri) i strid med gällande lotteriförordning är en självklar sak. Ett fullbordat bedrägeri, som begåtts genom tryckt skrift, straffas vid sidan av TF (NJA 1900 s. 528, 1905 s. 364). Detsamma gäller om försök, vilket kan innebära att handlingen inte hinner längre än till det vilseledande som ligger i ett uttalande i tryckt skrift. Även oredligt förfarande (SL 21: 7) och försök därtill samt svindleri (SL 21: 9) kan straffas oaktat brottet begås genom tryckt skrift. En i tryckt skrift uttalad hotelse kan vara straffbar enligt allmän lag som led i ett utpressningsförsök eller annat brott, t. ex. SL 10: 1, 2 eller 9. Det må vidare beaktas, att straff vid sidan av TF kan förekomma med anled-

ning av att sättet för skriftens spridning väckt offentlig förargelse (se ovan s. 48 f.).

I vissa fall kan publikationsbrott (otillåtet offentliggörande) enligt den nu behandlade principen falla utanför begreppet tryckfrihetsbrott — ett i och för sig riktigt meddelande i tryckt skrift att fosterfördrivning utföres av viss person kan föranleda straff för anstiftan till brott. Principiellt skyddar TF emellertid även meddelandet av uppgifter och underrättelser. TF 7:5, som rör otillåtet offentliggörande, anger de fall då straff härför kan utdömas enligt TF, då yttrandefrihetens gränser genom offentliggörandet överträts. Hit hör offentliggörande av allmän handling, som skall hållas hemlig; handlingen kan samtidigt innefatta otillåtet yttrande, som medför ansvar enligt TF. Detsamma gäller om en icke hemlig allmän handling. Att handlingen är offentlig skyddar inte mot risken för åtal enligt TF på grund av dess innehåll. (Jfr Bet. 1947 s. 115 ff. och 250 f.). En särskild fråga gäller om straffstadgandet i § 3 av lagen om illojal konkurrens mot obehörigt yppande av yrkeshemligheter kan föranleda straff för ett yppande som sker i tryckt skrift. Brottet består här i ett renodlat otillåtet offentliggörande, en typ av förfaranden som i övrigt helt regleras i TF. Straff bör därför icke kunna utdömas, då TF 7:5 inte medger detta. Man torde här kunna tala om en s. k. lucka i lagen. Ett meddelande i och för publicering till exempelvis en tidningsredaktion, som röjer en yrkeshemlighet, kan inte heller straffas enligt lagen om illojal konkurrens om TF 7:3 är tillämplig. Brott mot en tystnadsplikt rörande yrkeshemligheter, som ingår i ett anställningsavtal lär dock kunna föranleda skadestånd för avtalsbrott, icke påföljd enligt TF för yppandet i och för sig. (Jfr ovan s. 71 f.)

Det bör beaktas att gränsdragningen mellan tryckfrihetsbrott och handlingar genom tryckt skrift, som kan straffas vid sidan av TF, emedan de inte utgör »missbruk av tryckfriheten», medför vissa inskränkningar också i informationens frihet. Då t. ex. försök till bedrägeri begåtts genom att en tidning på sin handelsavdelning lämnat vissa uppgifter om ett företags ställning kan den, som givit handelsredaktören uppgifterna, bli straffad enligt allmänna regler. I ett sådant fall är det meddelaren som straffas oaktat privilegiet i TF 1:1 andra stycket, emedan man inte

har att göra med ett fall av missbruk av tryckfriheten. Det är också tänkbart, att en meddelare kan straffas, då han lämnat en uppgift till en redaktion i och för publicering, ehuru sådan icke kommit till stånd. Även informationens frihet begränsas alltså genom att straff vid sidan av TF kan förekomma för handlingar, som inte är brottsliga som missbruk av tryckfriheten utan ur annan synpunkt.

Den nu angivna grundsatsen innebär, att egentliga tryckfrihetsbrott endast kan medföra påföljd enligt TF. Ett uttalande, som enligt allmän lag utgör brott mot yttrandefriheten, kan sålunda, om det förekommer i tryckt skrift, inte åtkommas, om det ej angetts som straffbart i brottskatalogen i TF kap. 7. Ändras allmänna strafflagen i skärpande riktning, d. v. s. inskränks området för den allmänna yttrandefriheten, uppkommer ett privilegium för pressen, så länge inte också TF ändrats. Ändras å andra sidan allmänna lagen i sådan riktning, att yttrandefriheten utvidgas, slår detta omedelbart igenom inom tryckfrihetsrätten. Enligt ingressen till TF 7:4 är de i paragrafen angivna otillåtna yttrandena nämligen straffbara blott såvitt de också enligt allmän lag utgör straffbara framställningar. TF:s straffrättsliga exklusivitet hindrar även bestraffningar i disciplinär väg. Det har sålunda förekommit, att straff för brott *mot* tryckfriheten ådömts befälvare, som ålagt värnpliktig disciplinstraff för författandet av en tidningsartikel (NJA 1901 s. 280), verkschef som förfarit på liknande sätt mot en tjänsteman i verket (NJA 1914 s. 381) och borgmästare, som ålagt poliskonstapel disciplinär bestraffning på grund av en av honom författad tidningsartikel (JO 1944 s. 26 ff.). Icke heller för *medverkan* i tryckfrihetsbrott kan straff ådömas vid sidan av TF. Endast gärningsmannen straffas; anstiftare och delaktiga gå fria.

•

Ansvar för annonser m. m.

Enligt TF 1:1, andra stycket, tryggas »informationens frihet» genom att den som lämnar ett meddelande för publicering som regel inte skall kunna straffas härför vare sig meddelandet publi-

cerats eller inte. Detta följer nu inte av grundsatsen om TF:s exklusiva tillämpning på tryckfrihetsbrott. Den utesluter meddelaren från ansvar endast om meddelandet publicerats. Strafffriheten för honom kunde likväl motiveras av andra stadganden i TF. Hela dess system skulle falla över ända, om en person som lämnat ett meddelande för publicering skulle kunna straffas vid sidan av TF för *den* handling, varigenom han till en tidningsredaktion eller förläggare omtalat ett förhållande i och för publicering. TF:s exklusiva ansvarighetsregler skulle då inte bli effektiva. Att låta straff inträda, då meddelandet *inte* publicerats, skulle göra meddelarens straffbarhet beroende av utgivarens förgottfinnande. Oaktat avsaknaden av uttryckligt stadgande borde därför redan TF 1812 ha tolkats så, att meddelanden till exempelvis tidningsutgivare, betraktades som privilegierade oavsett om publicering skett eller ej. Tvistefrågan har nu lösts i denna riktning i nya TF. Från regeln görs dock vissa undantag. Enligt TF 7:3 kan straff inträda enligt allmän lag, då ett meddelande innefattar ärekränkning mot enskild person och icke publicerats samt då brott mot tystnadsplikt föreligger. Dessa stadganden utgör dock som framgår av det sagda undantag från TF 1:1, andra stycket, och inte från exklusivitetsregeln i TF 1:3. Då publicering inte skett kan ju något tryckfrihetsbrott över huvud inte föreligga. Då en tystnadsplikt överträtts och publicering skett kan ett tryckfrihetsbrott emellertid föreligga; utgivaren eller författaren o. s. v. kan då straffas för detta, medan meddelaren straffas för brott mot tystnadsplikten.

Annorlunda förhåller det sig med TF 7:2. Det heter där att TF 7:2. som tryckfrihetsbrott inte skall anses tillkännagivande i annons eller annat sådant meddelande, om ej av meddelandets innehåll omedelbart framgår att ansvar för sådant brott kan ifrågakomma. Är meddelandet i förening med omständighet, som *inte* omedelbart framgår av dess innehåll, straffbart, gäller om straff, ansvarighet och processordning vad allmän lag stadgar. Anonymitetsreglerna i TF 3:2 och 3 är inte heller tillämpliga. Delaktighet kan på vanligt sätt föranleda ansvar.

Enligt TF 1812 gällde regeln att den särskilda ansvarigheten enligt TF även omfattade annonser. Något undantag från denna grundsats gjordes inte. Det heter också i Bet. 1947 (s. 244) att

stadgandet i TF 7:2 »får betydelse endast såsom ett undantag från vad som eljest skulle utgöra tryckfrihetsbrott».¹⁾

Grunden till det nya stadgandet är att i vissa fall — t. ex. vid publicering av en sådan annons som den i noten angivna — det inte är möjligt för den enligt TF ansvarige att upptäcka att innehållet konstituerar ett brott, t. ex. ärekränkning. Framgår det däremot omedelbart av meddelandets innehåll att ansvar för sådant brott kan ifrågakomma gäller inte undantaget; exempel utgör en annons med ett politiskt upprop eller ett angrepp mot utpekad person. Är annonsen av den i TF angivna beskaffenheten gäller undantaget, även om utgivaren i det särskilda fallet känt till annonsens straffbarhet. Han kan då *enligt allmänna regler* göras ansvarig för sin medverkan till dess publicering. Då med annons jämföras »annat sådant meddelande» avses enligt prop. (s. 174) »endast vissa sedvanliga notiser, vilka på grund av sitt innehåll ha samma uppgift som annons». Beskrivningen i såväl lagtexten som motiven är vag; de åsyftade meddelandena torde vara t. ex. familjenotiser, uppgifter om utnämningar och andra alldagliga meddelanden som vanligen anskaffas av en nyhetsbyrå el. dyl. och alltså inte av tidningen själv — stadgandet gäller ju i praktiken framför allt tidningspressen. Nyhetsmeddelanden i egentlig mening avses inte, även om kontroll av t. ex. deras sanningshalt faktiskt ligger utanför redaktionens möjligheter. En uppgift att en framstående statsman avlidit torde inte kunna betraktas som en familjenotis. Innefattar dess publicering spridande av falskt rykte (jfr TF 7:4:9) torde det vara uteslutet att göra gällande, att TF 7:2 skulle vara tillämplig. En strängt restriktiv tolkning är motiverad; tyngdvikt bör ställas på motivens uttryck »samma uppgift som annons».

Enligt 7:2 skall undantag på samma sätt göras för »meddelande genom chiffer eller på annat sätt, som är hemligt för allmänheten». Det kan vara fall, då ett sådant meddelande som led i

¹⁾ Avgörandet i NJA 1934 s. 7 — en person straffades vid sidan av TF på grund av innehållet i en födelseannons, som han lämnat till en tidning och denna publicerat, då annonsen oriktigt tillkännagav »en gosses lyckliga födelse» och falskeligen undertecknats med namnen på ett nygift par — var knappast hållbart. Jfr Eek, Om tryckfriheten s. 301 f. samt Bet. s. 123.

spionage kan för den, som kan tyda chiffret, röja uppgifter av betydelse för rikets säkerhet. Ett ärekränkingsbrott kan också ske genom ett meddelande genom chiffer till vissa personer. Som hemligt för allmänheten anses ett meddelande, då det i regel ej kan tolkas av annan än den som känner till dess överenskomna betydelse. Däremot avses inte meddelanden, som förstås endast av den som har vissa vetenskapliga eller tekniska kunskaper eller som är avfattade på främmande språk, t. ex. kinesiska.

I prop. (s. 174) uttalas med anledning av ett remissuttalande av Svea hovrätts president, att så extrema förhållanden kan tänkas, då en brottslig artikel insmugglats i en tidning bakom utgivarens rygg, att det framstår som uppenbart oberättigat att göra honom ansvarig. Det sägs att tillräckliga möjligheter föreligger att komma till rätta därmed i rättskipningen med ledning av allmänna rättsgrundsatser. Emellertid kan »allmänna rättsgrundsatser» icke gärna åberopas för frångående av TF:s särskilda ansvarighetsregler. Deras konstruktion är sådan, att tillämpningen nästan alltid kommer i strid med »allmänna rättsgrundsatser», vilka ju till stor del utgör reflexer av lagregler, vilka bygger på helt andra principer än dem som i TF särskilt uppställts till tryckfrihetens skydd. Utgivarskapet utövas som regel inte så som juristerna tänker sig. Utgivaren fungerar inte som en censor, som har sådan kontroll över tidningsinnehållet att artiklar »smugglats in» bakom hans rygg i de fall då han inte sett dem i manus. En stor del av dem har aldrig varit under hans ögon helt enkelt emedan redaktionsordningen inte föreskriver detta. Det är ingalunda i rena undantagsfall som utgivaren först får kännedom om en artikels förekomst i tidningen, då han uppvaktas med stämning i tryckfrihetsmål. Intas emellertid en artikel mot hans uttryckliga förbud faller ansvaret enligt TF på ägaren och detta även om denne enligt »allmänna rättsgrundsatser» icke är ansvarig för dess införande.

LITTERATUR:

Eek, Om tryckfriheten, s. 296 ff.

Fahlbeck, s. 286—291.

Malmgren, Tryckfrihetsförordningen som exklusiv strafflag. StvT 1931.

Svennegård, Ytterligare om tryckfrihetsförordningens exklusivitet, SvJT 1947.

Brottskatalogen.

Tryckfrihetsbrotten anges uttömmande i TF 7:4 om otillåtet yttrande och TF 7:5 om otillåtet offentliggörande. I § 4 beskrivs brottstyperna detaljerat, ehuru i anslutning till motsvarande bestämmelser i allmänna strafflagen. Påföljderna anges i denna. § 5 hänvisar också i fråga om brottsrekvisiten till allmän lag. Tillämpliga för båda typerna av tryckfrihetsbrott blir även vissa allmänna regler i strafflagen, som innebär att straffbarhet i vissa fall är utesluten, t. ex. vid sinnessjukdom, eller att straffpåföljden nedsätts under den normala. Betydelsen av vissa subjektiva omständigheter (»vetskap och vilja») regleras av TF 8:12 som skall behandlas nedan.

Otillåtet yttrande.

TF 7:4. Den i TF 7:4 upptagna brottskatalogen upptar följande som otillåtet yttrande straffbara framställningar:

1. *Högförräderi*, förövat med uppsåt att riket eller del därav skall med våldsamma eller eljest lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket skall sålunda lösryckas eller att åtgärd eller beslut av Konungen, riksdagen eller högsta domarmakten skall med utländskt bistånd framtingas eller hindras, såframt gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande. — Straffet är straffarbete på livstid eller, om faran var ringa, från och med fyra t. o. m. tio år. (Jfr SL 8:1.) Även *försök eller förberedelse till högförräderi* straffas (SL 8:11).

Senare ledet i brottsbeskrivningen kan ge anledning till viss tveksamhet. Att »med utländskt bistånd» men endast med *lagliga* medel söka hindra eller framtinga viss åtgärd torde icke vara straffbart — en opinionsyttring i pressen för att påverka regeringen i viss riktning, t. ex. att ingå allians med främmande makt, bör icke utgöra högförräderi även om en främmande makt eller flera eller vissa utländska kretsar samverkar med den svenske opinionsbildaren. Förenta nationerna, varav Sverige är medlem, torde icke

kunna betecknas som »främmande makt» i lagens mening.
Jfr första lagutskottet 39/1948 s. 20.

2. *Uppror*, förövat med uppsåt att statsskicket skall med vapenmakt eller eljest med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av Konungen, riksdagen eller högsta domarmakten skall sålunda framtvingas eller hindras, såframt gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande. — Straffet är straffarbete på livstid, eller om faran var ringa, straffarbete från och med fyra t. o. m. tio år. (SL 9: 1.) Även *försök och förberedelse till uppror* straffas (SL 9: 9).

3. *Krigsförräderi*, i vad därigenom — då riket är i krig eller eljest i lag meddelade bestämmelser om krigsförräderi äger tillämpning — någon förleder krigsfolk hörande till rikets eller med riket förbunden stats krigsmakt till modlöshet eller myteri eller genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras eller begår annan dylik förrädisk handling som är till avsevärt men för försvaret eller för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket. — Straffet är straffarbete på livstid eller, om faran var ringa, från och med fyra t. o. m. tio år (SL 27: 1). Även *försök eller förberedelse till krigsförräderi* straffas (SL 27: 12).

Om paragrafens tillämpning är att anteckna, att k. m.:t enligt SL 27: 16 äger förordna om tillämpning av straffbuden mot krigsförräderi »i den mån det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat». Stadgandet sätts alltså inte i kraft utan särskilt generellt förordnande därom.

4. *Krigsförräderi, förövat av oaktsamhet*. — Straffet är fängelse eller, om brottet är grovt, straffarbete i högst fyra år. (SL 27: 2.)

Anmärkning till 3 och 4. Enligt SL 27: 1 och 2 nedsettes straffskalan för krigsförräderi till straffarbete i högst sex år eller fängelse då någon lämnat fienden bistånd »i mindre mån». Vid samma förutsättning, då blott oaktsamhet föreligger, är straffskalan högst straffarbete i två år.

(Märk att uttryckssätten »straffarbete i högst sex år eller fängelse» betyder att lägre straff än fängelse inte kan förekomma, medan »högst straffarbete i två år» anger ett maximum som kan underskridas ända till straffskalans botten. »Högst fängelse» innefattar sålunda även böter.)

5. *Missfirmelse mot kunglig person m. m.*, d. v. s. smädelse eller annan missfirmelig gärning mot Konungen eller annan medlem av konungahuset, skymfande av riksstyrelse, som är satt i Konungens ställe, eller riksdagen, dess avdelning eller utskott, eller av Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken. — Straffet för missfirmelse mot kunglig person (SL 9:3) samt för missfirmelse mot riksstyrelse eller mot riksdagen (SL 9:4) är fängelse eller böter. Skymfande av rikssymbol (SL 9:5) straffas med böter eller fängelse. Omkastningen av orden »fängelse» och »böter» anger att i sistnämnda fall böter är det straff som vid straffmätningen i första hand skall övervägas.

Det är anledning påpeka att något straffbud för skymfande av regeringen (ministären), högsta domstolen och regeringsrätten som kollektiv icke föreligger. I SL 9:4 och 5 görs en inskränkning som inte återfinns i TF. Det skall vara fråga om handling som begås »offentligen» varmed enligt prop. 80/1948 (s. 148) avses att begränsa området för det straffbara till »användande av en förgriplig form i offentliga handlingar eller i meddelanden till allmänheten». Detsamma måste rimligtvis gälla vid tolkningen av TF. En skrift kan vara utgiven men likväl inte riktad till eller annat än i särskilda fall tillgänglig för allmänheten. I så fall kan ett skymfande, som ingår i skriften, näppe- ligen ha skett »offentligen» oaktat arkivexemplar kan finnas tillgängligt i biblioteken.

6. *Missfirmelse mot tjänsteman*, d. v. s. smädelse eller annan missfirmelig gärning mot någon som innehar eller innehaft ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, eller någon som enligt Konungens förordnande åtnjuter skydd såsom ämbetsman, om missfirmelsen sker i eller för hans befattning. — Straffet är böter eller fängelse (SL 10:5).

Riksdagsmän och vissa riksdagens funktionärer åtnjuter straffskydd enligt stadgandet, (jfr RF § 110). Genom k. m.:ts förordnande kan det komma att utsträckas t. ex. till den yrkesmässiga biltrafikens personal. Stadgandet i TF avser inte den, som kallas att till förrättning biträda person, som skyddet avser (jfr SL 10:3). Straffbara som tjänstemissfirmelse är blott gärningar, som, om de riktat sig mot enskild person, skulle innefattat antingen förtalsbrott enligt SL 16:7 eller 8 eller förolämpning enligt SL 16:9 eller 11. Blotta hotelser ingår inte i missfirmelsens begrepp. En i tryckt skrift uttryckt hotelse kan emellertid, som redan nämnts, i samband med andra omständigheter kunna tänkas vara straffbar vid sidan av TF, alltså såsom brottslig i annat avseende än som missbruk av yttrandefriheten. SL 10:2 saknar motsvarighet i TF. Missfirmas tjänsteman som enskild person är stadgandet ej tillämpligt. Då tillgrips punkt 13.

7. *Kränkande av främmande makt*, d. v. s. skymfande av främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghets-tecken eller smädelse eller annan missfirmelig gärning mot främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket. — Straffet är fängelse eller straffarbete i högst fyra år, eller, om brottet är ringa, böter. (SL 8:8.)

Skymfande avser här som eljest allenast fall då formen för framförandet är förgrifflig, icke saklig kritik ens om den innefattar graverande påståenden.

8. *Uppvigling*, varigenom någon söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet. — Straffet är böter eller fängelse. Avsåg förledandet brott, varå straffarbete kan följa, må till straffarbete i högst fyra år dömas. (SL 11:5.) Är gärningsmannen krigsman och det straffbara meddelandet riktat till krigsmän är straffet disciplinstraff eller fängelse, i det svårare fallet straffarbete i högst 4 år. (SL 26:10.)

9. *Samhällsfarlig ryktesspridning*, d. v. s. spridande av falskt rykte eller annat osant påstående, som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, folkförsörjningen eller allmän ordning och

säkerhet eller att undergräva aktningen för myndighet eller annat organ, vilket äger besluta i allmänna angelägenheter. — Straffet är högst straffarbete i två år (SL 11:6).

Med »allmän ordning och säkerhet» avses sådant, för vars upprätthållande polisen i det allmännas intresse har att sörja. »Fara för folkförsörjningen» kan uppkomma t. ex. genom rykten om knapphet på viss vara, som åstadkommer hamstringspanik och därmed svårigheter för det allmänna försörjningsläget. Av synnerlig vikt till hindrande av en extensiv lagtolkning, som kunde klavbinda kritikrätten, är att ryktet stadgandet avser skall vara *falskt*, påståendet *osant*. Det åligger åklagaren att bevisa, att så är fallet, liksom den åtalade äger att till sitt fredande anföra bevis om sanningen av sina uppgifter. Förbudet mot sanningsbevisning i ärekränkingsmål har alltså ingen motsvarighet vid samhällsfarlig ryktesspridning (Jfr SvJT 1938 s. 503 not 1). Stadgandet i SL förutsätter, att spridningen sker »bland allmänheten». Straffbart spridande bland allmänheten kan ej anses föreligga med mindre gärningsmannens uppsåt omfattat spridning bland en obestämd krets. Så sker naturligtvis i den allmänna tidningspressen. Detta hindrar dock inte att spridning genom tryckt skrift kan ha annat syfte. Straffbarheten förutsätter, att uppsåtet icke varit inriktat endast på en krets bekanta, även om denna krets varit vidsträckt. Trots att tryckt skrift blivit utgiven kan skriften vara utlämnad för spridning allenast bland en begränsad krets av personer, som kan antas ej sprida meddelandet vidare. Handlingen är i sådant fall inte straffbar.

10. *Hets mot folkgrupp*, d. v. s. hot, förtal eller smädelse mot folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse. — Straffet är böter eller fängelse (SL 11:7).

Stadgandet riktar sig särskilt mot antisemitisk propaganda.

11. *Brott mot trosfrid*, d. v. s. skymfande av sådant som av kyrkan eller erkänt trossamfund hålles heligt. — Straffet är böter eller fängelse (SL 11:7).

12. *Anstötligt förfarande*, d. v. s. förfarande som sårar tukt och sedlighet. — Straffet är böter eller fängelse (SL 18:13).

Det härmed närmast avsedda förfarandet är sådant som kan sägas såra den sexuella anständighetskänslan, Med

hänsyn till moralvärderingarnas förskjutning kan begreppet inte strängt fixeras. Ett avbildande av nakna eller löst klädda personer anses numera inte såra tukt och sedlighet, vilket kan vara fallet, om bilden föreställer t. ex. ett samlag eller preludier därtill eller vissa otuktiga gester. I sin kommentar till SL 18: 13 i dess lydelse av 1911 anför Stjernberg (Kommentar till strafflagen kap. 17—18, Uppsala & Stockholm, 1930 s. 129) att en uppfordran eller inbjudan till otukt i sig inte kan hänföras till det straffbara området. Framställningar, vilkas spridning enligt TF 6: 2 kan medföra fara för de ungas sedliga fostran, faller inte utan vidare under TF 7: 4: 12 såsom torde framgå av resonemanget i prop. 1948, s. 162—165. Rättegångsreferat och polisnotiser, som skildrar t. ex. sedlighetsbrott, bör inte heller kunna hänföras under straffstadgandet, såvitt skildringen är saklig och själva framställningssättet inte är påfallande anstötligt.

13. *Ärekränkning* mot enskild person genom beskyllning för brott eller för annan gärning, som är menlig för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst, eller genom smädligt yttrande eller annan missfirmig gärning.

Brottsbeskrivningen är inte fullt uttömmande, då straffsatserna, som anges i SL 16: 7, 8, 9 och 11, varierar med anknytning till omständigheter, som kan sägas tillhöra brottsrekvisiten i egentlig mening. Kap. 16. strafflagen kommer emellertid att nygestaltas i samband varmed ändringar bör kunna väntas även i TF.

Uttrycket »smädligt yttrande eller annan missfirmig gärning» hänför sig till SL 16: 9 och 11. I övrigt åsyftar stadgandet SL 16: 7 och 8. SL 16: 7 avser beskyllning för brott. Sker sådan beskyllning av »arghet» dömes om straffarbete över två år kunnat följa på det brott beskyllningen avsett till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader och i annat fall till fängelse i högst sex månader eller böter. Har brottet skett av obetänksamhet får straffet inte sättas högre än fängelse i sex månader. Uttrycket »arghet» ställer strängare krav än det som innefattas under uttrycket uppsåt. Också en uppsåtlig gärning kan ha skett av obetänksamhet. Sker den av »arghet» torde därmed vara att förstå, att den skett med vetskap om att

de framförda beskyllningarna varit osanna. SL 16: 8 avser beskyllning av »arghet» för »rykte eller last», som ej efter lag är straffbar, och är menlig på sätt sägs i TF 7: 4: 13. Straffet är fängelse i högst sex månader eller böter.

SL 16: 9 avser smädligt yttrande, missfärlig hotelse eller annan missfärlig gärning, som sker på sådan tid, ort eller sätt, att den väcker synnerligt uppseende eller eljest är av svår beskaffenhet. Här är det alltså inte på samma sätt som i nyssnämnda paragrafer innehållet utan formen, som avses. Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt SL 16: 11 slutligen straffas »smädliga yttranden, hotelser eller missfärliga gärningar i andra fall, än förut sagda äro» med böter.

Ärekränkning mot enskilda kollektiv, t. ex. bolag eller föreningar, kan lika litet straffas som ärekränkningar mot offentliga kollektiv (domstolar, verk, m. m.), som inte särskilt skyddats (se punkt 5 ovan). Avliden persons ära skyddas inte heller.

Enligt SL 16: 13 äger den som tilltalas för ärekränkning icke till sitt fredande framställa bevisning om sanningen av sådant tillmäle som avses i § 8. Sanningen av tillmäle om bestämt brott (§ 7) får däremot styrkas, men endast genom företeende av laga dom. Den åtalade kan för att efter åtal skaffa fram sådan dom erhålla uppskov i ärekränkningens målet. Denna stränga bevisrestriktion har ansetts gälla även i tryckfrihetsmål (NJA 1904 s. 317). Ändring härutinnan torde inte vara avsedd genom nya TF. Bevisregeln får anses tillhöra begreppet »ärekränkning mot enskild person» som ju finns upptaget i brottskatalogen i TF.

Ingressen till TF 7: 4 förklarar, att »med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet skall såsom otillåtet yttrande . . . anses etc.». Orden torde sakna särskild betydelse, sedan förslaget i Bet. 1947 ändrats så, att TF upptar en fullständig brottskatalog och inte blott hänvisar till allmän strafflag. De inskräper emellertid liksom TF 1: 4 vikten av en restriktiv tolkning av brottsbeskrivningarna i katalogen.

Enligt allmänna straffrättsliga grundsatser krävs *uppsåt*¹⁾, för att straff skall kunna följa på en i lag som straffbar angiven

¹⁾ Se Nils Beckman, Studier över brottsligheten och dess bekämpande i Sverige, Sthlm 1947, s. 95 ff samt där angiven litteratur.

handling. Oaktsamhet bestraffas endast då så uttryckligen sägs i lagtexten. I TF:s brottskatalog straffas gärning, som företagits av oaktsamhet, endast i punkt 4. I övriga fall fordras alltså uppsåtlig gärning. Straffbudet i punkterna 1 och 2 avser en handling, som innebär fara för förverkligande av ett uppsåt. Innehållet i gärningsmannens uppsåt beskrivs närmare i lagtexten. Föreligger inte detta uppsåt har brottet ej begåtts, även om handlingen faktiskt skulle ha framkallat en sådan fara som lagtexten anger. I fråga om tryckfrihetsbrotten heter det i TF 8: 12, att vid bedö- TF 8: 12.
mande av fråga om ansvar för den, som enligt kapitlet har att svara för tryckt skrift, skall så anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja. Det särskilda ansvarighetssystemet kräver, att man helt bortser från de subjektiva omständigheterna (»skulden») hos den som enligt TF är att ställa till ansvar. Han behöver inte ens ha visat någon oaktsamhet, han kan likväl straffas. Detta får likväl inte fattas som om kravet på uppsåt som förutsättning för straffbarhet vore helt uppgivet i fråga om tryckfrihetsbrotten. I stället får bedömandet av förevaron av uppsåt inriktas på skriften själv, de yttre tids- och miljöomständigheter under vilka den tillkommit och de syften åt vilka den ger uttryck. Härigenom kan självfallet tillfällen uppkomma, då fällande straff ter sig stötande för rättskänslan. Den begränsade ansvarigheten utgör emellertid ett så väsentligt led i det tryckfrihetsrättsliga systemet att detta resultat måste accepteras.¹⁾

Enligt en särskilt bland journalister mycket spridd föreställning skall det vara som »domkval» straffbart att i pressen uttala kritik mot avkunnad dom. Så var dock inte fallet enligt TF 1812 och är det inte heller enligt nya TF. Endast om kritik av en dom innefattar i TF angivet brottsligt förfarande, t. ex. missfirmelse

¹ Jfr dock straffrättskommittén, prop. 1948 s. 62. Tänkbart vore att ålägga en tidnings ansvarige utgivare att på förhand ta del av allt som införes i tidningen samt medge honom att söka visa att inte ens oaktsamhet från hans sida föreligger med hänsyn till en viss åtalad artikels införande. Lyckas han därmed skulle han gå fri. Tryggheten för att tryckfrihetsbrott ej begås skulle därmed bli större. Att den »verkligt» ansvarige någon gång skulle gå fri, vilket systemet fordrar, bör under sådana förhållanden inte behöva verka allt för stötande i ett samhälle, där det heter att det är bättre att ge en brottslig lös än pina och plåga honom som obrottslig är. Domarregeln nr 31. Jfr Eek, Om tryckfriheten, 352 ff.

mot tjänsteman eller samhällsfarlig ryktesspridning, kan straff inträda. I sistnämnda fall krävs dock att osanna påståenden görs, i förstnämnda att domaren smädas. Man påstår t. ex. att han tagit mutor eller att han är helt okunnig i juridik. Kritik i hyfsad form av en avkunnad dom är aldrig straffbar, hur hård i sak än den må vara. Termen »domkval» härrör från gamla RB 28: 2, som förbjöd »kväljande» av dom inför rätta och »tadlande» av dom utom rätten. Straffet var obetydliga böter och gärningen avsåg kritik i smädlig form. I främmande rätt förekommande, bättre motiverade förbud mot partitagande i särskilt brottmål, innan dom fallit, saknar särskild motsvarighet i svensk rätt. (Jfr Eek, Om tryckfriheten s. 346 ff. och Hurwitz, Lovgivningens Stilling til Pressens Behandling af Retssager, Helsingfors 1937.)

Otillåtet offentliggörande.

De otillåtna offentliggörandena är inte i detalj angivna i TF. Det är därför vid denna brottstyp nödvändigt att vid sidan av TF åberopa särskilda straffstadganden i allmän lag. Liksom vid otillåtna yttranden är självfallet även straffsatserna angivna i allmän lag. Vad nyss sagts om uppsåtets innebörd i fråga om de otillåtna yttrandena gäller även om otillåtet offentliggörande.

Enligt TF 7: 5 är brottet otillåtet offentliggörande av tre slag.

1. Allmän handling, som skall hållas hemlig, får icke genom tryckt skrift offentliggöras. Stadgandet gäller icke publicering av enstaka uppgifter som lämnats ur en hemlig handling, inte heller referat av sådan. Har handlingen utlämnats, ehuru i strid mot sekretesslagen, kan straffpåföljd för otillåtet offentliggörande inte heller förekomma, ehuru straff — vid sidan av TF — kan drabba den som utlämnat handlingen. Handlingens innehåll kan också föranleda straff enligt TF för otillåtet yttrande. Var gränsen går mellan avtryckande av en handling »i dess helhet» och blott genom referat eller enstaka hugg ur den kan stundom vara svårt att i praktiken avgöra. Man bör beakta, att straffrihet inte inträder endast emedan smärre avsnitt borttagits eller ersatts med referat.

2. För att ge skydd åt uppgifter, som bör hållas hemliga,

också i andra fall än då avtryck av hemlig handling föreligger, stadgas vidare i TF 7:5 ett mera generellt publiceringsförbud. Detta gäller dock endast uppgifter »vilkas röjande skulle enligt lag innefatta brott mot rikets säkerhet, vare sig de härröra från allmänna handlingar eller erhållits på annat sätt». Det gäller endast uppgifter vars röjande förbjudits i lag, d. v. s. enligt TF 14:6 ett stadgande, som tillkommit genom samfällt beslut av konung och riksdag. De stadganden, som närmast åtsyftas, återfinns f. n. i SL kap. 8., t. ex. 8:4 och 5 (spioneri) och 8:6 (obehörig befattning med hemlig uppgift).

3. Tredje stycket i TF 7:5 har följande lydelse: »Vad enligt förordnande av domstol eller av undersökningsledare i brottmål eller på grund av myndighets förbehåll vid utlämnande av (allmän handling som skall hållas hemlig) icke må uppenbaras må ej genom tryckt skrift offentliggöras.»

Härmed åsyftas dels sekretesslagens föreskrift att i vissa fall hemlig handling kan utlämnas under förbehåll att innehållet inte röjes. Brott mot förbud som meddelats i sådant sammanhang är straffbelagt i sekretesslagen § 41 med i normalfall dagsböter. Dels åsyftas vissa förbud som kan meddelas i brottmål. Enligt RB 5:4 kan sålunda rätten förordna att vad som förekommit vid förhandling inför stängda dörrar ej får uppenbaras. Samma befogenhet tillkommer enligt RB 23:10 undersökningsledare i fråga om det som förekommit vid förhör under förundersökning i brottmål. Enligt RB 27:9 kan rätten förordna att i avvaktan på beslag försändelse skall kvarhållas och att dess ankomst tills vidare inte får omtalas. Brott mot sådana förbud straffas enligt RB 9:6 med dagsböter. Denna bestämmelse gäller enligt TF 7:5 alltså även meddelande i tryckt skrift.

LITTERATUR:

Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten SOU 1944: 69.

Betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten.

SOU 1946: 83.

Prop. nr 80 till 1948 års riksdag.

Första lagutskottets utl. nr 39 till 1948 års riksdag.

Hammar skjöld, C. G., Om falsk angivelse och ärekränkning. Uppsala 1875.

Thyrén, Kommentrar till strafflagen kap. 16. Lund 1919.

—»— Om sanningsbeviset vid ärekränkning, Sthlm 1919.

Påföljder.

I framställningen av de särskilda brotten har straffpåföljderna angivits. Enligt lagen om villkorlig dom 1939 § 26 må villkorlig dom ej meddelas i fråga om brott mot TF eller villkorlig dom å förvandringsstraff för böter, som dömts för brott mot TF. Med »brott mot TF» torde här åsyftas dels tryckfrihetsbrott, dels särskilda brott som anges i TF (brott genom röjande av anonymitet eller brott mot särskilda ordningsföreskrifter), men inte vad här kallats brott *mot* tryckfriheten, t. ex. av en tjänsteman verkställd olaglig indragning el. dyl. *Skadestånd* kan vidare utdömas på grund av tryckfrihetsbrott, varom mera under »Enskilt anspråk» nedan s. 119 f. Enligt TF 7:6 kan i vissa fall, nämligen då fråga är om periodisk skrift och den tilltalade fällts för missfirmelse mot tjänsteman eller ärekränkning, denne efter motpartens yrkande bli ålagd att införa domen i skriften. Om utgivningsförbud som påföljd för vissa brott är talat i samband med bestämmelserna för krigstid.

Tryckt skrift som innefattar tryckfrihetsbrott kan slutligen TF 7:7. bli föremål för konfiskation (TF 7:7). Åtgärden är inte obligatorisk men kan ske vid alla tryckfrihetsbrott, då domstolen finner att den är av omständigheterna påkallad. Det är inte nödvändigt att någon fälls till ansvar för innehålllet i den åtalade skriften för att beslut om konfiskation kan träffas. Enligt TF 9:5 kan i stället för åtal ansökan göras om enbart konfiskation (s. k. objektivt förfarande). Konfiskation innebär, att alla för spridning avsedda exemplar av skriften skall förstöras samt att med formar, stenar, stereotyper, plåtar och andra dylika uteslutande för tryckningen av skriften användbara materialier skall så förfaras, att missbruk därmed ej kan ske, d. v. s. att en ny upplaga av skriften utges som ersättning för den konfiskerade. När konfiskationen gäller »för spridning avsedda exemplar», innebär detta undantag för t. ex. arkivexemplar liksom exemplar som redan införlivats med privat bibliotek. Konfiskation lär i nya TF som i TF 1812 endast avse den självständiga enhet, som innehåller det brottsliga (band, del, nummer eller häfte), men inte det större verk vari enheten ingår som del. (Jfr TF 10:6.) De delar av en skrift, som ej är brottsliga, bör kunna trots konfiskationsbeslutet få användas för en ny upplaga.

Bedömandet av tryckfrihetsbrott.

När domstol och i första hand avses nu fackdomarna har att ta ställning till en fråga om en tryckt skrifts brottslighet och det straff som i det särskilda fallet skall utdömas skall principiellt samma synpunkter anläggas som i brottmål i allmänhet. Den tidigare berörda s. k. juryinstruktionen i TF 1:4 första stycket liksom ingressen till TF 7:4 innebär dock en maning till varsamt och restriktivt bruk av TF:s straffrättsliga stadganden. För bedömandet av frågan om en skrift är brottslig eller inte brottslig anges dock inte härigenom regler av särskild klarhet och därigenom knappast heller av betydelse för fackdomarens verksamhet. Att »hellre fria än fälla» är den principiellt ledande grundsatsen i varje brottmål. Särskilda strafffrihetsgrunder — som t. ex. i engelsk rätt *privilege, fair comment, justification* — finns över huvud inte i svensk rätt. Inte ens sanningsbevisning friar annat än i undantagsfall och är inte tillåten ens för att styrka graden av skuld eller oskuld hos den tilltalade. Även straffmätningen sker enligt gängse metoder. Utrymmet för beaktande av subjektiva omständigheter — graden av »skuld» — är begränsat genom regeln om uppsåtets betydelse i TF 8:12. Eljest tas hänsyn till en kränkings grovhet, dess spridningsgrad och skadeverkan etc. Enligt TF 1:4, andra stycket, skall vid straffmätningen särskilt beaktande ges om, då en meddelad uppgift påkallat rättelse, sådan på lämpligt sätt bragts till allmänhetens kännedom. Detta är den enda form vari en s. k. *genmälesrätt* förekommer i TF. Om en oriktig uppgift förekommit i en tidning och genast rättats, sedan tidningens uppmärksamhet blivit fäst på uppgiftens oriktighet, kan utgivaren påräkna ett mildare bedömande. Vägrad rättelse försvårar däremot hans sak. Betydelse bör därvid tillmätas den plats och det utrymme i tidningen rättelsen eller genmålet fått. En särskild fråga är om det förhållandet att ett brott begåtts genom pressen och särskilt tidningspressen i och för sig har betydelse vid straffmätningen. Då TF 1:4, första stycket, även avser straffmätningen kunde den meningen kanske hävdas, att tryckfrihetsbrotten bör bedömas mildare. Men detta torde vara att gå för långt. Tryckfrihetsmålen skall bedömas varsamt och under beaktande, att krikтиkrätten

inte kringskäres. Uppmärksamhet bör fästas i första hand vid syftet och inte vid framställningssättet. Men då ett brott verkligen begåtts kan det förhållandet, att pressen når fram till en mycket omfattande krets av människor omöjligt verka annat än försvårande. Detta var Rydins mening (s. 267). Han påpekade också, att det som skett i en stor huvudstadstidning nödvändigtvis måste bedömas strängare än om det skett i en liten landsortstidning. Det är »lika solklart, som att ett slag, som åstadkommer benlösning, bör vara belagt med strängare straff än ett som förorsakar en obetydlig skråma».

Juryn har endast att göra med frågan om en skrift är brottslig, inte med straffmätningen. Jurymedlemmarna torde dock, t. ex. i ärekränkingsmål som torde vara de oftast förekommande, ta betydande hänsyn till vilket straff som följer, om den ena eller den andra paragrafen väljs. De tar stor hänsyn till juryinstruktionen och de betraktar sig — ehuru formellt sett utan lagligt stöd — som fria att välja lagrum utan hänsyn till en strikt lagtolkning. Det hette i 1815 års motiv för juryinstitutionen att tryckfrihetsmålen var »mera moraliska än materiella förbrytelser» och att de »nästan förutsätta omöjligheten att igenom blotta lagformler kunna bestämmas». Enligt samma betraktelsesätt förekommer det ideligen att juryn finner t. ex. en ärekränkning, som formellt skulle falla under SL 16: 7 eller SL 16: 8, böra bestraffas, men endast med böter varför i stället det lindrigare lagrummet SL 16: 9 eller kanske SL 16: 11 väljes. Syndaren har då fått en »näpst» men sluppit fängelse. Utomordentligt vanligt är också, att juryn friar då en yrkesdomare skulle fällt, stundom är förhållandet också omvänt. »Det blotta naturliga om-dörets anvisning» som 1815 års lagstiftare talade om visar sig ofta frappant strida mot yrkesdomarens än mera komplicerade, än striktare bedömande. Vad juryn tar hänsyn till är exempelvis sanningen hos en framställd beskyllning. Ehuru bevisning härom inte förekommer dras i allmänhet i den muntliga huvudförhandlingen omständigheter fram, som bibringar juryn en åsikt om sanningen. Den fäster — fullt i enlighet med TF:s föreskrifter — stor vikt vid syftet med en skrift och därmed vid frågan om »kritikrättens» gränser överskridits eller inte. Följden har blivit en viss oberäknelighet, som skadat både juryns och pressens an-

seende hos allmänheten, varifrån ideligen påtalats svårigheterna att få upprättelse genom tryckfrihetsmål. Å andra sidan är förbudet mot sanningsbevisning en klar brist. »Samhällets intresse är ingalunda», har Thyrén skrivit »att varje individ åtnjuter det största tänkbara anseende, utan fastmera, att varje individ har just det mått av anseende som han förtjänar.»

Juryns konstruktion i nya TF möjliggör större fasthet i dess avgöranden och ett högre mått av objektivitet. Den frihet juryn alltid ansett sig ha är emellertid värdefull och bör bestå. En viss systematik för dess överväganden bör kunna vinnas om till utgångspunkt tas satsen i TF 1 : 4 att »tryckfriheten utgör grundval för ett fritt *samhällsskick*». Angrepp som riktar sig mot enskilda och berör *privatlivets* förhållanden, bör inte kunna bedömas mildare därför att uttalandena som görs är sanna. Sanningsenliga uppgifter, som rör allmänna angelägenheter eller enskilda personers offentliga uppträdande eller insatser, bör däremot gå fria, om icke formen är smädlig. Och därvid är att beakta att det offentliga livets människor lär ha att tåla mera än andra.

Ansvarigheten för tryckfrihetsbrott.

Reglerna om ansvarigheten för tryckfrihetsbrott gör ett starkt mekaniskt intryck. Det beror på att de avviker från »naturliga» regler, som under århundradenas lopp utbildats inom straffrätten i syfte att så effektivt som möjligt medverka till förhindrandet av att brott begås. Att de avviker från dessa regler beror i sin tur på, att effektiviteten i viss mån fått stå tillbaka för önskemål att slå vakt om officinernas frihet gentemot regeringsmakt och myndigheter. Motiven härtill framgår av den tidigare framställningen. Det är med andra ord dessa *allmänna* tryckfrihetsprinciper, som måste vägas mot de nackdelar hos det konstlade ansvarighets-systemet som dess kritiker brukar påpeka: att många gånger en »verkligt» skyldig går fri och att tryckfrihetsbrott stundom ej alls kan nås med repression samt att en »oskyldig» många gånger straffas. Reglerna får accepteras som de är i all sin förkonstling, om de ses ur »rättvisans» synpunkt. Nya TF undanröjer dock åtskilliga oformligheter i de ansvarighetsregler som infördes 1941

och leder i varje fall inte som dessa till arrangemang och situationer, vilka varken tryckfrihetsprinciper eller önskemål om starkast möjliga repression kan motivera.

Den ledande grundsatsen är att ansvarigheten bestäms av själva lagen, att denna endast straffar gärningsmannaskap (ej delaktighet) och att gärningsmannansvaret leds genom en »kedja» från primärt till sekundärt ansvariga personer. Lagen kräver i första hand ett visst huvud på sitt fat; under vissa förutsättningar, då detta huvud ej kan förvärfvas, riktar det sitt krav mot ett annat. Hänsyn tas emellertid numera inte till omständigheter som inträffat efter en skrifts utgivning. Det är för varje medverkande därför redan vid tiden för utgivningen möjligt att bedöma vilka risker som föreligger och vilka risker han vill ta. Reglerna appellerar därmed till ansvarskänslan och den naturliga omsorgen om egna intressen hos dem som har att ta ställning till frågan om en skrift bör utges. De ålägger inte heller på grund av omständigheter, som inträffar genom slump, människor ett ansvar som de inte rimligtvis kunnat räkna med.

Periodiska skrifter.

För tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift svarar i första hand TF 8: 1—4. den som var anmäld som *utgivare*, då skriften utgavs (TF 8: 1). Namnet på den anmälda utgivaren kan för varje periodisk skrift erhållas i registret i justitiedepartementet. Namnet skall också finnas utsatt på skriften. Var *ställföreträdare* anmäld och har han inträtt som utgivare, svarar ställföreträdaren. Bevisning om detta förhållande vinnes genom att ställföreträdaren, då han inträtt i utgivarens ställe, skall finnas angiven på skriften. Sådan anteckning synes dock inte vara nödvändig före inträdet av hans ansvarighet. Utgivaren torde, om han instämts, kunna hänvisa till att den anmälda ställföreträdaren faktiskt inträtt i hans ställe men försummat att låta ange detta på skriften. Om ställföreträdaren, då skriften utgavs, inte längre var behörig eller beröfvats sitt uppdrag eller om han utsetts för skens skull eller inte innehade utgivarens befogenhet, går ansvaret åter till utgivaren. Det leds alltså inte via ställföreträdaren direkt vidare till nästa

man i kedjan efter utgivaren, nämligen ägaren, men väl kan *jämväl* utgivarens ansvar bortfalla till nackdel för ägaren. Ställföreträdaren är en biperson allenast i förhållande till utgivaren.

Ägaren (då ägaren är juridisk person dennas legala ställföreträdare) bär ansvaret för tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift under följande alternativa förutsättningar (TF 8:2):

1) Utgivningsbevis fanns ej då skriften utgavs.

2) Utgivaren var ej längre behörig enligt TF 5:2, d. v. s. han var inte längre svensk medborgare eller ägde inte hemvist i riket eller var omyndigförklarad eller försatt i konkursstillstånd. I sådant fall inträder alltså inte ansvarighet för ställföreträdare.

3) Utgivarens uppdrag hade »eljest upphört». Motiven (prop. 1948 s. 158) ger vid handen, att det fordras att uppdraget uttryckligt framtogs utgivaren, alltså icke endast att han faktiskt inte längre utövar det inseende TF förutsätter. För att till sitt fredande åberopa att uppdraget upphört bör utgivaren alltså kunna visa att så formligen skett.

4) Utgivaren var utsedd »för skens skull». Härmed åsyftas rena bulvanarrangemang.

5) Utgivaren hade eljest, då skriften utgavs, uppenbart icke den befogenhet, som enligt TF 5:3 skall tillkomma honom, d. v. s. bestämmanderätten över skriftens innehåll. Även här torde att döma av motiven ganska stark bevisning fordras. Det räcker inte att utgivaren visar, att han inte haft den starka ställning inom redaktionen, som han lagenligt borde haft, eller att han inte av ägaren eller chefredaktören eller annan tillfrågats om införande av den brottsliga artikeln eller att han avrått från dess införande. Han torde bli nödgad visa, att den brottsliga skriften tryckts och utgivits mot hans formliga förbud och att hans förbud sålunda inte haft effektivitet; befogenheten räckte inte. Emellertid kan givetvis situationer inträffa på gränsen mellan fallen under 3), 4) och 5). I och för sig är det rimligt, att lagtillämpningen inte kräver så starka bevis för att ansvarigheten skall övergå från utgivare till ägare, att utgivarnas ställning i allmänhet försvagas och att det för dem mera blir utmärkande att de bär ansvaret än att de verkligen bestämmer i alla ur rättslig synpunkt diskutabla publiceringsfrågor.

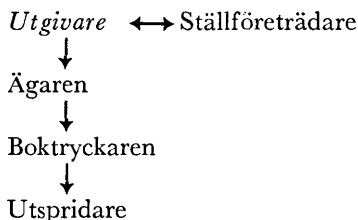
Ansaret övergår också på ägaren om för utgivaren vid ut-

givningen förelåg omständighet, vilken utesluter straffbarhet (t. ex. sinnessjukdom) samt ägaren ägt eller bort äga kännedom härom (TF 8: 10).

Om ansvaret överförts på ägaren men det ej kan visas vem som var ägare, då skriften utgavs, svarar i ägarens ställe *boktryckaren*. Ansvaret övergår på denne också om för ägaren straffbarhet är utesluten eller om ägaren vid skriftens utgivning ej hade känt hemvist inom riket och det inte heller kan i målet utrönas var han här i riket uppehåller sig. Är ägaren — lagstridigt — icke svensk medborgare överflyttar detta icke i och för sig ansvarigheten på boktryckaren (TF 8: 3).

Sprider någon periodisk skrift, som saknar uppgift om boktryckeri eller honom veterligt bär oriktig sådan uppgift och kan det ej utrönas, från vilket boktryckeri skriften utgått, svarar i boktryckarens ställe *utspridaren* (TF 8: 4). Denne riskerar där emot inte ansvar, om en boktryckare till vilken ansvarigheten överförts, inte kan straffas eller saknar känt hemvist.

Därmed är de tänkbara ansvarighetssituationerna beträffande periodisk skrift uttömda. Ansvarighetskedjan har följande utseende:

Icke periodiska skrifter.

I första hand ansvarig för tryckfrihetsbrott, begått genom icke
F 8: 5—9. periodisk skrift, är *författaren* (TF 8: 5). Förutsättning för hans ansvarighet är dock att han å skriften angivits med sitt namn eller med allmänt känd pseudonym för honom eller att han i skriftlig förklaring erkänt sig vara författaren eller inför domstol i målet självantagit sådant erkännande. Författaren kan

alltså själv bestämma eller med förläggaren överenskomma om han vill stå ansvarig. Han är inte ansvarig, om skriften utgivits utan hans samtycke eller hans namn eller pseudonym utsatts mot hans vilja. Också för översättning svarar principiellt författaren.

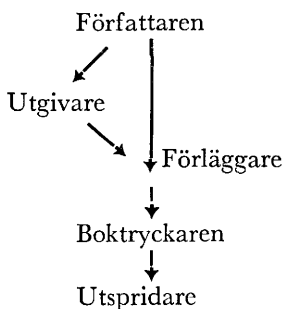
Näst efter författaren i ansvarighetskedjan står förläggaren. I vissa fall kan emellertid *utgivare* vara ansvarig före förläggare (TF 8:6). Utgivaren svarar nämligen i stället för författaren, om denne var avliden då skriften utgavs och utgivarens namn eller pseudonym utsatts å skriften med hans vilja eller han erkänner utgivarskapet. Utgivare av samlingsverk svarar också i författares ställe för bidrag till samlingsverket, som författaren inte svarar för, under förutsättning att utgivaren med sin vilja uppgivits med namn eller pseudonym å skriften eller i skriftlig förklaring erkänt sig vara utgivare eller inför domstol i målet självantagit sådant erkännande. I dessa fall är »utgivaren» tydligen gentemot förläggaren i en författares ställe; förläggaren har då möjlighet underhandla med utgivaren som med en författare i fråga om ansvarigheten.

Är varken författare eller utgivare ansvarig eller var han vid skriftens utgivning avliden svarar *förläggaren* (TF 8:7).

Fanns ej förläggare eller kan det ej visas vem han är, svarar i förläggarens ställe *boktryckaren* (TF 8:8). *Utspridaren* kan vidare få svara i boktryckares ställe enligt samma regler som gäller för periodisk skrift (TF 8:9).

För att uttömmande ange ansvarighetssituationerna är vidare att påpeka, att om författare, utgivare eller förläggare, som skulle ha att bära ansvaret, vid skriftens utgivning ej hade känt hemvist inom riket och det ej heller kan i målet utrönas, var han i riket uppehåller sig, går ansvaret över på nästa man. Det kan dock inte ledas vidare från boktryckaren. Ansvarigheten övergår jämväl, då för författare, utgivare eller förläggare föreligger omständighet, som enligt lag utesluter straffbarhet, samt den efter honom ansvarige personen ägt eller bort äga kännedom om omständigheten (TF 8:10).

Ansvarighetskedjan för icke periodisk skrift får alltså följande utseende:

Gemensamma bestämmelser.

TF 8: 11. Enligt TF 8: 11 skall den, som vill åberopa omständighet, som medför att annan än den tilltalade har att svara, göra detta före huvudförhandlingen i målet, om hänsyn därtill skall kunna tas. Emellertid kan därmed inte menas, att domstolen inte ex officio skall ha att tillse att ansvaret läggs på den som är ansvarig enligt TF, liksom att det åligger åklagare och kärande att styrka att den tilltalade (svaranden) är rätt ansvarig. Enligt 1941 års regler kunde vem som helst i ansvarighetskedjan instämmas. Den instämde blev från ansvar fri, om *han* kunde visa någon som före honom kunde ådömas ansvaret för skriftens innehåll. Detta är en omkastning av bevisbördan som synes kunna möjliggöra chikanösa stämningsåtgärder mot relativt sent i ansvarighetskedjan stående personer. Parterna bör icke kunna disponera över ansvarigheten i tryckfrihetsmålet. Om åklagare eller kärande instämmer fel svarande bör påföljden bli i varje fall skyldighet att erlægga dennes rättegångskostnader. Det torde även föga överensstämma med TF:s mening om domstolen underlåte att ingripa, om t. ex. ägare av periodisk skrift, som instämts som svarande i tryckfrihetsmål, icke, då så vore av TF:s bestämmelser påkallat, gjorde invändning att han icke vore rätt svarande. Vid talan om enskilt anspråk, då solidarisk skadeståndsskyldighet föreligger, kan fritt val mellan de skadeståndsskyldiga dock göras vid talans instämmande.

I fråga om *utrikes tryckta skrifter* gäller i stort sett samma

regler som om inom landet tryckta (TF 13 : 2 och 5). Boktryckaren görs dock inte ansvarig. Enligt TF 13 : 3 skall stadgandena om boktryckares ansvarighet då det gäller utom riket tryckt skrift avse den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket eller, om det ej kan visas vem han är eller han ej, då skriften utgavs, ägde hemvist inom riket, den som enligt TF kap. 6 är att anse som spridare.

LITTERATUR:

Se sid. 68.

Enskilt anspråk.

Enskilt anspråk med anledning av tryckfrihetsbrott kan förekomma såväl i brottmål som i civilmål. Sådan talan är civil, om ansvarstalan inte föres. Ingenting hindrar emellertid att talan om *TF kap. 1* både skadestånd och straff, d. v. s. ansvar, förs i samma rättegång. Denna blir under alla omständigheter ett tryckfrihetsmål. Det förekommer också att allmän åklagare och enskild part båda står på kärandesidan. Det enskilda anspråket kan hänföra sig till en talan, som ligger helt under allmänt åtal, t. ex. då det är fråga om missfirmelse av tjänsteman, som vållat skada t. ex. för dennes anseende.

Enskilt anspråk är detsamma som skadeståndsanspråk. Dit kan också räknas rätten enligt TF 7 : 6 att få en ärekränkingsdom publicerad i den periodiska skrift domen avser. Rättegångskostnad omfattas däremot inte av enskilt anspråk. De regler som för vissa fall uträcker ansvarigheten för enskilt anspråk utöver ansvarighetsbestämmelserna i kap. 8 kan därför inte åberopas för att få tidigare rättegångskostnad ersatt. Den mest ekonomiska metoden för en kändare är att i samma rättegång instämma alla dem mot vilka anspråk kan riktas. De blir då solidariskt ålagda att svara för rättegångskostnaderna.

Berättigad att framställa enskilt anspråk är målsäganden, d. v. s. den mot vilken brott begåtts eller som därav blivit förenämrad eller lidit skada. Den skada som ersätts är såväl ekonomisk som ideell. Skada å förvärvsverksamhet kan ersättas; en

handlande har t. ex. beskyllts för att saluföra underhaltiga varor och därigenom fått sin kundkrets minskad. Till s. k. ideell skada hör lidande som tillfogats någon genom brott mot den personliga friheten eller ärekränkande tillmäle.

Skadeståndsrätten med anledning av tryckfrihetsbrott begränsas genom kravet att enskilt anspråk må grundas allenast därå att den skrift, som anspråket avser, innefattar tryckfrihetsbrott. Det krävs alltså en fällande jurydom, om parterna inte är ense om att avstå från jury, och detta även om ansvarstalan inte förs i målet eller t. ex. är preskriberad. Regeln i TF 8:12 om de subjektiva omständigheternas betydelse gäller också vid enskilt anspråk.

För att bereda ytterligare trygghet åt enskilda målsägare har skadeståndsansvaret i vissa fall utsträckt något utöver vad som gäller enligt TF kap. 8. Den som enligt detta kap. 8 är ansvarig skall principiellt också svara för skadeståndet. Har ansvaret övergått på honom enligt TF 8:10, d. v. s. på grund av att den närmast ansvarige inte har känt hemvist inom riket eller är t. ex. otillräckelig, svarar emellertid även denne för skadeståndet. (TF 11:1.) Vidare har också ägare av periodisk skrift att svara för enskilt anspråk, som görs gällande mot utgivaren eller ställföreträdare. I fråga om annan tryckt skrift svarar förläggaren för anspråk, som kan göras gällande mot författare eller utgivare (TF 11:2). Har någon som laga ställföreträdare för juridisk person eller som förmyndare eller god man att svara för enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott, må anspråket göras gällande även mot den juridiska personen eller mot den, för vilken förmyndaren eller gode mannen förordnats. (TF 11:3.) I samtliga dessa fall gäller att ansvaret är solidariskt. Det föreligger alltså en möjlighet att direkt instämma den bland de ansvariga, som är mest ekonomiskt tillförlitlig eller som det eljest ter sig förmånligt att ha som omedelbar motpart. TF innehåller icke något uttryckligt stadgande om den slutliga fördelningen av skadeståndet. Meningen är att här söka ledning i allmänna rättsgrundsatser.

Sjätte kapitlet

Tryckfrihetsprocessen

Tryckfrihetsprocessen ombildades 1937 i enlighet med principerna för rättegångsreformen. Sedan denna trätt i kraft är motsättningarna mellan den allmänna processen och tryckfrihetsprocessen inte större eller andra än som omedelbart föranleds av de speciella tryckfrihetsrättliga förhållandena. Särskilda bestämmelser om åtalsrätt och beslag föreligger alltså, liksom beträffande rättegången särskilda regler om domstols behörighet samt en del regler om juryorganisationen och konstituerandet av juryn i de särskilda tryckfrihetsmålen, som är unika för tryckfrihetsprocessen. Det är just juryprövningen som ansetts som ett oundgängligt processuellt privilegium för det fria ordet.

Förfarandets mera tekniska detaljer har mindre *tryckfrihetsrättsligt* intresse och icke omedelbar betydelse för pressen. Processuella frågor av djupare juridiskt intresse kan väl även i sådant sammanhang framletas, men går då utanför tryckfrihetsrätten. Av dessa skäl behandlas tryckfrihetsprocessen här ganska översiktligt. Kapitlet innehåller en redogörelse för de viktigare bestämmelserna i TF kap. 9, 10 och 12 med en beskrivning särskilt av hur jurykorporationen tillkommer och hur juryn tillsätts i det särskilda fallet. Jurybedömandet har behandlats i kapitlet om tryckfrihetsbrotten.

Åtal.

En tryckfrihetsprocess inleds antingen genom allmänt åtal eller genom åtal av enskild målsägare. I fråga om tryckfrihetsbrott är den offentliga åtalsrätten delad mellan justitieministern

TF 9: 2 o. 3. och justitiekanslern (TF 9: 2). Justitieministern granskar genom sina ombud regelmässigt alla tryckta skrifter. Finner han, att allmänt åtal bör anställas för tryckfrihetsbrott skall han med överlämnande av skriften göra anmälan därom till justitiekanslern. Denne kan även på eget initiativ väcka åtal för tryckfrihetsbrott, som hör under allmänt åtal. En viss växelverkan mellan justitiekanslerns mera ämbetsmannamässiga bedömande och justitieministerns mera politiska är avsikten med denna dubblerade åtalsrätt. I fråga om andra brott mot TF än tryckfrihetsbrott är JK ensam åklagare.

Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott skall enligt TF 9: 3 väckas inom 6 månader, sedan skriften utgivits och granskningsexemplar avlämnats. Sker åtal inte inom denna tid är skriften fri från allmänt åtal. En särskild åtalspreskription inträder alltså. Denna avser emellertid skriften som sådan. Har blott någon åtalats för skriften inom de sex månaderna är det möjligt att utsträcka åtalet till annan som är ansvarig för brottet. Vid sidan härav gäller den allmänna regeln om åtalspreskription i strafflagen (SL 5: 14). Som förutsättning för åtal gäller jämväl vid tryckfrihetsbrott Kungl. Maj:ts tillstånd då åtalet angår smädelse mot konungen samt vissa andra brott (SL 9: 10 samt 8: 13).

Målsägande har samma rätt som i andra fall att ange tryckfrihetsbrott till åtal. Enligt RB 20: 8 äger målsägande ej väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutit att åtal ej skall äga rum. I motiven till TF dras härav slutsatsen, att målsägande äger omedelbart tala å tryckfrihetsbrott, så snart den nämnda sexmånadersperioden förflutit. Skriften är nämligen då fri från allmänt åtal och den enskilde kan våga sitt kast. Uppenbarligen föreligger icke några särskilda begränsningar i hans åtalsrätt, då brottet inte ligger under allmänt åtal, t. ex. utgör enskilt förolämpande.

S. k. objektivt förfarande.

TF 9: 5. Enligt TF 9: 5 kan s. k. objektivt förfarande inledas mot en skrift i stället för åtal. Förutsättningen är att ingen finnes som är för brottet ansvarig, eller att stämning här i riket inte kan delges

den ansvarige. Åklagare eller målsägande kan då i stället göra ansökan om skriftens konfiskering. Målet bedöms som ett tryckfrihetsmål och skriftens brottslighet prövas av jury.

Beslag.

Beslag är en provisorisk åtgärd till säkerställande av det beslut *TF 10: 1—9* om konfiskering som domstolen senare kan träffa. Konfiskering kan enligt nya *TF* ske vid alla tryckfrihetsbrott. Detta betyder dock inte att beslagsåtgärder städse skall företas. Det får i varje särskilt fall bli en omdömesfråga att bedöma de skilda intressen och synpunkter som här kan stå mot varandra. Stundom har det föga betydelse att en skrift, som döms brottslig, blir konfiskerad. I andra fall kan det ligga fara i dröjsmål och beslagsåtgärder kan vara ur samhällssynpunkt nyttiga och effektiva.

Beslag meddelas av justitieministern eller, efter uppdrag av hans ombud. Förordnande om beslag får icke meddelas senare än en vecka efter det skriften utgivits och granskningsexemplar avlämnats. Då tryckfrihetsombud förordnat om beslag skall anmälan därom jämte ett exemplar av skriften skyndsamt insändas till justitieministern; denne har då att genast pröva, huruvida beslaget skall äga bestånd.

Då justitieministern förordnat om beslag eller fastställt beslag, varom tryckfrihetsombud förordnat, skall skriften med underrättelse om beslaget genast överlämnas till justitiekanslern. Är ej åtal väckt eller ansökan om konfiskering gjord inom två veckor, sedan *JK* mottog underrättelsen, är beslaget förfallet.

Det normala är emellertid, när förordnande om beslag väl meddelats, att målet fullföljs genom åtal, möjligen ansökan om konfiskering. Det blir då rätten som avgör om beslaget skall bestå eller hävas. Om rätten skiljer målet ifrån sig utan att prövning av skriftens brottslighet ägt rum kan den bestämma att förordnandet skall bestå under viss tid. Det vanliga förloppet, då beslag beslutits, är att beslaget består under domstolsbehandlingen och övergår i konfiskation, om fällande dom avkunnas.

Om beslag stadgas vidare, att förordnande därom skall innehålla uppgift å det eller de stycken i skriften, som föranlett

beslaget, och gälla endast band, del, nummer eller häfte, vari samma stycken förekommer. Förordnande om beslag skall av polismyndigheten genast verkställas. I TF 6:3 stadgas straff — dagsböter eller vid synnerligen försvårande omständigheter fängelse i högst ett år — om skrift sprides trots förordnande om beslag. Det bör emellertid observeras, att beslag icke omfattar exemplar, som enskild person redan förvärvat eller som finns i allmänt bibliotek eller arkiv. (NJA 1926 s. 436.) Bevis om tryckt skrifts tagande i beslag skall utan avgift tillställas såväl den, hos vilken beslaget verkställs, som det boktryckeri där skriften tryckts. Beviset skall innehålla uppgift om det eller de stycken i skriften, vilka föranlett beslaget. Då förordnande om beslag blivit hävt eller förfallit skall verkställighet av beslaget genast gå åter.

Skrifts tagande i förvar.

TF 10:10 o. 11. Tryckt skrift, som innefattar enligt TF 7:4 straffbart brott mot tukt och sedlighet, må efter beslut av polismyndighet i avbidan på förordnande om beslag tas i förvar. Även enskild polisman äger ta skrifter av nu angivet slag i förvar, såvitt fara är i dröjsmål. Anmälan skall emellertid i så fall skyndsamt göras till polismyndigheten, som genast har att pröva om skriften skall förbli i förvar. De sedlighetssårande skrifterna anses ofta spridas i sådana former, att de särskilda fullmakterna för polismyndigheten är erforderliga om någon repression över huvud skall kunna övas (TF 10:10).

En annan form av förvar kan ske vid avdelning av krigsmakten (TF 10:11). Om tryckt skrift som uppenbart innefattar sådan enligt TF 7:4 straffbar uppvigling, att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt må skriften efter beslut av befattningshavare, som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, i avbidan på förordnande om beslag tas i förvar. Är fara i dröjsmål må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtas av annan befattningshavare av officers eller underofficers grad. Anmälan därom skall dock

skyndsamt göras hos befattningshavare med bestraffningsrätt. Denne har att genast pröva om skriften skall kvarbli i förvar.

Vid båda dessa former av förvar skall, då beslut meddelats, anmälan därom överlämnas till justitieministern jämte ett exemplar av skriften. Härigenom sätts han i tillfälle att pröva om beslag skall ske eller skriften frigges. Därvid är han inte bunden av den korta tidsfrist som TF 10:3 stadgar. Hans beslut skall ske »så snart ske kan».

Juryinstitutionen.

Sjelva TF innehåller vissa processuella regler vilka framför *TF kap. 12.* allt hänför sig till juryinstitutionen. Vid sidan därav gäller i tillämpliga delar allmänna processuella regler, liksom de särskilda bestämmelser som upptas i en särskild lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål. Den särskilda lag, som skall ansluta sig till nya TF, är 1948 ännu inte given. Den kommer att innehålla uppgift på den domstol, som är behörig, ange förfarandets allmänna grunder, innehålla vissa formella bestämmelser om juryn, uppta den jurymannaförsäkran, som jurymännen skall avge, samt ge ytterligare en del föreskrifter i skilda avseenden.

Största intresset har självfallet bestämmelserna i TF. Genom dem uppställs den särskilda rättegångsordning med jury som vunnit hävd i vårt land.

En försats av principiell betydelse till TF kap. 12 utgör TF 1:3. Där förklaras, att ingen må i annan ordning än TF bestämmer kunna tilltalas eller dömas för missbruk av tryckfriheten. Missbruk av tryckfriheten får med andra ord endast beivras i den form som sägs i TF kap. 12. Dessa mål, vari ansvar utdömes för missbruk av tryckfriheten, är *tryckfrihetsmål*. Till tryckfrihetsmål hänförs då såväl mål om ansvar med anledning av tryckfrihetsbrott och angående enskilt anspråk som ansökningsmål enligt TF 9:5, d. v. s. om enbart konfiskation, då tryckfrihetsbrott begåtts genom tryckt skrift.

Tryckfrihetsmålen kännetecknas av att de avgörs under medverkan av jury. Parterna kan dock (TF 12:2) enas om att avstå

från jury i vilket fall rätten i vanlig ordning prövar målet. Om båda parter inte avger sådan förklaring provas skuldfrågan emellertid av jury. Om på svarandesidan tilltalad och annan svarandepart (skadeståndsskyldig) har delade meningar om juryprövning skall ske gäller vad den tilltalade bestämmer (TF 12: 14). Straffmätningen, utdömande av rättegångskostnad m. m. faller på rätten. Juryns uppgift är begränsad till att svara »ja» eller »nej» på frågor som rätten ställer angående brottsligheten hos den åtalade skriften enligt åberopade lagrum. Då flera delar i en skrift kan vara åtalade enligt alternativa lagrum kan den lista över frågor som tillställs juryn bli ganska vidlyftig.

Tryckfrihetsmål upptas av rådhusrätt i länets residensstad eller annan rådhusrätt inom länet, som enligt Kungl. Maj:ts förordnande är behörig att uppta sådana mål. Tryckfrihetsmål förekommer sålunda aldrig vid häradsrätter. (TF 12: 1.)

Juryn som prövar frågan om den åtalade skriftens brottslighet består av nio medlemmar. Skriften skall anses brottslig, om minst sex jurymän är ense härom. Detta förhållande kan även uttryckas så, att minst fyra jurymäns röster fordras för frikännande dom. Om juryn bedömer skriften icke brottslig skall frikännande ske. Fäller juryn däremot skriften äger även rätten — som består av tre lagfarna domare — pröva frågan om dess brottslighet. Rätten kan fria, där juryn fällt, och kan även stanna vid ett lindrigare lagrum än juryn valt. Samma rättsprövning äger rum i överinstanserna — hovrätt och högsta domstolen — som alltså kan fria från ansvar ehuru juryn fällt.

För varje rådhusrätt som är behörig uppta tryckfrihetsmål, utses en jurykorporation om 24 jurymän. Jurymännen uppdelas i två grupper, den ena om 16 jurymän, den andra om 8 jurymän. Dessa senare åtta skall vara eller ha varit nämndemän vid allmän underrätt.

Jurymännen utses genom val för en tid av fyra kalenderår. Valet förrättas för Stockholms stad och län av stadsfullmäktige i Stockholm och landstinget i Stockholms län gemensamt. För annat län förrättas valet av landstinget i länet eller, då inom länet finnes flera landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, av landstingen eller av landsting och stadsfullmäktige i sådan stad. Är valmyndigheterna flera fördelas antalet jurymän

inom vardera gruppen mellan valmyndigheterna med ledning av folkmängden. Valet skall företas under året närmast före valperioden av landsting vid lagtima möte samt av stadsfullmäktige sedan landstinget förrättat sitt val. Då juryman skall väljas ankommer på rådhusrätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

Till jurymän skall utses a) svenska medborgare, b) som bor inom länet och c) som uppnått 25 års ålder. De bör vara kända för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Bland jurymännen bör, står det vidare i lagtexten, skilda samhällsgrupper (och meningsriktningar)¹⁾ samt olika delar av länet vara företrädade. Valen sker visserligen enligt majoritetsvalprincipen, men lagens mening är att jurymännen likväl skall företräda olika politiska meningsriktningar och socialgrupper inom länet.

Den som är omyndig eller i konkurstillstånd får ej vara juryman. Juryman som fyllt 60 år äger avsäga sig uppdraget. Detta förfaller om jurymannen upphör att vara valbar, t. ex. flyttar från länet eller försätts i konkurs. Om juryman eljest vill avgå prövar rådhusrätten om giltigt hinder föreligger för honom att utöva uppdraget. Meningen är att medborgare inte skall äga tillbakavisa uppdrag av detta slag. TF 12:7 innehåller särskilda bestämmelser om fyllnadsval då juryman avgår eller upphör att vara valbar.

Klagan över jurymannaval får föras hos rådhusrätten, som även ex officio har att pröva den valdes behörighet. Talan mot rådhusrätts beslut kan fullföljas till hovrätt men icke längre.

Genom detta val har nu en jurymannalista uppkommit, som upptar en grupp om sexton jurymän och en grupp om åtta jurymän. Det gäller så att i varje särskilt tillfälle från denna lista konstituera en jury om nio ledamöter. Rätten föredrar då till en början hela listan och upptar frågor om jäv föreligger mot någon juryman. De allmänna domarjäven i RB kap. 4 är tillämpliga på jurymän. Därefter äger vardera parten utesluta 3 jurymän ur den första gruppen och 1 juryman ur den andra gruppen. Då så skett uttar rätten genom lottning bland de kvarstående så många till suppleanter att sex kvarstår i den första gruppen och tre i den andra. Juryn består då av nio ojäviga jurymän, bland vilka

¹⁾ Se ovan s. 42.

vardera parten haft tillfälle utesluta fyra. Är å ena sidan flera parter och vill endast någon av dem begagna sin uteslutningsrätt, gälla den uteslutning han företar också för hans medparter. Kan medparter inte enas om uteslutningen, företas den av rätten genom lottning. Skulle jurylistan inte räckta till äger rätten utse tre jurymän för varje inom gruppen behöfelig sådan, varefter vardera parten äger utesluta en. Till undvikande av sådana situationer stadgar TF 12 : 12 att ingen må utan laga förfall undandra sig att tjänstgöra i jury. Enligt TF 12 : 13 kan med parternas samtycke rätten förordna samma jury att tjänstgöra i flera mål,

TF kap. 14. som förekommer samtidigt.

Processbestämmelserna kompletteras i kap. 14. Det förklaras där att allmänna regler om resning gäller även i tryckfrihetsmål. Målet kan upptas på nytt inför jury av den rätt som först dömt i målet. Högsta domstolen äger dock, då resning beviljas till den tilltalades förmån och saken finnes uppenbar, omedelbart ändra domen. Enligt TF 14 : 2 skall tillsättningsproceduren i 12 kap. 10—14 §§ följas också då tryckfrihetsmål på grund av högre rätts beslut ånyo upptas inför jury av den rätt som förut dömt i målet. Som allmän regel gäller, att tryckfrihetsmål och annat mål om brott mot bestämmelserna i TF alltid skall skyndsamt behandlas (TF 14 : 3). Böter och viten som ådöms enligt TF tillfaller kronan.

LITTERATUR:

- Betänkande ang. tryckfrihetsprocessens ombildning. SOU 1934 : 54.
 Alexanderson, Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen. Uppsala 1907.
 Eek, Några spörsmål om tryckfrihetsjuryns sammansättning. SvJT 1938.
 —»— Bör tryckfrihetsjuryn avskaffas? SvJT 1943.
 Gärde, Den nya tryckfrihetsprocessen. SvJT 1937.
 Hassler, Justitieministern och tryckfrihetsåtalet. SvJT 1927.

Sjunde kapitlet

Allmänna handlingars offentlighet

Grundsatsen om allmänna handlingars offentlighet är ett unicum för Sverige. Regeln är i främmande länder snarare den, att allmänna handlingar är hemliga och utlämnas endast efter särskilt tillstånd därtill av regeringen eller myndighet. I RF talas allenast om en rätt för envar att *genom trycket utge* allmänna handlingar. Det väsentliga i den svenska offentlighetsprincipen är dock icke denna rätt att trycka utan den fria tillgång envar enligt TF har till allmänna handlingar. Denna fria tillgång ger pressen som konstitutionell kontrollfaktor och som nyhetsförmedlare möjlighet att följa det offentliga livet i både detaljer och stora förlopp. Den fria tillgången till allmänna handlingar framstår *på detta sätt* som en tryckfrihetsrättslig huvudprincip. Handlingarnas offentlighet är utflöde av samma tankegång, som lett till inrättande av en fri press, utrustad med kritikerätt, och som fortlöpande strävar efter att slå vakt om denna frihet mot faror som hotar den från skilda håll även i det moderna samhället.

Allmänna handlingar.

Lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet reformerades 1937 och nya TF rubbar intet väsentligt i den ordning som sedan rått. Reformens innebörd var bland annat en »dekonstitutionalisering» av den hithörande lagstiftningen. Undantagen från offentlighetsregeln flyttades från TF till en samfällt stiftad lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (»sekretesslagen»). Samtidigt infördes ett särskilt besvär-

institut, som dock inte blivit så flitigt taget i bruk som lagstiftaren föreställde sig. Allmänna meningen är därför att sekretessen de facto skärpts sedan 1937. Emellertid skulle, om särskilt pressen mera energiskt begagnade sig av besvärsmöjligheterna, förmodligen utrymmet för offentligheten på nytt kunna vidgas. Lagbestämmelserna tillämpas, vill det synas, i många verk utan tillbörlig respekt för eller kunskap om deras innehåll. Allmänheten låter sig ofta nöja med besked, att en handling är »hemlig» eller »hemligstämplad» eller »inte tillgänglig», som saknar stöd i lag och äger inte kännedom om att besvärsvägen står öppen mot sådana besked eller resignerar innan den anlitats.

TF 2: 1. Grundregeln i TF 2: 1 är nu emellertid, att varje svensk medborgare skall äga fri tillgång till allmänna handlingar. I den mån undantag från offentlighetsregeln finns, är de noga angivna i sekretesslagen. I TF 2: 1 sägs det om undantagen att de får gälla endast sådana inskränkningar, som påkallas antingen av hänsyn till rikets säkerhet och dess förhållande till främmande makt eller med anledning av myndighets verksamhet för inspektion, kontroll och annan tillsyn eller för brotts förekommande och beivrande eller till skydd för statens, menigheters och enskildas behöriga ekonomiska intresse eller av hänsyn till privatlivets helgd, personlig säkerhet, anständighet och sedlighet. Till dessa undantag återkommer vi nedan.

TF 2: 2. Lagstiftningens konstruktion är nu sådan, att såsom *allmänna handlingar* betecknas alla hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, vare sig de inkommit till myndigheten utifrån eller upprättats inom myndigheten. Med handling förstås även karta, ritning eller bild. (TF 2: 2.) Med stats- och kommunalmyndighet vill TF täcka alla statliga och kommunala organ, hela den offentliga förvaltningen (jfr TF 2: 3). Principiellt är alla allmänna handlingar offentliga, då de finns i myndighets förvar, den som önskar få del av en handling har därför att vända sig till den myndighet, där handlingen förvaras, och be att få se den. Detta är hans rätt, såvitt handlingen inte enligt sekretesslagen är hemlig. I så fall är det däremot myndighetens plikt att vägra ge honom del av handlingen. Sökanden kan emellertid i sådant fall begära besvärshänvisning (TF 2: 13) och hos högre myndighet anföra besvär under yrkande, att den begärda hand-

lingen skall utlämnas. Vissa särskilda tillstånd enligt sekretesslagen kan också ifrågakomma, varom mera nedan.

Handlingsbegreppet är dock inte uttömt med det formella *TF 2: 4—6* kriteriet, befintlighet hos viss myndighet. Frågan uppkommer också när en handling är »färdig», när den nått det stadium då den kan krävas på bordet. En handling är enligt *TF 2: 5* »inkommen» då den avlämnats till myndigheten eller till befattningshavare, som har att motta handlingen eller eljest ta befattning med mål eller ärende, till vilket handlingen hänför sig. Så snart handlingen sålunda inkommit är den allmän handling och som sådan tillgänglig. (Jfr *JO 1946 s. 232 ff.*) Införande i diarium är alltså inte föreskrivet; myndighet äger inte hemlighålla en handling under förebärande att den ännu inte blivit diarieförd. Fördröjd diarieföring kan emellertid medföra rent faktiskt hinder för t. ex. en nyhetsbyrå att få kunskap om att en handling ingivits till ett verk. Tävlingskrift, anbud eller annan sådan förseglad handling skall enligt *TF 2: 6* ej anses inkommen före den tidpunkt som bestämts för öppnandet.

Diarier, journaler och register, som upprättas inom myndigheten, skall anses upprättade, då de färdigställts för anteckning eller införing. Protokoll och därmed jämförliga anteckningar skall anses upprättade, då de av myndigheten justerats eller eljest blivit färdigställda. Andra handlingar, som hänför sig till visst mål eller ärende, skall anses upprättade, då de expedierats, eller, om expedition ej äger rum, då målet eller ärendet blivit av myndigheten slutbehandlat. *TF 2: 4* innehåller att minnesanteckning eller annan uppteckning, som hos myndighet verkställts allenast för måls eller ärendes föredragning eller beredande till avgörande, ej skall hos myndigheten anses som allmän handling, om ej uppteckningen, sedan målet eller ärendet hos myndigheten slutbehandlats, omhändertagits för förvaring. Vissa arbetspromemorior betraktas alltså som enskilda handlingar, tillhöriga föredraganden. Har dylika promemorior emellertid kommit att tillhöra verkets rutin på sådant sätt, att de införlivas med akterna över verkets ärenden, gäller de som allmänna handlingar, även om de inte finns föreskrivna i instruktionerna. Särskilda tidpunkter då vissa handlingar skall anses upprättande finns i *TF 2: 6* angivna för bland annat domstols domar, riksdagutskotts protokoll m. m.

F 2: 8 o. 9. Om *utlämnande av allmän handling* heter det i TF 2: 8, att allmän handling, som ej skall hållas hemlig, skall på begäran genast eller så snart ske kan utan avgift tillhandahållas den som för läsning eller avskrivning på stället önskar ta del därav. Han äger också mot fastställd avgift erhålla avskrift av handlingen. Skyldighet att tillhandahålla handling på stället skall dock ej föreligga om betydande hinder därför möter. I sådant fall får avskrift i stället lämnas. Handling, som endast till viss del skall hållas hemlig, skall utan hinder därav tillhandahållas på stället, om det kan ske på sådant sätt att vad i den delen beröres inte uppenbaras. Eljest får avskrift lämnas med uteslutande av de hemliga delarna. Framställningen att få del av en handling görs hos den myndighet — t. ex. dess registrator — där handlingen faktiskt finns, och skall av den myndigheten prövas (TF 2: 9). Är vården om handlingen enligt arbetsordning eller givet uppdrag anförtrodd viss befattningshavare, har denne själv att besluta om handlingens utlämnande. Det åligger emellertid honom att därvid ställa sig till efterrättelse av myndigheten lämnade föreskrifter samt att, då det kan ske utan omgång, i tveksamma fall hänskjuta frågan till myndighetens avgörande. Vägrar befattningshavaren att utlämna handlingen skall vidare, om sökanden det begär, frågan hänskjutas till myndigheten. I TF 2: 13 stadgas generellt att mål eller ärende angående utlämnande av allmän handling alltid skall behandlas skyndsamt. De uppställda reglerna om förhållandet mellan befattningshavare och myndighet, där han är anställd, får därför inte leda till vidlyftigt »hänskjutande» från den ene till den andre. Även en mera väsentlig onödig tidsförlust för sökanden kan leda till att befattningshavare anses ha försummat sig i tjänsten.

Besvär.

- F 2: 10— En begärd handlingens utlämnande kan vägras under åberopande
13. av bestämmelse i sekretesslagen. Skälet kan också vara, att befattningshavare eller myndighet anser att handlingen inte är färdigställd — »upprättad» eller »inkommen» — eller att den eljest inte är allmän handling, t. ex. har karaktären av en privat pro-

memoria. Det stadgas nu i TF 2 : 10 att om myndighet avslagit framställning om utbekommande av allmän handling och sökanden anser att beslutet icke är lagligen grundat, ändring kan sökas i beslutet.¹⁾

Besvärsvägen som skall följas är den vanliga administrativa besvärssystemen. Ändring skall enligt TF 2 : 11 sökas hos den myndighet, som har att uppta klagan över beslut eller åtgärd i det mål eller ärende, till vilket handlingen hör, eller — t. ex. om handlingen ej hör till något ärende myndigheten handlägger — som i allmänhet har att uppta klagan över den myndighets beslut eller åtgärder, hos vilken handlingen finns. Finnes inte enligt denna regel behörig besvärsmyndighet skall ändring sökas i fråga om beslut av kommunalmyndighet hos länsstyrelse, beträffande beslut av myndighet, som lyder under länsstyrelse, domkapitel, styrelse, ämbetsverk eller annan överordnad myndighet, hos den överordnade myndigheten samt i andra fall hos konungen i vederbörande statsdepartement. Angående beslut av myndighet, som tillhör eller lyder under riksdagen, gäller dock vad riksdagen bestämmer. Talan, som hos Konungen fullföljes i statsdepartementet, skall i regeringsrätten föredras och avgöras. Om klagan avslås kan besvärsförfarandet på vanligt sätt fullföljas. Om klagan bifallits, är talan mot beslutet dock icke tillåten. Av väsentlig betydelse är stadgandet i TF 2 : 13, att besvärshänvisning på begäran skall ges. Den enskilde skall erhålla underrättelse om vad han har att iaktta då han vill klaga över vägran att utlämna handling. Man nödgas alltså inte själv ge sig på en tolkning av besvärreglerna. Det är inte helt ovanligt att redan en begäran om besvärshänvisning leder oss till att den handling kommer fram, vars företeende nyss vägrats. Särskilt på vissa förvaltningsområden praktiseras inte sällan en regel »går det, så går det».²⁾ Man söker med formlösa avslagsbesked undvika en offentlighet, som lagligen inte kan vägras men som verket anser obekvämt. Särskilt på förvaltningsområden, där icke-jurister är verksamma, brukar kritik förekomma mot tillämpningen av lagstiftningen om allmänna handlingars offentlighet.

¹⁾ Det är beroende på grundlagsbeslutet 1949 om besvärssystemen skall gälla jämväl departementschefs beslut eller icke. Jfr ovan s. 42.

²⁾ Jfr omständigheterna i fallet som refereras i JO 1945 s. 9 ff.

»Hemligstämpling.»

Det är i och för sig begripligt om myndigheterna ansett angeläget att förse vissa handlingar med anteckning om att de är hemliga. Det kan annars lätt inträffa att en hemlig handling av misstag utlämnas. Tidigare har dylika anteckningar emellertid förekommit i ett antal som inneburit uppenbart missbruk. En stämpel med ordet »HEMLIG» har särskilt på det militära förvaltningsområdet varit mycket vanlig och den föreställningen har lätt uppkommit, att föreskriften varit bindande, att den åsatta stämpeln verkligen inneburit en bindande deklaration om att handlingen i fråga enligt sekretesslagen icke finge utlämnas.

TF 2: 14. TF 2: 14 stadgar nu, att anteckning om att handling är hemlig endast får ske i *en enda form*, vilken anges i paragrafen. Myndighet äger förse handling med anteckning om att den är hemlig och samtidigt ange det lagrum, som åberopas för handlingens hemlighållande, dagen för anteckningen samt den myndighet som låtit verkställa anteckningen. En person, som önskar få del av en handling, som försetts med sådan anteckning, har att hos den myndighet där handlingen förvaras begära att få se den. Vägrar då myndigheten i enlighet med anteckningen att utlämna handlingen kan besvär i vanlig ordning anföras över dess beslut. »Hemligstämplingen» innebär alltså inte att i det konkreta fallet de lagliga möjligheterna att få del av handlingen är uttömda. Beslut om besvärshänvisning kan påkallas och ändring kan tänkas ske besvärsvägen. Den myndighet som gjort anteckningen, behöver inte vara ofelbar. Enligt TF 2: 14 kan vidare Kungl. Maj:t beträffande särskilda slag av handlingar, vilkas hemlighållande för rikets säkerhet är av särskild betydelse, föreskriva, att viss myndighet skall pröva fråga om utlämnande. Om sådant förordnande meddelats skall på handlingen jämväl antecknas, vilken myndighet som sålunda har att pröva fråga om utlämnande. Sökande, som vill få del av handlingen, skall därför ofördröjligen hänvisas till denna myndighet. »Hemligstämpeln» betyder alltså i detta fall endast att undantag gjorts från grundsatsen, att den myndighet som har en handling i förvar prövar frågan om dess utlämnande. Inte heller i detta fall är ett besked lagligen grundat som endast innehåller t. ex. att handlingen är

»hemligstämplad av regeringen». Bortsett från de två typer av anteckning som nu angivits får handling icke föras med anteckning, att den är hemlig. Skulle dylika anteckningar förekomma har de ingen som helst rättslig betydelse.

Sekretesslagen.

Sekretesslagen innehåller en omfattande och ingående redogörelse för handlingar, som inte får utlämnas. Dess system är emellertid ganska smidigt. Tidsfrister är i åtskilliga fall uppställda, efter vilkas utgång sekretessen skall vika, genom särskilda tillstånd av myndighet eller av Kungl. Maj:t kan denna vidare undanröjas helt eller till viss del, utlämnande kan ske under förbehåll, medgivande av enskild, i vars intresse en sekretessregel stiftats, kan också leda till sekretessens hävande. Meningen är att framhäva, att man har att göra med undantag från regeln, som påbjuder offentlighet, och att i lagtillämpningen undantag inte skall behöva göras, då de särskilda förhållandena inte kan åberopas för sekretess. Under dessa förhållanden är givetvis besvärsinstitutet av värde. Det möjliggör en prövning av utlämningsfrågorna genom en myndighet med högre och friare ställning än den till vilken ett krav på utlämnande i allmänhet i första hand riktar sig.

Förbuden framgår i sina detaljer av lagtexten. De avser att skydda vitt skilda objekt, ibland rikets politiska intressen (t. ex. §§ 1. 2. 3), försvarshemligheter (§ 4) enskildas personliga förhållanden (t. ex. §§ 11—14), enskildas och företags ekonomiska intressen. Stadgandena i sistnämnda avseenden är särskilt omfattande och blir av större vikt ju mera staten och myndigheterna sätts i tillfälle att öva insyn i ekonomisk verksamhet i samband med t. ex. konkurrensbegränsande verksamhet (§ 20), kommersiell information (§ 27), låneverksamhet (§§ 30—32) m. m. Det må särskilt påpekas, att brev-, telegram- och telefonhemligheten skyddas genom § 29: »Till post- eller telegrafverket inkomna och där upprättade handlingar, som lämna upplysning om särskilda postförsändelser, telegram eller telefonsamtal, må icke utlämnas till annan än postförsändelsens avsändare eller mot-

tagare eller telegrammets avsändare eller adressat eller någon av dem som växlat telefonsamtalet eller äro innehavare av de vid samtalet använda telefonapparaterna». Stadganden av detta slag belyser, hur sekretesslagstiftningen till mycket stor del avser att skydda den *enskilde* medborgaren mot en insyn från andra, som ej är påkallad av de offentlighetsintressen, som ligger till grund för tryckfrihetsrätten. Det är offentligheten över *allmänna* angelägenheter varpå denna ställer krav.

Rättegångshandlingar m. m.

Ur dagspressens synpunkt uppstår lätt konflikter mellan offentlighet och sekretess i samband med rättegångs- och polisrapportaget. Detta angår ju i allmänhet enskilda personer, men ärendena är å andra sidan av den art att deras intresse av att få förbli okända inte alltid anses kunna eller ens böra respekteras. Vad beträffar protokoll från domstol i mål, där handläggningen skett inför stängda dörrar, gäller att domstolen, när den skiljer målet från sig, äger förordna om protokollens och ingivna handlingars hemlighållande. Handlingarnas hemlighållande är alltså inte en given konsekvens av att målet handlagts inför stängda dörrar. En tidigare hemlig handling blir offentlig, om den ingår i ett rättegångsprotokoll, som inte av domstol förordnats skola vara hemligt (jfr JO 1944 s. 87 ff). För det polisiära stadiet lämnas vissa sekretessföreskrifter i § 10. Handlingar rörande polismyndighets eller allmän åklagares verksamhet till förekommande eller beivrande av brott må ej utlämnas, heter det, såvitt skäligen kan befaras, att utlämnande skulle motverka brotts upptäckande eller brottmåls utredning eller åtgärder till förekommande av brott *eller* vara menligt för rikets säkerhet *eller* vara menligt för enskild person. (Jfr NJA 1945 s. 2: om direktören Jarls sympatilistor.) Den sistnämnda regeln gäller inte till skydd för den, som åtalas för brott, såvitt gäller förhållanden som åberopas i rättegången mot honom. Den förstnämnda begränsningsregeln är så formulerad, att den kan åberopas för ganska långtgående sekretess, dock inte för ett generellt hemlighållande av t. ex. polis- eller åklagarmyndighets diarier.

Betydande räckvidd har också sekretesslagen § 14 som rör handlingar på socialvårdens område. Sekretessen täcker nästan hela förvaltningsområdet, men gäller dock endast i vad handlingar angår »enskilda personliga förhållanden» och brytes om samtycke lämnas av den person vars förhållanden är i fråga. Därvid är att märka, att handlingarna ju även kan angå annan än den som ärendet direkt rör. Även sådan utanförstående persons samtycke kan bli erforderligt. Också utan samtycke kan myndighet, hos vilken handling förvaras, medge utlämnande, nämligen om trygghet med hänsyn till omständigheterna kan anses vara förhanden, att utlämnandet ej kommer att missbrukas till skada för den, vars personliga förhållanden avses i handlingen eller hans nära anhöriga. Å andra sidan verkar icke samtycke från berörd person under alla förhållanden till sekretessens hävande (sekrete-sslagen § 14 st. 2). Angår handlingen »någons intagning, vård eller behandling å anstalt eller inrättning» får utlämnande vägras, trots samtycke eller förhandenvarande trygghet mot missbruk, om det finnes »grundad anledning antaga att genom handlingens utlämnande ändamålet med vården eller behandlingen skulle motverkas eller någons personliga säkerhet sättas i fara». Sekretessbestämmelsen är här så vidsträckt, att den gäller även mot sökande, klagande eller annan part i det ifrågavarande ärendet. Med samma högggradiga sekretess belägges även handling i ärende rörande barnavård eller behandling av alkoholister, som lämnar upplysning om den som gjort anmälan eller lämnat upplysning i sådant ärende, om grundad anledning finns till antagande att den, som amälan eller upplysningarna avsett, skulle missbruka den kännedom som kan erhållas genom handlingen till skada för annan person. Sekretessen är vidsträckt, men lagens mening är dock att omsorgsfull prövning skall ske av varje individuell begäran om utbekommande av allmän handling. Det är alltså icke lagenligt om en myndighet skulle avslå varje ansökan om utbekommande av t. ex. en handling rörande sjukvård av viss typ utan samtycke av den handlingen rör, enär trygghet mot missbruk antogs aldrig kunna vara för handen ifråga om en handling av den ifrågavarande typen. Icke heller kan en person förvägras erhålla del av t. ex. läkarjournaler, som är allmänna handlingar, därför att det »enligt allmän läkaruppfattning» el.

dyl. skulle anses »olämpligt att en patient studerar journaler eller läkaranteckningar rörande sig själv», och detta icke ens om andra stycket av sekretesslagen § 14 är tillämpligt.¹⁾ Det skall i varje särskilt fall prövas, om förutsättningarna enligt detta stycke för vägran att utlämna handling är för handen och avslag får sålunda inte slentrianmässigt ske på grundval av en »läkaruppfattning» enligt vilken t. ex. varje utlämnande av en handling rörande någons vård å sinnessjukhus är ägnat att motverka vården. Erforderliga förbehåll kan göras vid utlämnande, varigenom t. ex. publicering i pressen förbjuds. (Jfr TF 7 : 5, sista stycket.)

Den offentliga diskussionen i pressen kretsar nu till dags ofta kring frågor på t. ex. alkoholistvårdens eller sinnessjukvårdens områden. Den här relativt utförligt behandlade paragrafen har därför praktiskt intresse för pressen, liksom för de berörda individerna. Här gör sig också särskilt kraftigt gällande *motsättningen* mellan å ena sidan hänsyn till den enskilde och till vårdsyften, som kan skadas av offentlighet, samt å den andra vikten av kritisk insyn även på detta samhällsområde.

Särskilda tillstånd.

I flera av sekretesslagens paragrafer stadgas särskilt, att Kungl. Maj:t äger medge utlämnande av handling utan hinder av vad tidigare sagts om dess hemlighållande. Enligt sekretesslagen § 37 äger Kungl. Maj:t i särskilda fall förordna om utlämnande av en handling, trots att denna är hemlig enligt beslut av annan statsmyndighet än sådan, som hör till eller lyder under riksdagen eller trots att enligt sekretesslagen tillstånd skulle erfordras av sådan myndighet. En allmän dispensbefogenhet — ehuru ganska dunkel till formulering och innebörd — ges Kungl. Maj:t vidare av § 38; »där det finnes erforderligt för tillvaratagande av allmän eller enskild rätt, må utan hinder av vad eljest i denna lag stadgas konungen förordna om handlingars utlämnande».

Dispensreglerna innebär alltså en möjlighet att genom hänvändelse till Kungl. Maj:t (i statsrådet) söka få tillgång till en

¹⁾ Se rättsfallet nr 6 i SvJT 1943.

handling, som enligt sekretesslagen inte får utlämnas och alltså inte kan nås genom anlitande av besvärsinstitutet.

Till sist bör blott antecknas, att reglerna i sekretesslagen med ett par undantag inte rör handlingars s. k. *partsoffentlighet* eller som det heter i sekretesslagen »sökandes, klagandes och andra parTERS rätt att i mål och ärenden hos domstol eller annan myndighet utbekomma protokoll och handlingar». Otivelaktigt kan part i ett mål eller ärende genom att själv eller genom annan offentliggöra handling, varav parten är i besittning, åstadkomma en publicitet som strängt taget strider mot sekretessreglerna och som inte heller kan åtkommas med straffåtgärder. TF 7:3 (om brott mot tystnadsplikt) gäller icke enskild, något otillåtet utlämnande har ej skett från myndighet och stadgandena i TF 7:5 (om otillåtet offentliggörande) torde i varje fall inte kunna tillämpas mot en publicitet som sker utan kännedom om att den publicerade handlingen enligt sekretesslagen inte skulle kunna utlämnas till envar och alltså är hemlig.

Granskningsexemplar, enskilda brev m. m.

Enligt TF 2:7 är stadgandena i TF kap. 2. inte tillämpliga på granskningsexemplar av tryckt skrift eller på enskilda brev eller skrifter, som överlämnats till allmänt arkiv eller bibliotek eller eljest till myndighet uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål. Rätten för den enskilde att få del av sådana handlingar, liksom möjligheten för förvaringsmyndigheten att ge föreskrifter i särskilda fall, blir föremål för särskild reglering vid sidan av TF. TF 2:7.

LITTERATUR:

Herlitz, Utredning med förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. SOU 1927:2.

Förslag till ändrade bestämmelser rörande allmänna handlingars offentlighet. SOU 1935:5.

Eek, Administrativa frihetsberövanden, Sthm 1943, s. 131 ff.

—»— JO och kommunala handlingars offentlighet. SvJT 1942.

Fahlbeck s. 302—328.

Herlitz, Förvaltningsrättsliga grunddrag, Sthlm 1943, s. 130 ff.

Rylander, Sekretesslagen och de rättspsykiatriska utlåtandena. Svenska
Läkartidningen 1942.

Svennegård, Parts rätt till hemliga handlingar. FT 1943.

Åttonde kapitlet

Tillägg om pressen och dess organisationer

Tryckfrihetsförordningens uppgift är att i det fria meningsutbytet och den allsidiga upplysningens intresse reglera pressens förhållanden. TF talar dock inte själv om »pressen». Dess föremål är enligt TF 1:5 »skrift, som framställts i tryckpress». Olika regler gäller i viss mån för periodiska och icke periodiska skrifter. Man talar ibland också om periodisk och icke periodisk press. I det allmänna språkbruket använts ordet press emellertid ofta med åsyftning allenast å den periodiska pressen och särskilt då tidningspressen.

Den som vill närmare studera de samhällsförhållanden, som är föremål för TF:s intresse, kommer förvisso att få sin huvudsakliga uppmärksamhet riktad på tidningspressen. Det gäller dock att inte se bort från den omfattande och betydelsefulla verksamhet, som konstituerar landets icke periodiska press. Och det kan också vara angeläget att fästa uppmärksamhet vid lagens gränsdragning. Det har visat sig praktiskt att till den periodiska pressen hänföra skrifter, som utkommer med minst fyra nummer eller häften årligen (TF 1:7). Denna bestämmelse motsvarar dock på intet vis den verkliga gränsen mellan tidningspressen, å ena sidan, vars förhållanden i mångt och mycket är särpräglade, och å den andra pressen i övrigt. Det kan tänkas, att TF framdeles måste verkställa ytterligare kategoriklyvningar för att möta de speciella lagstiftningsbehov, som kan uppstå genom särskilda arbetsförhållanden och funktioner hos tidningspressen, den politiska tidskriftspressen, förströelsemagasinen o. s. v.

Det är inte bara pressen — bokpress, tidskriftspress, tidningspress — som har sitt intresse ur tryckfrihetsrättslig synpunkt. Även den verksamhet bör beaktas, som utövas av ideella och fackliga

organisationer inom pressen. Bokförläggarna, bokhandlarna och boktryckarna har sina organisationer. Detta är även förhållandet med de inom pressverksamheten anställda, däribland journalister och typografer. Företag eller organisationer med uppgift att syssla med distribution, anskaffning och förmedling av nyheter, övervakning av annonsmarknaden, pappersförsörjning har tillkommit och övar betydande inflytande vid utgestaltningen av pressens arbetsformer. Ett vittutgrenat korporationsväsen föreligger alltså på pressens område och påverkar i många hänseenden de problem lagstiftaren har att syssla med. Vill man gå till grunden med de frågor, som i första kapitlet blott antytts, är det nödvändigt att på bred front uppmärksamma dessa ting, liksom modern tidningsekonomi och tidningsteknik som blivit hela vetenskaper för sig. Här skall dock inte en framställning ges av svenska pressen och dess organisationer ur sådana långtgående rättspolitiska och legislativa synpunkter. Meningen är att peka på den *aktuella* betydelse ur pressrättslig synpunkt som tillkommer den verksamhet i vissa delar, som f. n. bedrivs av de organisationer för den periodiska pressen, som sedvanligen sammanfattas under beteckningen pressorganisationerna, d. v. s. Publicistklubben (PK), Svenska Journalistföreningen (SJF) och Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU). Det är dels den s. k. självjustis dessa organisationer utövar genom framför allt sitt gemensamma organ, Pressens Opinionsnämnd, som bör beröras, dels de fackliga uppgörelserna mellan SJF och TU. Dessa senare bidrar nämligen till att socialt förbättra och trygga journalisternas ställning, vilket anses vara av värde för tryckfriheten.

Pressorganisationerna.

Publicistklubbens stadgar — antagna den 7 aug. 1874 — betecknar klubben som »den samfällida representationen för svenska pressens kulturella verksamhet» med uppgift bland annat att »behandla ärenden, som kunna vara av normgivande betydelse för det publicistiska arbetet, vårda yrkets ansvar och värdighet mot yttre angrepp och inre upplösning samt inom och utom landet offentligen företräda svenska pressen i alla gemensamma

angelägenheter, som ej på grund av sin ekonomiska eller tekniska natur handhas av särskilda organisationer». Klubben förförvaltar — liksom även SJF — ett stort antal stipendie- och andra fonder av betydelse för journalistutbildningen och social stödverksamhet åt pressens folk.

Närmast i ålder efter PK kommer *Svenska Tidningsutgivareföreningen* som bildades 1898. Föreningen är icke en arbetsgivarförening; hithörande uppgifter tillhör Tidningarnas Arbetsgivarförening och A.-B. Samorganisationen. Den är ett representativt organ för de svenska tidningsföretagen och handhar en mängd angelägenheter av framför allt ekonomisk betydelse för tidningarna samt samverkar i skilda frågor med övriga pressorganisationer.

Svenska Journalistföreningen bildades 1901. Föreningen är framför allt en facklig sammanslutning, ansluten till Tjänstemännens Centralorganisation och den internationella »International Organisation of Journalists». Dess ändamål är enligt stadgarna att »tillvarataga de svenska journalisternas intressen och höja denna kårs ekonomiska och sociala ställning samt inom den samma befrämja en god och kollegial anda».

Organisationerna har bildat en *Pressens samarbetsnämnd* för angelägenheter, där gemensamma överläggningar och gemensamt uppträdande är påkallade.

Publicitetsregler. Pressens opinionsnämnd.

I Betänkandet 1947 heter det, att TF:s regier inte bör uppställa något hinder mot att publicitetsregler — syftande till att förhindra oriktiga eller ofullständiga meddelanden och att skydda den enskilde mot onödigt lidande — på frivillighetens grund upprätthålls, i den mån därigenom inte tryckfrihetens utövning förhindras. Så kan ske, om organisationsväsendet anlitas för upprättande av organ, som av den offentliga makten utrustas med myndighet att utöva rättskipning eller en därom påminnande verksamhet på pressens område. Den s. k. pressnämnden, som verkade en tid under andra världskriget, torde kunna anföras som exempel på dylika mindre lyckade konstruktioner.

I enlighet med sin uppgift har PK utarbetat vissa publicitets-

regler. De avser att vara uttryck för god sed inom yrket men är inte förbindande. De har emellertid i stor utsträckning vunnit efterföljd. Reglerna som nyligen varit föremål för omarbetning har f. n. följande lydelse:

»I brottmål, där villkorlig dom kan ifrågakomma, med undantag för smuggelmål, böra icke namn publiceras. Frågan om sådana mål över huvud taget böra offentliggöras bör prövas vid varje tillfälle. Beslut om villkorlig frigivning eller framställningar om nåd eller beslut därom publiceras endast i politiska mål, om ej besluten eller framställningarna stå i omedelbart samband med domen. Antyd icke på något sätt de namn, som utelämnas. Återgiv icke ostyrkta påståenden om personer, som nämnts i samband med brott eller eljest förklenligt. Åberopa icke gamla ovidkommande eller betydelselösa förseelser som diskvalifikationsgrund.

Omnämnen icke självmord eller självmordsförsök, som ej begåtts i samband med brott eller under särskilt uppseendeväckande omständigheter. Sedlighetsförbrytelser publiceras blott då de föranlett häktning eller innebära fara för omgivningen, samt alltid kort och helst icke alls, då de varit av tydligt patologisk natur eller förbrytarna unga. Meddela endast summariskt, när det över huvud taget påkallas, sinnessjukläkares utlåtande om häktade. Undvik detaljerade brottsbeskrivningar.

Offentliggör icke enskildas anmälningar till polisen, Medicinalstyrelsen, JO, JK, MO, RÅ, *förrän sannolikheten för deras berättigande noga prövats* eller den anmälde fått tillfälle att förklara sig. Ej heller böra myndigheternas expeditioner om tjänstemäns eller enskildas förseelser offentliggöras, om de icke äro av graverande natur *eller av principiell vikt*. Meddela icke stämningar, som uttagits i uppenbart skandaliserings- eller utpressningssyfte. Framhäv icke i rubriker eller annorledes åtalade personers yrkesbeteckningar, politiska eller religiösa ståndpunkter, då de ej stå i direkt samband med brottet. Icke heller nation eller ras.

Giv plats åt befogade genmälen, helst lika med den, som beretts de påståenden, de gälla. Avtala i tvistiga fall med övriga tidningar på orten om lika förfarande och hemställ

till tidningens medarbetare att iakttaga samma grunder vid meddelanden till tidningar på andra orter i Sverige eller utlandet.»

Pressens opinionsnämnd är bildad av PK, SJF och TU. Den är avsedd att utgöra en »heders- och förlikningsdomstol», något i stil med den »court of honour» varom talas i den internationella pressdebatten, då med syftning på förhållandena mellan länderna och olika länders press. De tre föreningarna utser en ordinarie medlem var och dessa utser sedan opartisk ordförande. Kodifierade stadgar för nämnden finns ej, men de existerar i praxis och har paragrafiskt sammanfattats av nämndens långvarige sekreterare dr Gunnar Bjurman. Denna sammanfattning, som förut varit publicerad i Pressens Tidning, återges här med reservation för ändringar och med understrykande av sammanfattningens karaktär av allenast en uppteckning av tillämpade sedvaneregler.

§ 1.

Pressens Opinionsnämnd är avsedd att utgöra en heders- och förlikningsdomstol i ärenden av här nedan nämnda slag.

Publikationsmål. Härmed förstås mål, som angå påstående, att i tidning förekommit framställning, vars offentliggörande står i strid mot hederns fordringar eller eljest ur synpunkten av pressens anseende icke bör lämnas opåtalat.

Ekonomimål. Härmed förstås mål, vilka avse sådant förfarande inom området för tidningsföretagens ekonomiska skötsel, som förmenas vara otillåtligt eller klandervärt ur synpunkten av pressens ekonomiska samlevnad eller som påstås innebära kränkning av ingånget avtal.

Redaktionsmål. Härmed förstås mål, vilka angå sådana förhållanden inom tidningsredaktion, som hava avseende på tjänsten, särskilt på tillämpningen av redaktionellt kontrakt, och som i förlikningssyfte hänskjutas till nämnden.

Nämnden upptager icke andra mål än sådana, som hänföra sig till tidningar med allmänt innehåll samt dessa närstående institutioner eller, ifråga om ekonomimål, till Svenska Tidningsutgivareföreningen anslutna företag, sålunda icke mål, vilka hänföra sig till tidskrifter, fackorgan, litterära eller nöjes- och förströelsepublikationer.

§ 2.

Publikationsmål kunna upptagas på anmälan av enskild person, bolag eller korporation. Såsom enskild person räknas här ock publicist, för så vitt han i tidning blivit angripen såsom privat man med avseende på sina personliga förhållanden i eller utom tjänsten, ej i och för publicistiskt författarskap. Gör han anmälan därför, att han blivit angripen i och för publicistiskt författarskap, upptages i regel sådan anmälan endast såvida även svaranden på förfrågan hänskjuter målet till nämnden.

Ekonomimål kunna upptagas på anmälan av Svenska Tidningsutgivareföreningens styrelse, men på anmälan av tidning endast i fall svaranden genom särskild förklaring eller i upprättat avtal lämnat sitt medgivande därtill.

Redaktionsmål kunna upptagas på anmälan av Svenska Journalistföreningens centralstyrelse eller av tidning eller av journalist med Svenska Journalistföreningens centralstyrelsens samtycke. Dock förutsättes, att även svaranden hänskjuter målet till nämnden eller genom avtal förbundit sig därtill.

§ 3.

Varje anmälan av mål till nämnden skall åtföljas av en expensavgift av 30 kronor, vilken helt eller delvis restitueras, därest målet icke kan upptagas eller slutföras. Den kan jämväl efterskänkas vid enskilt publikationsmål då anmälaren styrkt sin medellöshet.

I ekonomimål och redaktionsmål skall part på nämndens anfordran ställa säkerhet för eventuell betalningsskyldighet och för kostnader.

§ 4.

Nämnden kan i särskilda fall upptaga mål även under andra förutsättningar eller i annan ordning än ovan sagts. Nämnden avgör jämväl, huruvida ett anmält mål skall upptagas till behandling av nämnden eller icke, och har obetingat rätt att, även efter påbörjad handläggning, visa ett mål ifrån sig. Verkställande av kommittéuppdrag eller utredningar i mera allmän mening ingår icke i nämndens uppgift.

Nämnden kan i mål av varje slag söka åstadkomma förlikning, varigenom målet nedlägges.

Nämndens anlitan- de i mål av kriminell beskaffenhet innebär förpliktelse att icke hänskjuta målets avgörande till allmän domstol. Därest anmälan om enskilt hedersmål offentliggjorts, innan målet av nämnden slutbehandlats, äger nämnden, på framställning av svaranden, att särskilt avgöra, huruvida med hänsyn till offentliggörandets åvägbringande och verkan målet för den skull bör avvisas. Det åligger svaranden att uppvisa omständigheter till stöd för yrkande om målets avvisande.

§ 5.

Nämnden tillsättes sålunda, att Publicistklubben, Svenska Tidningsutgivareföreningen och Svenska Journalistföreningen utse vardera en ledamot jämte suppleant för denne, Svenska Tidningsutgivareföreningen därjämte en extra bitsittare i ekonomimål ävensom suppleant för denne, alla för en mandatstid av två år, varvid första mandatsperioden enligt denna bestämmelse utgöres av åren 1921—1922. Valen till nämnden skola förrättas minst två månader före ny mandatsperiods början.

Nämndens sålunda utsedda ordinarie tre ledamöter jämte dessas suppleanter utse utom sig ordförande och vice ordförande för nämnden. Ordföranden bör icke vara aktiv publicist.

Nämnden utser jämväl sekreterare, vilken det åligger att i samråd med ordföranden bereda ärenden, föra protokoll, fullgöra expeditionsgöromål samt handhava nämndens penningemedel och räkenskaper.

§ 6.

Nämndens domsmedel består i opinionsuttalande. I ekonomi- och redaktionsgöromål kan på båda parternas anhållan även materiellt utslag givas (skiljedoms- eller förlikningsmål).

Nämndens utslag i publikationsmål är att betrakta såsom offentligt, där ej förlikningsvis annat överenskommits. Dessamma är, efter nämndens prövning, förhållandet med ekonomimål, som endast föranlett opinionsuttalande. Offentligt utslag kan av part efter gottfinnande användas.

Nämnden bör i sina överläggningar och beslut ledas endast av naturlig opartisk uppfattning utan formalistiskt tvång.

En var medlem av nämnden äger vid beslut en röst. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. Ordföranden kan även, vid delade meningar inom nämnden, genom att ajournera avgörandet söka åvägabringa enighet ifråga om beslut. I särskilt tvistiga fall kan han därjämte inkalla suppleanter eller upplysningsvis höra andra.

Reservationer till nämndens beslut få ej avgivas. Vota skola hemlighållas.

§ 7.

Nämnden avger årligen till de tre föreningarnas styrelser rapport om sin verksamhet.¹⁾

§ 8.

Fråga om ändring av grunderna för nämndens sammansättning eller verksamhet kan väckas av nämnden eller av förening eller av förenings styrelse och hänskjutes till avgörande av styrelserna gemensamt, vilka äga att därom besluta å föreningarnas vägnar, styrelsen dock obetaget att före avgörandet inhämta sin förenings yttrande.

De förtjänar påpekas, att utrymmet för »redaktionsmål» synes ganska begränsat, sedan Pressens förtroendenämnd tillkommit, och den juridiska innebörden av det »materiella utslag» varom talas i § 6 synes ganska oklar. Det kan vara naturligt om — sedan en ny TF tillkommit och ett mer utvecklat fackligt förhandlingsarbete kommit till stånd mellan SJF och tidningsutgivarnas organisationer — pressorganisationerna söker nå fram till en fastare och mera preciserad ordning för opinionsnämnden. Det torde emellertid ganska allmänt inom pressen betraktas som önskvärt att den frihet från »formalistiskt tvång», varom talas i § 6, får bestå.

Journalisternas arbetsvillkor.

De fackliga avtalen som angår journalisterna träffas f. n. mellan SJF och TU. Till en början — från 1919 fram till 1947 —

¹⁾ Se PK:s årsböcker.

hade uppgörelserna den formen, att mellan organisationerna uppgjordes ett s. k. normalkontrakt. Detta var inte ett bindande avtal, utan närmast ett modellavtal, som skulle kodifiera de villkor, som enligt god sed kunde betraktas som minimivillkor i yrket. Genom den s. k. Journalistöverenskommelsen 1947 blev avtalsformen bindande. De båda organisationerna uppgjorde på nytt ett modellavtal. Till detta anslöts emellertid en särskild överenskommelse, enligt vilken de skilda tidningsföretagen till TU skulle meddela sitt godtagande av överenskommelsen. SJF skulle bindas vid denna först om den godtogs av företag, som sammanlagt representerade 85 procent av antalet anställda redaktionella medarbetare hos i TU representerade tidningsföretag. Så skedde. Genom de förbindelser tidningsföretagen lämnade TU för redovisning till SJF torde ett system av kollektivavtal ha uppkommit, d. v. s. mellan varje tidning, som avgav förbindelse, och den fackliga sammanslutningen SJF uppkom ett förbindande avtal. Sedan överenskommelsen uppsagts av SJF tillkom 1948 en ny journalistöverenskommelse med principiellt samma struktur. Samtidigt träffades ett avtal mellan de båda organisationerna angående redaktionella medarbetares pensionering, varigenom första steget tagits till en allmän och till beloppen betryggande egenpension och familjepension för journalisterna. Vidare finns särskilda avtal om indextillägg samt för reporterfotografer, telefonmottagare och vissa platsredaktörer.

En särskild *Pressens förtroendenämnd* har inrättats för meningsskiljaktigheter mellan organisationerna i fråga om Journalistöverenskommelsens tillämpning eller tolkning. En *Pensionsnämnd* har likartade uppgifter då det gäller pensionsöverenskommelsen. Betydelsen ur tryckfrihetssynpunkt av detta fackliga arbete är framför allt, att det genom att förbättra journalisternas ekonomiska och sociala ställning och skänka dem ökad ekonomisk trygghet även förstärker deras oberoende både utåt och i yrket och därmed förmånligt påverkar strävandena att hålla pressen fri från obehöriga inflytanden på opinionsbildning och nyhetsförmedling.

Av intresse ur tryckfrihetssynpunkt är också det kollektiva huvudavtal för *typografiska arbetare*, som träffats mellan Tidningarnas Arbetsgivareförening och Svenska Typografiförbundet.

Det utesluter stridsåtgärder mellan parterna och bestämmer, att en särskild skiljedomstol i sista hand skall avgöra tvistefrågor rörande nya kollektiva avtal, som uppkommer vid förhandlingar under huvudavtalets giltighetstid. Huvudavtalet innebär alltså en garanti för arbetsfred inom tidningstryckerierna och torde få ses som led i en strävan att ur facklig synpunkt helt pacificera pressen. Uppenbarligen är detta värdefullt från de synpunkter, som uttryckts i TF 1 : 1.

Även *journalistutbildningens problem* har uppmärksamrats av de tre pressorganisationerna, som 1945 genom en särskild tillsatt kommitté framlagt utlåtande härom. I den allmänna tryckfrihetsdebatten har — mer eller mindre med rätta — journalistutbildningen ansetts som en av de frågor, vilka särskilt bör uppmärksammas, då det gäller att finna medel mot oarter inom pressen.

LITTERATUR:

- Hernelius, Om arbetsfred och tidningsutgivning. Sthlm 1947.
Svenska Journalistföreningen. De första tjugufem åren i ord och bild. Sthlm 1926.
Svenska Tidningsutgivareföreningen 50 år. Minnesskrift utgiven med anledning av föreningens femtioårsjubileum den 31 maj 1948. Sthlm 1948.
Tidningarnas Arbetsgivareförening tjugofem år. Sthlm 1944.
Journalisten. Svenska Journalistföreningens fackorgan.
Pressens Tidning. Utgiven av Svenska Tidningsutgivareföreningen.
Publicistklubbens årsböcker.

Bilagor

Bilaga A.

Regeringsformen § 86.

Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Alla allmänna handlingar må ovillkorligen genom trycket kunna utgivas, där ej i tryckfrihetsförordningen annorlunda stadgas.

Bilaga B.

1948 års riksdag har såsom vilande antagit följande förslag till

Tryckfrihetsförordning.

1 KAP.

Om tryckfrihet.

1 §.

I överensstämmelse med de i regeringsformen fastställda grunderna för en allmän tryckfrihet och till säkerställande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall det stå varje svensk medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som äro i denna förordning meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

Det skall ock stå envar fritt att, i alla de fall då ej annat är i denna förordning föreskrivet, för offentliggörande i tryckt skrift till dess författare eller utgivare eller, om för skriften finnes särskild redaktion, till denna meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

2 §.

Någon tryckningen föregående granskning av skrift eller något förbud mot tryckning därav må ej förekomma.

Ej heller vare tillåtet för myndighet eller annat allmänt organ att på grund av tryckt skrifts innehåll, genom åtgärd som icke äger stöd i denna förordning, hindra tryckning eller utgivning av skriften eller dess spridning bland allmänheten.

3 §.

För missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri må ej någon i annan ordning eller i annat fall än denna förordning bestämmer kunna tilltalas eller dömas till ansvar eller ersättningskyldighet eller skriften konfiskeras eller läggas under beslag.

4 §.

Envar, vilken blivit förtrott att döma över missbruk av tryckfriheten eller eljest vaka över denna förordnings efterlevnad, bör därvid städse hava i åtanke att tryckfriheten utgör grundval för ett fritt samhällsskick, alltid fästa sin uppmärksamhet mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet än på framställningssättet, samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.

Vid bestämmande av påföljd, som enligt denna förordning är förenad med missbruk av tryckfriheten, skall, då meddelad uppgift påkallat rättelse, särskilt beaktas, huruvida sådan på lämpligt sätt bringats till allmänhetens kännedom.

5 §.

Denna förordning äger tillämpning allenast å skrift, som framställt i tryckpress. Till skrift hänföres karta, ritning eller bild, även om den ej åtföljes av text.

6 §.

Tryckt skrift skall, för att anses såsom sådan, vara utgiven. Skrift anses utgiven, då den blivit utlämnad till salu eller för spridning på annat sätt; vad nu sagts gälle dock icke myndighets tryckta handlingar, om de skola hållas hemliga.

7 §.

Med periodisk skrift förstås tidning, tidskrift eller annan sådan tryckt skrift, som enligt utgivningsplanen är avsedd att under bestämd titel utgivas med minst fyra å särskilda tider utkommande nummer eller häften årligen, samt därtill hörande löpsedlar och bilagor. Sedan utgivningsbevis för skriften meddelats, skall denna, till dess beviset återkallas, anses som periodisk.

8 §.

Privilegier å skrifter utgivande må icke meddelas; Konungen dock obetaget att förnya sådana till allmänna inrättningars understöd redan förlänta privilegier, varje gång på högst tjugu år.

Om den uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga litterära och musikaliska verk eller verk av bildande konst, som tillkommer upphovsmannen till sådant verk, gälle vad i lag är stadgat.

2 KAP.

Om allmänna handlingars offentlighet.

1 §.

Till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall, i den ordning nedan sägs, varje svensk medborgare äga fri tillgång till allmänna handlingar. I denna rätt må gälla allenast sådana inskränkningar som påkallas antingen av hänsyn till rikets säkerhet och dess förhållande till främmande makt eller i anledning av myndighets verksamhet för inspektion, kontroll och annan tillsyn eller för brotts förekommande och beivrande eller till skydd för statens, menigheters och enskildas behöriga ekonomiska intresse eller av hänsyn till privatlivets helgd, personlig säkerhet, anständighet och sedlighet.

I särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag skola noga angivas de fall, då enligt nyssnämnda grunder allmänna handlingar skola hållas hemliga.

2 §.

Allmänna handlingar äro alla hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, vare sig de till myndigheten inkommit eller blivit där upprättade.

Vad i detta kapitel sägs om handling skall även avse karta, ritning eller bild.

3 §.

Med statsmyndighet förstås i detta kapitel statsdepartementen, försvarets kommandoexpedition, riksdagen och allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, fullmäktige, deputerade och revisorer, domstolar och ämbetsverk samt övriga till

statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer.

Med kommunalmyndighet förstås i detta kapitel alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer jämte underlydande verk och inrättningar.

4 §.

Minnesanteckning eller annan uppteckning som hos myndighet verkställts allenast för måls eller ärendes föredragning eller beredande till avgörande, skall ej hos myndigheten anses som allmän handling, om ej uppteckningen, sedan målet eller ärendet hos myndigheten slutbehandlats, omhändertagits för förvaring.

5 §.

Handling skall anses inkommen till myndighet, då den avlämnats till myndigheten eller till befattningshavare, som har att mottaga handlingen eller eljest taga befattning med mål eller ärende, till vilket handlingen hänför sig.

Diarier, journaler, register eller andra sådana förteckningar skola anses upprättade, då de färdigställts för anteckning eller införing. Protokoll och därmed jämförliga anteckningar skola anses upprättade, då de av myndigheten justerats eller eljest blivit färdigställda. Andra handlingar, som hänföra sig till visst mål eller ärende, skola anses upprättade, då de expedierats eller, om expedition ej äger rum, då målet eller ärendet blivit av myndigheten slutbehandlat.

6 §.

Tävlingsskrift, anbud eller annan sådan handling, som enligt tillkännagivande skall avlämnas i förseglat omslag, skall ej anses inkommen före den tidpunkt, som bestämts för öppnandet.

Dom eller annat myndighets beslut, som enligt vad därom är stadgat skall avkunnas eller expedieras, samt protokoll och därmed jämförliga anteckningar, som hänföra sig till sådant beslut, skola anses upprättade, först då beslutet avkunnats eller expedierats.

Protokoll hållna hos riksdagens eller allmänt kyrkomötes utskott, riksdagens revisorer eller statliga kommittéer eller hos kom-

munalmyndighet i ärende, som myndigheten handhar allenast för beredning, skola anses upprättade, först då det ärende protokol-
len avse hos myndigheten slutförts och, såvitt angår protokoll
hos riksdagens revisorer, berättelse däröver offentliggjorts.

7 §.

Vad i detta kapitel stadgas om allmänna handlingar äge ej
tillämpning å exemplar av tryckt skrift, som avses i 4 kap. 7 §,
eller å enskilda brev eller skrifter, vilka överlämnats till allmänt
arkiv eller bibliotek eller eljest till myndighet uteslutande för för-
varing och vård eller forsknings- och studieändamål. Angående
tillhandahållande av handlingar som nu nämnts gälle vad särskilt
är föreskrivet.

8 §.

Allmän handling, som ej skall hållas hemlig, skall på begäran
genast eller så snart ske kan utan avgift tillhandahållas den som
för läsning eller avskrivning på stället önska taga del därav; han
äge ock mot fastställd avgift erhålla avskrift av handlingen. Skyl-
dighet att tillhandahålla handling på stället skall dock ej före-
ligga, om betydande hinder därför möter. Kan hos kommunal-
myndighet förvarad handling tillhandahållas på stället, gälle rät-
ten att erhålla handlingen i avskrift endast i den utsträckning
därom är i kommunallag eller eljest särskilt stadgat. Myndighet
vare ej skyldig att för utlämnande framställa kopia av karta, rit-
ning eller bild, om svårighet därför möter och handlingen kan
tillhandahållas på stället.

Handling, som endast till viss del skall hållas hemlig, skall utan
hinder därav tillhandahållas på stället, om det kan ske på sådant
sätt att vad i den delen beröres icke uppenbaras. Kan det ej ske,
äge den som vill taga del av handlingen erhålla avskrift av den-
samma med uteslutande av den del som är hemlig.

9 §.

Framställning om allmän handling's utbekommande göres hos
den myndighet, där handlingen finnes, och skall av den myndig-
heten prövas.

Är värden om handlingen enligt arbetsordning eller givet upp-
drag anförtrodd viss befattningshavare, har han att själv besluta
i fråga om handlingens utlämnande; dock åligge honom att där-

vid ställa sig till efterrättelse av myndigheten meddelade föreskrifter samt att, då det kan ske utan omgång, i tveksamma fall hänskjuta frågan till myndighetens avgörande. Vägrar befattningshavaren att utlämna handlingen, skall, om sökanden det begär, frågan hänskjutas till myndigheten.

Om behörighet för viss myndighet att i stället för myndighet, som avses i första stycket, pröva fråga om allmän handlings utlämnande stadgas i 14 § andra stycket.

10 §.

Alternativ a.

Har myndighet avslagit framställning om utbekommande av allmän handling och anser sökanden att beslutet icke är lagligen grundat, äge han, i den ordning nedan sägs, söka ändring i beslutet; *beslut, som meddelats av departementschef, må dock ej överklagas.*

Alternativ b.

Har myndighet avslagit framställning om utbekommande av allmän handling och anser sökanden att beslutet icke är lagligen grundat, äge han, i den ordning nedan sägs, söka ändring i beslutet.

11 §.

Ändring, som avses i 10 §, skall sökas hos den myndighet, som har att upptaga klagan över beslut eller åtgärd i ett mål eller ärende, till vilket handlingen hör, eller, om klagan ej är tillåten i sådant mål eller ärende eller handlingen ej tillhör mål eller ärende, som myndigheten har att handlägga, hos den myndighet, som i allmänhet har att upptaga klagan över myndighetens beslut eller åtgärder. Vad nu sagts gälle ock angående den ordning, i vilken ändring skall sökas.

Finnes enligt vad ovan sagts ej behörig myndighet, skall ändring sökas i fråga om beslut av kommunalmyndighet hos länsstyrelse, beträffande beslut av myndighet, som lyder under länsstyrelse, domkapitel, styrelse, ämbetsverk eller annan överordnad myndighet, hos den överordnade myndigheten samt i andra fall hos Konungen i vederbörande statsdepartement. Angående beslut av myndighet, som tillhör eller lyder under riksdagen, gälle dock vad riksdagen bestämmer.

Talan, som hos Konungen fullföljes i statsdepartementen, skall i regeringsrätten föredragas och avgöras.

12 §.

Angående fullföljd av talan mot myndighets beslut, varigenom klagan avslagits, äge vad i 11 § är stadgat motsvarande tillämpning; har klagan bifallits, vare talan mot beslutet ej tillåten.

13 §.

Vill någon klagas över myndighets beslut, äge han erhålla underrättelse om vad han därvid har att iakttaga.

Mål eller ärende angående utlämnande av allmän handling skall alltid behandlas skyndsamt. Expedition skall tillhandahållas klaganden utan avgift. Ej må för fullföljd av talan eller dess prövning gälla särskilda villkor, såsom erläggande av fullföljdsavgift eller myndighets tillstånd.

14 §.

Finnes hos myndighet allmän handling, som skall hållas hemlig, och anser myndigheten särskild åtgärd böra vidtagas till beredande av trygghet mot obehörigt utlämnande, äge myndigheten förse handlingen med anteckning därom att den här hemlig. Sådan anteckning skall innehålla uppgift å det lagrum, som åberopas för handlingens hemlighållande, dagen för anteckningen samt den myndighet, som låtit verkställa anteckningen.

Beträffande särskilda slag av handlingar, vilkas hemlighållande för rikets säkerhet är av synnerlig betydelse, äger Konungen förordna att viss myndighet skall pröva fråga om utlämnande. Har sådant förordnande meddelats, skall å handling som däri avses, jämte de uppgifter som angivas i första stycket, antecknas den myndighet, som sålunda är behörig att pröva fråga om utlämnande. Framställning hos annan myndighet att utbekomma handling, varå dylik anteckning skett, skall ofördröjligen på sökandens begäran hänskjutas till den behöriga myndigheten.

Ej må i annan ordning än i detta lagrum sägs handling förseas med anteckning därom att den är hemlig.

3 KAP.

Om rätt till anonymitet.

1 §.

Författare till tryckt skrift vare ej skyldig att låta sitt namn utsättas å skriften.

Boktryckare, förläggare eller annan, som har att taga befattning med skrifts tryckning eller med tryckt skrifts utgivning, må mot författarens vilja ej heller annorledes uppenbara vem författaren är, med mindre sådan skyldighet är i lag föreskriven.

2 §.

Ej må i tryckfrihetsmål fråga väckas om någons författarskap till periodisk skrift.

3 §.

Angående någons författarskap till tryckt skrift, som ej är periodisk, må i tryckfrihetsmål fråga väckas, allenast om författaren å skriften angivits med sitt namn eller med pseudonym, som enligt vad allmänt är känt åsyftar honom, eller han i skriftlig förklaring erkänt sig vara författaren eller inför domstol i målet självantagit sådant erkännande.

4 §.

Bestämmelserna i 1 och 2 §§ om författares anonymitet skola äga motsvarande tillämpning i fråga om den som, utan att vara författare, på sätt i 1 kap. 1 § andra stycket sägs lämnat meddelande för offentliggörande i tryckt skrift, stadgandet i 2 § även beträffande meddelande, avsett för tryckt skrift, som ej är periodisk.

Vad i 1 och 3 §§ är stadgat om författares anonymitet skall även avse utgivare av tryckt skrift, som ej är periodisk.

5 §.

Utsätter någon mot författarens eller, i fall som avses i 4 §, mot utgivarens eller meddelarens vilja å tryckt skrift dennes namn eller pseudonym, straffes med dagsböter eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst ett år. Lag samma vare, om å skriften såsom författare, utgivare eller meddelare utsättes namnet å eller pseudonym för annan

person än den verkliga författaren, utgivaren eller meddelaren. För obehörigt röjande i annat fall av författare, utgivare eller meddelare vare straffet böter, lägst femtio och högst femhundra kronor.

Brott, som avses i denna paragraf, må ej åtalas av allmän åklagare, om ej målsäganden anmält brottet till åtal.

4 KAP.

Om boktryckare och boktryckeri.

1 §.

Rätt att själv eller med biträde av andra genom tryckpress framställa tryckalster skall tillkomma varje svensk medborgare eller svensk juridisk person. Inrättning för sådan framställning benämnes i denna förordning boktryckeri.

2 §.

I fråga om det ansvar som enligt denna förordning åligger boktryckaren skall, då boktryckeri för omyndigs eller annans räkning drives av förmyndare eller god man, denne anses som boktryckare.

3 §.

Vill någon inrätta boktryckeri, skall han, sist två veckor innan någon skrift därifrån utgives, hos länsstyrelsen skriftligen anmäla boktryckeriet med angivande av namn eller firma, varunder han ämnar driva boktryckeriet, den ort, varest tryckeriet skall inrättas, och vad slag av tryck han där ämnar framställa. Vad nu sagts om anmälan av nytt tryckeri gälle ock då boktryckeri flyttas till annan ort än som tidigare anmälts.

Ändras boktryckeriets namn eller firma eller ämnar innehavaren vid tryckeriet framställa tryck av annat slag än som förut anmälts, skall så snart ske kan förhållandet anmälas till länsstyrelsen.

Sedan anmälan som i första eller andra stycket sägs blivit gjord, åligger länsstyrelsen att genast insända underrättelse därom till chefen för justitiedepartementet samt till polismyndigheten i orten.

Vad i denna paragraf stadgats om boktryckares anmälnings-skyldighet skall ej avse tryckeri, varest allenast framställles bild- eller tillfällighetstryck för innehavarens eget bruk.

4 §.

Å varje tryckalster, som framställes här i riket och är avsett att här utgivas, skall boktryckaren låta utsätta boktryckeriets namn eller firma, tryckningsorten och tryckningsåret.

Vad nu sagts skall dock ej avse tryckalster, som är att hänföra till bild- eller tillfällighetstryck.

5 §.

Framställes tryckalster för viss boktryckares räkning helt eller delvis å annat tryckeri och utlämnas hela upplagan till honom, må på hans begäran uppgift om hans boktryckeri utsättas å tryckalstret. Sker det, skall han i avseende å skriften anses som boktryckare.

6 §.

Boktryckare är skyldig att under ett år förvara och på polismyndighets begäran för granskning tillhandahålla ett exemplar av alla tryckalster, som utgått från tryckeriet.

7 §.

Av varje tryckt skrift, som framställts vid boktryckeri här i riket, skall boktryckaren, samtidigt med skriftens utgivande, för granskning avlämna ett exemplar (granskningsexemplar), i Stockholm till chefen för justitiedepartementet och å annan ort till hans där förordnade ombud. Efter medgivande av chefen för nämnda departement må dock med skriftens avlämnande anstå till viss tid efter utgivandet.

Granskningsexemplar skall vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren.

Vad i första stycket föreskrivits skall ej avse bild- eller tillfällighetstryck och ej heller meddelanden från offentlig myndighet. Konungen äger ock i andra fall medgiva undantag från vad i första stycket föreskrivits.

Angående skyldighet för boktryckaren att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift meddelas bestämmelser i lag.

8 §.

Fullgöres ej anmälningsskyldighet enligt 3 §, vare straffet böter, lägst femtio och högst femhundra kronor.

Överträder boktryckare vad i 4 eller 6 § är föreskrivet eller åsidosätter han sin skyldighet att avlämna granskningsexemplar enligt 7 §, straffes med dagsböter; har skriften förklarats brottslig eller äro omständigheterna eljest synnerligen försvårande, må dömas till fängelse i högst ett år.

hsk. ...

9 §.

Med bild- eller tillfällighetstryck förstås i denna förordning vykort och bildalbum, visitkort och notifikationer, adresskort, etiketter, blanketter, reklam- och emballagetryck samt annat af-
färstryck ävensom andra sådana tryckalster, allt under förutsättning att på grund av texten eller vad eljest framställes tryckfrihetsmissbruk kan anses uteslutet.

5 KAP.

Om utgivning av periodisk skrift.

1 §.

Ägare till periodisk skrift skall vara svensk medborgare eller svensk juridisk person.

I fråga om det ansvar som enligt denna förordning åligger ägaren skall, då hans egendom står under förvaltning av förmyndare eller god man, denne anses som ägare.

hsk. ...

2 §.

För periodisk skrift skall finnas en utgivare.

Utgivare skall vara svensk medborgare och äga hemvist inom riket. Ej må den vara utgivare som är omyndig eller i konkurs-tillstånd.

3 §.

Utgivare för periodisk skrift utses av dess ägare.

Uppdrag att vara utgivare skall innefatta befogenhet att öva inseeende över skriftens utgivning och bestämma över dess innehåll så att intet däri får införas mot utgivarens vilja. Inskränkning i den befogenhet, som sålunda tillkommer utgivaren, vare utan verkan.

4 §.

Då utgivare utsetts, åligge ägaren att göra anmälan därom hos chefen för justitiedepartementet. Anmälan skall innehålla uppgift å utgivarens namn och hemvist. Vid anmälan skall fogas bevis att utgivaren fyller de i 2 § föreskrivna behörighetsvillkoren samt förklaring av utgivaren att han åtagit sig uppdraget att vara utgivare.

5 §.

Periodisk skrift må icke utgivas, innan bevis utfärdats att hinder enligt denna förordning icke möter för skriftens utgivning. Utgivningsbevis meddelas, på ansökan av ägaren, av chefen för justitiedepartementet. I ansökan skola uppgivas skriftens titel och tryckningsort samt utgivningsplanen för skriften.

Utgivningsbevis må ej utfärdas, innan anmälan om utgivare enligt 4 § gjorts.

Företer skriftens titel sådan likhet med titeln på skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske, må ansökan avslås.

6 §.

Chefen för justitiedepartementet äger återkalla utfärdat utgivningsbevis:

1. om ägaren anmält att skriftens utgivning upphört;
2. om äganderätten till skriften övergått till annan än svensk medborgare eller svensk juridisk person;
3. om utgivare ej finnes eller utgivaren ej fyller de i 2 § föreskrivna behörighetsvillkoren och behörig utgivare ej omedelbart utses;
4. om sex månader förflutit från den dag, då utgivningsbeviset utfärdades, utan att skriften utkommit;
5. om den skrift, som beviset avser, icke under något av de två senast förflutna kalenderåren å särskilda tider utkommit med minst fyra nummer eller häften;
6. om inom sex månader, sedan skriften första gången utkom, visas att beviset med hänsyn till stadgandet i 5 § sista stycket icke bort utfärdas; eller
7. om titeln å en skrift typografiskt sett givits sådan likhet med titeln å annan skrift, för vilken utgivningsbevis utfärdats, att förväxling lätt kan ske samt rättelse ej omedelbart vidtages.

I ärenden, som avses i första stycket 2—7, skola, om det kan ske, ägaren och utgivaren erhålla tillfälle att yttra sig.

7 §.

Har på grund av förhållande som avses i 6 § första stycket 2, 3, 5 eller 7 utgivningsbevis återkallats, må likväl ej, innan två år förflutit sedan beslutet därom meddelades, utan medgivande av skriftens ägare utgivningsbevis utfärdas för annan skrift, vars titel företer sådan likhet med skriftens titel att förväxling lätt kan ske.

8 §.

Är utgivaren enligt 2 § ej längre behörig eller kommer hans uppdrag eljest att upphöra, åligge ägaren att genast draga försorg om att ny utgivare utses samt att därom göra anmälan hos chefen för justitiedepartementet. Angående sådan anmälan äge vad i 4 § är föreskrivet motsvarande tillämpning; vid anmälan skall, om det kan ske, fogas bevis att den förre utgivaren erhållit del av anmälan.

9 §.

För utgivare av periodisk skrift må finnas en eller flera ställföreträdare. Ställföreträdare utses av utgivaren. Då ställföreträdare utsetts, skall anmälan därom göras hos chefen för justitiedepartementet. Vid anmälan skall fogas bevis att ställföreträdaren fyller de för utgivare i 2 § föreskrivna behörighetsvillkoren samt förklaring dels av ställföreträdaren att han åtagit sig uppdraget och dels av ägaren att han godkänt ställföreträdaren.

Angående ställföreträdare gälle i övrigt vad i 2 § andra stycket är stadgat. Kommer utgivares uppdrag att upphöra, vare även uppdraget som ställföreträdare förfallet.

10 §.

Utgivaren må, sedan anmälan om ställföreträdare blivit gjord, överlämna åt denne eller, om flera ställföreträdare finnas, åt någon av dem att i utgivarens ställe utöva den befogenhet, som enligt 3 § tillkommer utgivaren.

Kan det antagas att utgivaren på grund av sjukdom eller av annan tillfällig orsak oavbrutet under minst en månad ej kommer att utöva befogenheten som utgivare, skall han snarast överlämna

denna till ställföreträdare. Finnes ej ställföreträdare eller kommer uppdraget för den eller dem som utsetts till ställföreträdare att upphöra, åligger utgivaren att genast draga försorg om att ställföreträdare utses och att anmälan därom sker på sätt i 9 § är föreskrivet.

11 §.

Å varje nummer eller häfte av periodisk skrift skall utgivarens namn utsättas.

Är befogenheten som utgivare överlämnad till ställföreträdare, skall å varje nummer eller häfte av skriften, varom är fråga, angivas att ställföreträdaren inträtt som utgivare; sker det, erfordras ej att även utgivarens namn utsättes.

12 §.

Utgiver ägare till periodisk skrift sådan skrift utan att utgivningsbevis finnes eller ägaren är behörig

eller underlåter ägaren att på sätt i 8 § sägs draga försorg om att ny utgivare utses och göra anmälan därom

eller underlåter utgivare att, i fall som avses i 10 § andra stycket, överlämna sitt uppdrag till ställföreträdare

eller utgiver någon periodisk skrift, för vars utgivning förbud enligt denna förordning meddelats eller som uppenbart utgör fortsättning av sådan skrift

eller låter någon å periodisk skrift angiva sitt namn som utgivare eller ställföreträdare utan att vara behörig,

straffes med dagsböter; har skriften förklarats brottslig eller äro omständigheterna eljest synnerligen försvårande, må dömas till fängelse i högst ett år.

13 §.

Såsom i 12 § sägs straffes den som i ansökan eller anmälan, som avses i detta kapitel, eller i förklaring, som bifogats sådan ansökan eller anmälan, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift.

14 §.

Överträder utgivare vad i 11 § är föreskrivet, vare straffet böter, lägst femtio och högst femhundra kronor. Vad nu sagts gälle ock ställföreträdare, vilken inträtt som utgivare.

6 KAP.

Om tryckta skrifers spridning.

1 §.

Rätt att själv eller med biträde av andra till salu hålla, försända eller annorledes sprida tryckta skrifter skall tillkomma varje svensk medborgare eller svensk juridisk person.

2 §.

Utan hinder av denna förordning gälle om spridning bland barn och ungdom av tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran, vad i lag är stadgat.

Beträffande spridande av sådan karta över Sverige eller del därav, som innehåller upplysning av betydelse för rikets försvar, eller av därmed jämförlig ritning eller bild meddelas närmare bestämmelser i lag.

3 §.

Saknar tryckt skrift föreskriven uppgift om boktryckeri, tryckningsort eller tryckningsår eller är uppgiften, utspridaren veterligt, oriktig, straffes utspridaren med böter, lägst femtio och högst femhundra kronor.

För spridande av tryckt skrift, som, utspridaren veterligt, lagts under beslag eller förklarats konfiskerad eller utgivits i strid mot förbud som enligt denna förordning medelats för skriftens utgivning eller uppenbart utgör fortsättning av skrift som avses med sådant förbud, vare straffet dagsböter eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande, fängelse i högst ett år.

4 §.

För tryckt skrifts försändande genom postverket eller annan allmän trafikanstalt skola ej på grund av skriftens innehåll gälla särskilda inskränkningar eller villkor. Vad nu sagts skall dock ej avse försändande, som innebär överträdelse av vad i 3 § är stadgat.

Allmän trafikanstalt, som mottagit tryckt skrift för befordran, skall ej anses som skriftens utspridare.

7 KAP.

Om tryckfrihetsbrott.

1 §.

Med tryckfrihetsbrott förstås i denna förordning brott, som innefattar otillåtet yttrande i tryckt skrift eller otillåtet offentliggörande genom sådan skrift.

2 §.

Såsom tryckfrihetsbrott skall icke anses tillkännagivande i anons eller annat sådant meddelande, om ej av meddelandets innehåll omedelbart framgår att ansvar för sådant brott kan ifrågakomma. Är i förening med omständighet, som icke omedelbart framgår av meddelandets innehåll, meddelandet straffbart, gälle vad därom är stadgat. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om meddelande genom chiffer eller på annat sätt, som är hemligt för allmänheten.

3 §.

Har meddelande, som enligt 1 kap. 1 § andra stycket avlämnats för offentliggörande i tryckt skrift, icke blivit infört i skriften och innefattar det ärekränkning mot enskild person, gälle om ansvar för sådan ärekränkning vad i lag är stadgat.

Alternativ a.

Uppenbarar den som på grund av allmän befattning eller i och för utövande av allmän tjänsteplikt erhållit kännedom om förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet eller varom han eljest enligt lag *eller författning* haft att iakttaga tystnad, vad han sålunda erfarit, må, ehuru sådant meddelande skett för offentliggörande i tryckt skrift, gärningen åtalas och straffas enligt vad därom är stadgat.

Alternativ b.

Uppenbarar den som på grund av allmän befattning eller i och för utövande av allmän tjänsteplikt erhållit kännedom om förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet eller varom han eljest enligt lag haft att iakttaga tystnad, vad han sålunda erfarit, må, ehuru sådant meddelande skett för offentliggörande i tryckt skrift, gärningen åtalas och straffas enligt vad därom är stadgat.

Om ansvar för utlämnande av allmän handling som skall hållas hemlig, stadgas i den särskilda lag, som avses i 2 kap. 1 §.

4 §.

Med beaktande av det i 1 kap. angivna syftet med en allmän tryckfrihet skall såsom otillåtet yttrande i tryckt skrift anses sådan enligt lag straffbar framställning som innefattar:

1. högförräderi, förövat med uppsåt att riket eller del därav skall med våldsamma eller eljest lagstridiga medel eller med utländskt bistånd läggas under främmande makt eller bringas i beroende av sådan makt eller att del av riket skall sålunda lösryckas eller att åtgärd eller beslut av Konungen, riksdagen eller högsta domarmakten skall med utländskt bistånd framtvingas eller hindras, såframt gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök eller förberedelse till sådant högförräderi;

2. uppror, förövat med uppsåt att statsskicket skall med vapenmakt eller eljest med våldsamma medel omstörtas eller att åtgärd eller beslut av Konungen, riksdagen eller högsta domarmakten skall sålunda framtvingas eller hindras, såframt gärningen innebär fara för uppsåtets förverkligande;

försök eller förberedelse till sådant uppror;

3. krigsförräderi, i vad därigenom, då riket är i krig eller eljest i lag meddelade bestämmelser om krigsförräderi äga tillämpning, någon förleder krigsfolk hörande till rikets eller med riket förbunden stats krigsmakt till modlöshet eller myteri eller genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras eller begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret eller för motståndsverksamhet inom ockuperad del av riket;

försök eller förberedelse till sådant krigsförräderi;

4. gärning av sådan beskaffenhet som avses under 3, om den förövals av oaktsamhet;

5. smädelse eller annan missfirmlig gärning mot Konungen eller annan medlem av konungahuset, skymfande av riksstyrelse, som är satt i Konungens ställe, eller riksdagen, dess avdelning eller utskott, eller av Sveriges flagga eller vapen eller annat rikets höghetstecken;

6. smädelse eller annan missfirmlig gärning mot någon som innehar eller innehaft ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, eller någon som enligt Konungens för-

ordnande åtnjuter skydd såsom ämbetsman, om missfirmelsen sker i eller för hans befattning;

7. skymfande av främmande makts flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken eller smädelse eller annan missfirmlig gärning mot främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket;

8. uppvigling, varigenom någon söker förleda till brottslig gärning, svikande av medborgerlig skyldighet eller ohörsamhet mot myndighet;

9. spridande av falskt rykte eller annat osant påstående, som är ägnat att framkalla fara för rikets säkerhet, folkförsörjningen eller allmän ordning och säkerhet eller att undergräva aktningen för myndighet eller annat organ, vilket äger besluta i allmänna angelägenheter;

10. hot, förtal eller smädelse mot folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse;

11. skymfande av sådant som av kyrkan eller erkänt trosamfund hålles heligt;

12. förfarande, som tårar tukt och sedlighet; eller

13. ärekränkning mot enskild person genom beskyllning för brott eller för annan gärning, som är menlig för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst, eller genom smädligt yttrande eller annan missfirmlig gärning.

5 §.

Allmän handling, som skall hållas hemlig, må ej genom tryckt skrift offentliggöras.

Ej heller må genom tryckt skrift offentliggöras sådana uppgifter, vilkas röjande skulle enligt lag innefatta brott mot rikets säkerhet, vare sig de härröra från allmänna handlingar eller erhållits på annat sätt.

Vad enligt förordnande av domstol eller av undersökningsledare i brottmål eller på grund av myndighets förbehåll vid utlämnande av handling, som avses i första stycket, icke må uppenbaras må ej genom tryckt skrift offentliggöras.

6 §.

Vad i lag är stadgat angående straff för brott, som avses i 4 och 5 §§, gälle ock då brottet är att anses som tryckfrihetsbrott.

Angående enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott stad-

gas i 11 kap. Fälles den tilltalade för brott, som avses i 4 § 6 eller 13, må ock, då fråga är om periodisk skrift, på yrkande förordnas att domen skall införas i skriften.

7 §.

Tryckt skrift, som innefattar tryckfrihetsbrott, må konfiskeras.

Konfiskering av tryckt skrift innebär att alla för spridning avsedda exemplar av skriften skola förstöras samt att med formar, stenar, stereotyper, plåtar och andra dylika, uteslutande för tryckningen av skriften användbara materialier skall så förfaras att missbruk därmed ej kan ske.

8 §.

I samband med konfiskering av periodisk skrift, må, då fråga är om otillåtet yttrande, som avses i 4 § 1—3, eller sådant enligt 5 § andra stycket otillåtet offentliggörande som innefattar spioneri, meddelas förbud att utgiva skriften under viss, av rätten bestämd tid, högst sex månader från det domen i tryckfrihetsmålet vinner laga kraft. Förbud som nu sagts må dock meddelas allenast då riket befinner sig i krig.

§ 9.

Angående konfiskering av periodisk skrift, som sprides i strid mot utgivningsförbud eller uppenbart utgör fortsättning av skrift som avses med sådant förbud, gälle vad i allmänhet är stadgat om förverkande av föremål på grund av brott.

8 KAP.

Ansvarighetsregler.

Om ansvaret för periodisk skrift.

1 §.

För tryckfrihetsbrott genom periodisk skrift svare den som hos chefen för justitiedepartementet var anmäld som utgivare, då skriften utgavs.

Var ställföreträdare anmäld och har han inträtt som utgivare, svare ställföreträdaren.

2 §.

Fanns ej utgivningsbevis, då skriften utgavs, eller var utgivare, som enligt 1 § första stycket har att svara, enligt 5 kap. 2 § ej längre behörig eller hade hans uppdrag eljest upphört, svara skriftens ägare.

Ägaren vare ock ansvarig, om utgivaren var utsedd för skens skull eller denne eljest, då skriften utgavs, uppenbart icke innehade den befogenhet, som enligt 5 kap. 3 § skall tillkomma honom.

Var ställföreträdare, vilken inträtt som utgivare, ej längre behörig, då skriften utgavs, eller hade hans uppdrag eljest upphört eller förelåg beträffande ställföreträdaren förhållande, som i andra stycket sägs, svara utgivaren.

3 §.

Kan det ej visas vem som var ägare, då skriften utgavs, svara i ägarens ställe boktryckaren.

4 §.

Sprider någon periodisk skrift, varå uppgift om boktryckeri saknas eller, honom veterligt, är oriktig och kan det ej utrönas, från vilket boktryckeri skriften utgått, svara i boktryckarens ställe utspridaren.

Om ansvaret för tryckt skrift, som ej är periodisk.

5 §.

För tryckfrihetsbrott genom tryckt skrift, som ej är periodisk, svara skriftens författare, om han på sätt i 3 kap. 3 § sägs uppgivits vara författare till skriften. Författaren vare dock ej ansvarig, om skriften utgivits utan hans samtycke eller hans namn eller pseudonym utsatts därå mot hans vilja.

6 §.

Är författare ej enligt 5 § ansvarig för skrift, vilken innehåller eller är avsedd att innehålla bidrag av flera författare, och har på sätt i 3 kap. 3 § sägs särskild utgivare för skriften uppgivits, svara utgivaren.

För annan skrift än i första stycket avses svara utgivaren, allenast om författaren var avliden, då skriften utgavs.

Utgivaren vare ej ansvarig, om hans namn eller pseudonym utsatts å skriften mot hans vilja.

Med utgivare av tryckt skrift, som ej är periodisk, förstås den som, utan att vara skriftens författare, åt boktryckare eller förläggare tillhandahållit den för tryckning eller utgivning.

7 §.

Är varken författare eller utgivare enligt 5 eller 6 § ansvarig eller var han vid skriftens utgivning avliden, svare förläggaren.

Med förläggare till tryckt skrift, som ej är periodisk, förstås den som omhänderhaft tryckning och utgivning av annans skrift.

8 §.

Fanns ej förläggare eller kan det ej visas vem han är, svare i förläggarens ställe boktryckaren.

9 §.

I fråga om ansvar för utspridare av tryckt skrift, som ej är periodisk, äge vad i 4 § stadgats motsvarande tillämpning.

Gemensamma bestämmelser.

10 §.

Hade den som enligt 2, 5, 6 eller 7 § skulle ha att svara vid skriftens utgivning ej känt hemvist inom riket och kan ej heller i målet utrönas, var han här i riket uppehåller sig, skall ansvaret övergå å den som efter honom har att svara, dock ej å utgivare av tryckt skrift, som ej är periodisk, i annat fall än som avses i 6 § första stycket eller å utspridare.

Lag samma vare, om beträffande den som enligt 1, 2, 5, 6 eller 7 § skulle ha att svara förelåg omständighet, vilken enligt lag utesluter straffbarhet, samt den efter honom ansvarige ägt eller bort äga kännedom om omständigheten.

11 §.

Till omständighet, som enligt detta kapitel skulle medföra att annan än den tilltalade hade att svara, må hänsyn tagas allenast om den åberopas före huvudförhandlingen.

12 §.

Vid bedömande av fråga om ansvar för den som enligt detta kapitel har att svara för tryckt skrift skall så anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja.

9 KAP.

Om tillsyn och åtal.

1 §.

Chefen för justitiedepartementet skall själv eller genom ombud, som av honom förordnas, vaka över denna förordnings efterlevnad.

Instruktion för tryckfrihetsombuden fastställas av chefen för justitiedepartementet.

2 §.

Finner chefen för justitiedepartementet allmänt åtal böra anställas för tryckfrihetsbrott, skall han med överlämnande av skriften göra anmälan därom hos justitiekanslern. Även utan sådan anmälan äge justitiekanslern väcka åtal för tryckfrihetsbrott, som hör under allmänt åtal.

I fråga om annat brott mot bestämmelserna i denna förordning vare justitiekanslern åklagare.

3 §.

Allmänt åtal för tryckfrihetsbrott skall väckas inom sex månader, sedan skriften utgivits och granskningsexemplar av skriften enligt 4 kap. 7 § avlämnats, vid påföljd att skriften eljest är från sådant åtal fri. Utan hinder av vad nu sagts må dock, sedan allmänt åtal inom nämnda tid blivit väckt, nytt åtal väckas mot annan, som är för brottet ansvarig.

Vad i lag är stadgat om tid, inom vilken brott skall beivras för att straff ej skall anses förfallet, gälla även i fråga om tryckfrihetsbrott.

4 §.

Angående målsägandes rätt att angiva tryckfrihetsbrott eller tala därå gälla vad i lag är stadgat.

5 §.

Finnes ej någon, som enligt 8 kap. är för brottet ansvarig, eller kan ej stämning här i riket delgivas honom, må åklagaren eller målsäganden i stället för att väcka åtal göra ansökan om skriftens konfiskering.

10 KAP.

Om särskilda tvångsmedel.

1 §.

Förekommer anledning att tryckt skrift på grund av tryckfrihetsbrott kan konfiskeras, må i avbidan på beslut därom skriften läggas under beslag.

I avbidan på rättsens beslut må ock, i fall som avses i 7 kap. 8 §, meddelas utgivningsförbud för periodisk skrift.

2 §.

Innan åtal för tryckfrihetsbrott väckts eller ansökan hos rätten gjorts om skriftens konfiskering, må, om brottet hör under allmänt åtal, förordnande enligt 1 § om beslag och utgivningsförbud meddelas av chefen för justitiedepartementet. Han äger ock uppdraga åt tryckfrihetsombud att meddela förordnande om beslag.

3 §.

Förordnande, som avses i 2 §, må ej meddelas senare än en vecka efter det skriften utgivits och granskningsexemplar av skriften enligt 4 kap. 7 § avlämnats.

Då tryckfrihetsombud förordnat om beslag, skall anmälan därom jämte ett exemplar av skriften skyndsamt insändas till chefen för justitiedepartementet; denne har att genast pröva, huruvida beslaget skall äga bestånd. Har enligt vad nedan stadgas tryckt skrift tagits i förvar, skall, så snart ske kan, chefen för justitiedepartementet pröva, huruvida skriften skall läggas under beslag; beslut därom må meddelas utan hinder av vad i första stycket är stadgat.

4 §.

Då chefen för justitiedepartementet förordnat om beslag eller fastställt beslag varom tryckfrihetsombud förordnat, skall skriften med underrättelse om beslaget genast överlämnas till justitiekanslern. Är ej åtal väckt eller ansökan om konfiskering av skriften gjord inom två veckor, sedan justitiekanslern mottog underrättelsen, vare beslaget samt, om utgivningsförbud är därmed förenat, även förbudet förfallet.

5 §.

Sedan åtal för tryckfrihetsbrott väckts eller ansökan hos rätten gjorts om skriftens konfiskering, äge rätten förordna om beslag och utgivningsförbud samt häva beslaget eller förbud, som tidigare meddelats.

Då målet avgöres, pröve rätten, om meddelat förordnande fortfarande skall bestå. Avvisas målet på den grund att rätten icke är behörig eller skiljer rätten eljest målet från sig utan att prövning av skriftens brottslighet ägt rum och finens anledning antaga att talan om skriftens konfiskering kommer att föras i annat mål, äge rätten bestämma att förordnandet skall bestå under viss, av rätten utsatt tid. Väckes ej talan inom denna tid, vare förordnandet förfallet.

6 §.

Förordnande om beslag skall innehålla uppgift å det eller de stycken i skriften, som föranlett beslaget, och gälle endast band, del, nummer eller häfte, vari samma stycken förekomma.

7 §.

Förordnande om beslag skall av polismyndighet genast verkställas. Beslag, varom tryckfrihetsombud i orten förordnat, verkställas dock, innan det blivit av chefen för justitiedepartementet fastställt, allenast i den orten.

Angående förbud mot spridande av tryckt skrift, som lagts under beslag, är stadgat i 6 kap. 3 §.

8 §.

Verkställande av beslag å tryckt skrift skall uteslutande omfatta de för spridning avsedda exemplaren av skriften.

Bevis om tryckt skrifts tagande i beslag skall utan avgift tillställas såväl den, hos vilken beslaget verkställas, som det boktryckeri, där skriften tryckts. Beviset skall innehålla uppgift å det eller de stycken i skriften, vilka föranlett beslaget.

9 §.

Då förordnande om beslag blivit hävt eller förfallit, skall verkställighet av beslaget genast gå åter.

10 §.

Tryckt skrift, som uppenbart innefattar enligt 7 kap. 4 § straffbart brott mot tukt och sedlighet, må efter beslut av polismyndighet i avbidan på förordnande om beslag tagas i förvar. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd, som nu sagts, vidtagas av polisman; anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos polismyndigheten, vilken har att genast pröva, om skriften skall kvarbliva i förvar.

11 §.

Anträffas vid avdelning av krigsmakten tryckt skrift, som uppenbart innefattar sådan enligt 7 kap. 4 § straffbar uppvigling att krigsman därigenom kan förledas åsidosätta sin tjänsteplikt, må skriften efter beslut av befattningshavare, som enligt lag har bestraffningsrätt över personal vid avdelningen, i avbidan på förordnande om beslag tagas i förvar. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärd som nu sagts vidtagas av annan befattningshavare av officers eller underofficers grad. Anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos befattningshavare som först sagts; denne har att genast pröva, om skriften skall kvarbliva i förvar.

12 §.

Då enligt 10 eller 11 § beslut meddelats angående tryckt skrifts tagande i förvar, skall anmälan därom jämte ett exemplar av skriften, så snart ske kan, överlämnas till chefen för justitiedepartementet.

13 §.

Angående beslag å periodisk skrift, som sprides i strid mot utgivningsförbud eller uppenbart utgör fortsättning av skrift som avses med sådant förbud, gälle vad i allmänhet är stadgat om beslag å föremål, som må förklaras förverkat.

11 KAP.

Om enskilt anspråk.

1 §.

Enskilt anspråk i anledning av missbruk av tryckfriheten må grundas allenast därå att den skrift, som anspråket avser, inne-

fattar tryckfrihetsbrott. Sådant anspråk må, om ej annat nedan stadgas, icke göras gällande mot annan än den som enligt 8 kap. svarar för brottet. Har på grund av omständighet, som avses i 8 kap. 10 §, ansvaret övergått å honom, må anspråket göras gällande även mot den som före honom haft att svara, om och i den omfattning sådant anspråk eljest enligt lag må göras gällande.

Vad i 8 kap. 12 § stadgats ifråga om ansvar gälle ock beträffande enskilt anspråk.

2 §.

För enskilt anspråk, som må göras gällande mot utgivare av periodisk skrift eller ställföreträdare för denne, svare ock skriftens ägare. I fråga om annan tryckt skrift svare för anspråk, som må göras gällande mot författaren eller utgivaren, även skriftens förläggare.

3 §.

Har någon som laga ställföreträdare för juridisk person eller som förmyndare eller god man att svara för enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott, må anspråket göras gällande även mot den juridiska personen eller mot den, för vilken förmyndaren eller gode mannen förordnats, om och i den omfattning sådant anspråk eljest enligt lag må göras gällande.

4 §.

Skall någon enligt detta kapitel jämte annan svara för enskilt anspråk, svare de en för båda och båda för en. Om bestämmande av ansvarigheten mellan dessa inbördes gälle vad eljest är stadgat.●

5 §.

Enskilt anspråk i anledning av tryckfrihetsbrott må göras gällande utan hinder av att fråga om ansvar för brottet förfallit eller talan därom eljest ej kan föras.

12 KAP.

Om rättegången i tryckfrihetsmål.

1 §.

Tryckfrihetsmål upptagas av rådhusrätt i stad som är säte för länsstyrelse eller, om rådhusrätt ej finnes i staden, av den råd-

husrätt inom länet, som enligt Konungens förordnande är behörig att upptaga sådana mål. Förekommer anledning att även annan rådhusrätt inom länet skall äga upptaga tryckfrihetsmål, äger Konungen förordna därom.

Till tryckfrihetsmål hänföras mål angående ansvar eller enskilt anspråk på grund av tryckfrihetsbrott så ock ansökningsmål, som avses i 9 kap. 5 §.

2 §.

I tryckfrihetsmål, vari talan föres om ansvar, skall frågan, huruvida skriften är brottslig, prövas av en jury om nio medlemmar, så framt ej parterna å ömse sidor förklara sig vilja utan sådan prövning hänskjuta målet till rättens avgörande. Då jury prövar skriftens brottslighet, skall skriften anses brottslig, om minst sex jurymän äro ense därom.

Finner juryn att skriften icke är brottslig, skall den tilltalade frikännas. Har juryn ansett skriften brottslig, skall även rätten pröva skriftens brottslighet. Är rätten av annan mening än juryn, äge rätten frikänna den tilltalade eller hänföra brottet under mildare straffbestämmelse än den som juryn tillämpat.

3 §.

För varje län skola utses jurymän, fördelade i två grupper med sexton jurymän i första gruppen och åtta jurymän i andra gruppen. Jurymännen i andra gruppen skola vara eller hava varit nämndemän vid allmän underrätt. För Stockholms stad och län utses jurymän gemensamt.

4 §.

Jurymännen utses genom val för en tid av fyra kalenderår.

Valet skall förrättas för Stockholms stad och län av stadsfullmäktige i Stockholm och landstinget i Stockholms län samt för annat län av landstinget i länet eller, då inom länet äro flera landsting eller finnes stad, som ej deltagar i landsting, av landstingen eller av landsting och stadsfullmäktige i sådan stad. Skola enligt vad nu sagts jurymännen väljas av mer än en valmyndighet, fördelas antalet jurymän inom vardera gruppen mellan valmyndigheterna med ledning av folkmängden, ifråga om jurymän, som skola utses för Stockholms stad och län, av Konungen och i andra fall av länsstyrelsen i länet.

Valet skall företagas under året närmast före valperioden av landsting vid lagtima möte samt av stadsfullmäktige, sedan landstinget förrättat sitt val.

Då juryman skall väljas, ankomme på rådhusrätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

5 §.

Alternativ a.

Till jurymän skola utses inom länet boende svenska medborgare, som uppnått tjugufem års ålder. De böra vara kända för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Bland jurymännen böra skilda samhällsgrupper och olika delar av länet vara företrädade.

Alternativ b.

Till jurymän skola utses inom länet boende svenska medborgare, som uppnått tjugufem års ålder. De böra vara kända för omdömesgillhet, självständighet och rättrådighet. Bland jurymännen böra skilda samhällsgrupper och *meningsriktningar samt* olika delar av länet vara företrädade.

Ej må den vara juruman, som är omyndig eller i konkurs-tillstånd.

6 §.

Juryman, som fyllt sextio år, äge avsäga sig uppdraget. Vill juryman eljest avgå, pröve rådhusrätten, om giltigt hinder föreligger för honom att utöva uppdraget. Upphör juryman att vara valbar, vare uppdraget förfallet.

7 §.

Avgår juryman eller upphör han att vara valbar, skall inom den grupp av jurymän, som den avgångne tillhörde, valmyndigheten utse annan i hans ställe för återstoden av valperioden. Valet må i landstingets ställe företagas av dess förvaltningsutskott; dock gälle sådant val allenast för tiden intill landstingets näst infallande lagtima möte.

8 §.

Klagan över val av juryman skall föras hos rådhusrätten. Ehuru klagan ej föres, pröve rätten den valdes behörighet.

Beträffande fullföljd talan mot rådhusrätts beslut i fråga, som

avses i första stycket, gälle vad i lag är stadgat om fullföljd av talan mot underrätts beslut i rättegång. Mot hovrätts beslut må talan ej föras.

Föres klagan, lände valet dock till efterrättelse, om ej rätten förordnar annat.

9 §.

De som äro utsedda till jurymän skola uppföras å en jury-mannalista. I denna skall varje grupp upptagas särskilt.

10 §.

Då mål vari jury skall deltaga förekommer, skall rätten före-draga jurymannalistan samt till behandling upptaga frågan, huru-vida jäv föreligger mot någon som finnes upptagen på listan. Angående jäv mot juryman gälle vad i lag är stadgat om domare.

Därefter skall juryn bildas av de ojäviga jurymännen sålunda att vardera parten äger utesluta tre jurymän inom den första gruppen och en inom den andra samt rätten genom lottnings bland de övriga uttager så många till suppleanter att sex kvarstå i den första gruppen och tre i den andra.

11 §.

Äro å ena sidan flera parter och vill endast någon av dem begagna sin uteslutningsrätt, gälle den uteslutning han företager även för de övriga. Vilja medparter utesluta olika jurymän och kunna de ej enas, företage rätten uteslutningen genom lottnings.

12 §.

Ej må någon utan laga förfall undandraga sig att tjänstgöra i jury.

Kan på grund av jäv eller laga förfall för juryman nödigt antal ledamöter i någon grupp ej erhållas, nämne rätten för varje juryman som erfordras tre till jurymän inom gruppen behöriga personer. Av de sålunda nämnda äger vardera parten utesluta en. Ej må till juryman nämnas någon som förut i samma mål uteslutits.

13 §.

Förekomma samtidigt flera mål, vari jury skall deltaga, må med parternas samtycke rätten förordna att samma jury skall

tjänstgöra i alla målen. Skall jury utses gemensamt för flera mål, äge vad i 11 § är stadgat om uteslutning av juryman i mål, vari å ena sidan äro flera parter, motsvarande tillämpning.

14 §.

Föres i mål om ansvar jämväl talan om enskilt anspåk mot annan än den tilltalade, skola de åtgärder av svarandepart, som avses i 2 § första stycket, 10 § andra stycket och 12 § andra stycket, ankomma på den tilltalade.

Då talan utan samband med åtal föres om tryckt skrifts konfiskering eller om enskilt anspråk gälle om rättegången i sådant mål vad i 2 och 10—13 §§ är föreskrivet; har skriftens brottslighet tidigare prövats i mål om ansvar för tryckfrihetsbrott, skall dock prövning av skriftens brottslighet ej ånyo äga rum. I ansökningsmål skall den uteslutning av jurymän, som eljest ankommer på parterna företagas av rätten genom lotning.

15 §.

Närmare bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål meddelas i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § regeringsformen föreskriver.

Äro inom samma län flera rådhusrätter, vilka äga upptaga tryckfrihetsmål, skola de uppgifter, som avses i 4, 6, 8 och 9 §§, fullgöras av den rådhusrätt Konungen bestämmer.

13. KAP.

Om utrikes tryckta skrifter.

1 §.

Skrift, som tryckts utom riket, skall anses här utgiven, då den på sätt i 1 kap. 6 § sägs blivit utlämnad för spridning inom riket.

2 §.

Är periodisk skrift, som tryckes utom riket, huvudsakligen avsedd för spridning inom riket, gälle i tillämpliga delar vad i 5 kap. är stadgat, vad där sägs om ägares behörighet skall icke äga tillämpning.

För utgivning här i riket av annan utom riket tryckt periodisk skrift erfordras ej utgivningsbevis. Finnes sådant bevis, skall i fråga om skriften tillämpas vad i första stycket sägs.

3 §.

Vad i denna förordning är stadgat om boktryckares ansvarighet skall i fråga om skrift, som tryckts utom riket, avse den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket eller, om det ej kan visas vem han är eller han ej, då skriften här utgavs, ägde hemvist inom riket, den som enligt 6 kap. är att anse som utspri-dare.

4 §.

Av periodisk skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändock utfärdats, skall granskningsexemplar avlämnas enligt vad därom är i 4 kap. 7 § föreskrivet. Vad nu sagts gälle ock skrift, som ej är periodisk, om skriften helt eller till någon del är avfat-tad på svenska språket samt ej införes allenast i enstaka exemplar.

Den i första stycket föreskrivna skyldigheten skall i fråga om periodisk skrift åvila utgivaren och beträffande annan skrift för-läggaren eller, om förläggare ej finnes, den som låtit utlämna skriften för spridning inom riket. Fullgöres ej sådan skyldighet, äge vad i 4 kap. 8 § är stadgat motsvarande tillämpning.

Angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exem-plar av skrift, som tryckts utom riket, meddelas bestämmelser i lag.

5 §.

Alternativ a.

Bestämmelsen i 1 kap. 1 § andra stycket angående med-delande av uppgifter och underrättelser för offentliggörande i tryckt skrift skall gälla även meddelande för offentlig-görande i skrift, som tryckes utom riket, om ej meddelandet avser förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet eller varom meddela-ren eljest enligt lag *eller för-fattning* haft att iakttaga tyst-nad. Är meddelandet i sådant hänseende straffbart, gälle vad

Alternativ b.

Bestämmelsen i 1 kap. 1 § andra stycket angående med-delande av uppgifter och underrättelser för offentliggörande i tryckt skrift skall gälla även meddelande för offentlig-görande i skrift, som tryckes utom riket, om ej meddelandet avser förhållande, vars röjande skulle innefatta brott mot rikets säkerhet eller varom meddela-ren eljest enligt lag haft att iakttaga tystnad. Är meddelan-det i sådant hänseende straff-bart, gälle vad därom är stad-

därom är stadgat. Har meddelandet icke blivit infört i skriften och innefattar det ärekränkning mot enskild person, gälle om ansvar för sådan ärekränkning vad i lag är stadgat.

gat. Har meddelandet icke blivit infört i skriften och innefattar det ärekränkning mot enskild person, gälle om ansvar för sådan ärekränkning vad i lag är stadgat.

I övrigt skall i fråga om skrift, som tryckts utom riket och här utgives, i tillämpliga delar gälla vad i 1 kap., 3 kap., 4 kap., 9 §, 6 kap., 7 kap., 8 kap. 1, 2, 5—7 och 10—12 §§ samt 9—12 kap. är föreskrivet.

14 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Vad i lag är stadgat om resning i mål i allmänhet gälle, utan hinder av att jury prövat skriftens brottslighet, även dom i tryckfrihetsmål.

Beviljas resning i mål, vari jury prövat skriftens brottslighet, och grundas resningen på omständighet som kan antagas hava inverkat på juryprövningen, förordne högsta domstolen att målet skall ånyo upptagas inför jury av den rätt som först dömt i målet; dock äge högsta domstolen, då resning beviljas till den tilltalades förmån och saken finnes uppenbar, omedelbart ändra domen.

2 §.

Då på grund av högre rätts beslut tryckfrihetsmål, vari jury deltagit, skall ånyo upptagas inför jury av den rätt som först dömt i målet, gälle om juryns tillsättande vad i 12 kap. 10—14 §§ är stadgat.

3 §.

Tryckfrihetsmål och annat mål om brott mot bestämmelserna i denna förordning skola alltid skyndsamt behandlas.

4 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna förordning tillfalla kronan.

5 §.

I allt varom bestämmelse ej meddelats i denna förordning eller i särskild lag, som utfärdas med stöd därav, gälla vad i lag eller författning eljest är stadgat.

Utlänning vare, såvitt ej annat följer av denna förordning eller annan lag eller författning, likställd med svensk medborgare.

6 §.

Med lag förstås i denna förordning stadgande, som, i den ordning för varje särskilt fall är föreskriven, tillkommit genom samfält beslut av Konungen och riksdagen.

Ö v e r g å n g s b e s t ä m m e l s e r.

Utan hinder av den nu antagna förordningen skall den äldre tryckfrihetsförordningen fortfarande gälla till årets utgång.

Vid tillämpningen av den nya förordningen skall i övrigt följande iakttagas.

Har boktryckeri blivit behörigen anmält enligt den äldre förordningen, erfordras ej, så länge boktryckeriet bibehålles i överensstämmelse med vad sålunda anmälts, anmälan enligt den nya förordningen.

Utgivningsbevis, som enligt den äldre förordningen meddelats utgivare av periodisk skrift, skall anses som utgivningsbevis enligt den nya förordningen. Vad i denna föreskrives om skyldighet för skriftens ägare att göra anmälan om utgivare skall äga tillämpning först då ny utgivare utses.

I fråga om ansvarigheten för tryckt skrift, som utgives medan den äldre förordningen ännu är gällande, skall denna äga tillämpning.

Angående beståndet av kvarstad, som meddelas medan den äldre förordningen ännu är gällande, skall denna tillämpas. Lag samma vare i fråga om indragning vid trupp eller ombord å flottans fartyg av tryckt skrift, varom förordnande meddelas medan den äldre förordningen ännu är gällande.

Tryckfrihetsmål, vari talan väckes medan den äldre förordningen ännu är gällande, skall behandlas enligt den äldre förordningen. Skall enligt denna jury medverka men har jury ännu ej utsetts, då den äldre förordningen upphör att gälla, skall den nya förordningen äga tillämpning; är den underrätt, som upptagit målet, icke tillika behörig enligt den nya förordningen, skall

målet för fortsatt handläggning hänvisas till underrätt, som enligt den nya förordningen är behörig.

De åtgärder, som erfordras för val av jurymän enligt den nya förordningen, skola vara slutförda före årets utgång. Konungen meddelar därom närmare bestämmelser.

I övrigt skall i fråga om övergången till den nya förordningen lända till efterrättelse vad i motsvarande fall eljest är stadgat eller anses gällande.

Bestämmelserna i 5 och 35 §§ lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar upphöra vid årets utgång att gälla.

Bilaga C.

Lag om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; given den 28 maj 1937.

I dess lydelse den 1 jan. 1948. (Jfr övergångsbest. till nya TF.)

1 §. I statsrådet förda protokoll i ärenden vilka angå rikets förhållande till främmande makt, så ock protokoll i kommandomål, må icke utan Konungens tillstånd utlämnas tidigare än femtio år efter protokollets datum.

Andra i statsrådet förda protokoll än i första stycket sägs må ej utan Konungens tillstånd utlämnas tidigare än två år efter protokollets datum; Konungen obetaget att förordna, att sådant protokoll ej må utan kammarens tillstånd utlämnas förrän viss tid förflutit från dess datum.

Vad i 2—36 §§ stadgas om handlingars hemlighållande har ej avseende å ovan omförmälda protokoll.

2 §. Riksdagens kamrars protokoll vid sammanträde inom lyckta dörrar enligt 56 § riksdagsordningen må ej utan Konungens och kammarens tillstånd utlämnas tidigare än femtio år efter protokollets datum.

Sammanträder kammare i annat fall än i första stycket sägs inom lyckta dörrar, äger kammaren besluta, att därvid fört protokoll ej må utan kammarens tillstånd utlämnas förrän viss tid, högst femtio år, förflutit från protokollets datum.

Konstitutionsutskottets handlingar rörande granskning av statsrådsprotokoll och protokoll i kommandomål må ej utan utskottets tillstånd utlämnas innan protokollen få offentliggöras.

3 §. Handlingar i ärenden vilka angå rikets förhållande till främmande makt må allenast i de fall och i den ordning Konungen bestämmer utlämnas tidigare än femtio år efter handlingens datum.

Handlingar i ärenden, vilka, utan att vara av beskaffenhet som i första stycket sägs, angå svensk myndighets förbindelser med

främmande makts myndigheter eller undersåtar eller eljest röra främmande makt eller dess förhållanden, må ej utan tillstånd av den myndighet som handlägger ärendet utlämnas tidigare än femtio år efter handlingens datum, med mindre det är uppenbart att handlingens innehållande icke påkallas av hänsyn till rikets säkerhet eller av internationella hänsyn.

4 §. Beträffande handlingar, som röra krigsmaktens mobilisering, sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara, dess mobiliseringsförråd och mobiliseringsutrustning, rikets fästningsverk och övriga fasta försvarsanstalter, örlogsstationer samt för krigsmakten avsedda varv och fartyg, militära flygstationer samt för krigsmakten avsedda flygverkstäder och luftfartyg, militära positioner och minförsvar, annan för krigsbruk avsedd materiels tekniska byggnad och beskaffenhet, för militärt ändamål avsedda kommunikations- och förbindelseleder, experiment och uppfinningar eller ock det civila luftskyddets planläggning, äger Konungen, såframt handlingarnas offentliggörande kan skada rikets försvar eller eljest medföra våda för dess säkerhet, förordna, att de ej må utlämnas förrän viss tid från handlingens datum förflutit, dock högst femtio år, där ej särskilda förhållanden påkalla hemlighållande under längre tid.

I fråga om handlingar rörande den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen så ock beträffande handlingar, vilka röra produktion, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse, transportverksamhet eller näringslivet i övrigt under krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, äger Konungen, så framt handlingarnas offentliggörande kan skada rikets försvar, folkhushållningen eller näringslivets behöriga fortgång eller eljest medföra våda för rikets säkerhet, förordna, att de ej må utlämnas förrän viss tid, högst femtio år, förflutit från handlingens datum.

5 §. Protokoll hållna hos riksdagens eller allmänt kyrkomötes utskott, så ock statliga kommittéers protokoll, må ej utan utskottets eller kommitténs samtycke utlämnas förrän det ärende protokollen avse hos utskottet eller kommittén slutförts. Vad nu är sagt skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kommunalmyndighets protokoll i ärenden som av myndigheten allenast för beredning handhas.

Riksdagens revisorers protokoll må ej utlämnas, innan den berättelse vartill de höra offentliggjorts.

6 §. Handlingar som upprättats eller anskaffats för myndighets räkning till utredning i någon dess rättstvist må ej utan myn-

dighetens tillstånd utlämnas förrän saken blivit slutligen avgjord eller tjugu år förflutit från handlingens datum.

7 §. Beträffande handlingar, upprättade för myndighets gransknings- eller inspektionsverksamhet eller för anordnande av kunskapsprov eller myndighets inseende, äger Konungen förordna, att de ej må utlämnas före den avsedda granskningen, inspektionen eller prövningen.

8 §. Hos myndighet upprättade handlingar i ärende angående uppgörande av ny eller ändrad stadsplan må ej utan tillstånd av myndighet som handlägger ärendet utlämnas, förrän förslag till stadsplan blivit tillgängligt för granskning enligt vad därom särskilt är stadgat. Såvitt angår hos myndighet i dylikt ärende upprättade handlingar med beräkningar av fastighetsvärden, äger myndighet som handlägger ärendet besluta, att sådan handling ej heller efter nämnda tidpunkt må utan myndighetens tillstånd utlämnas; dock att handling ej må hemlighållas längre än till dess stadsplanen blivit genomförd eller tjugu år förflutit från handlingens datum.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande generalplan så ock med avseende å utomplansbestämmer för städer och stadsliknande samhällen.

9 §. Handlingar innefattande redogörelse för utredningar, experiment eller prov av naturvetenskaplig eller teknisk art, som myndighet låtit verkställa för det allmännas räkning, må ej utan myndighetens tillstånd utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum.

10 §. Handlingar rörande polismyndighets, tullmyndighets eller åklagares verksamhet till förekommande eller beivrande av brott, så ock handlingar rörande användning av tvångsmedel i brottmål må ej utlämnas, såvida skäligen kan befaras, att utlämnande skulle motverka brotts upptäckande eller brottmåls utredning eller åtgärder till förekommande av brott eller ock vara menligt för rikets säkerhet eller för enskild person; dock må handling ej i något fall hemlighållas längre tid än sjuttio år från dess datum, och vare Konungen obetaget att, där särskilda omständigheter det påkalla, medgiva utlämnande utan hinder av vad ovan stadgas.

Vad i första stycket är stadgat om åklagare skall ej äga tillämpning å riksdagens ombudsmän.

11 §. Uppgifter och anteckningar som tillhöra det i riket in-

rättade straffregistret må ej utlämnas i annat fall eller annan ordning än i lagen om straffregister sägs.

Utslag eller underrättelser, avseende svensk undersåte i utlandet ådömt straff, vilka enligt överenskommelse med främmande makt överlämnats till svensk myndighet, så ock därom förda anteckningar, må ej utlämnas i annat fall eller annan ordning än Konungen bestämmer.

Vad i andra stycket sägs gälle ock om uppgifter och anteckningar, tillhörande hos kontrollstyrelsen fört straffregister rörande fylleri och vissa andra brott, även som särskilt register som hos myndighet föres angående straff och tillrättavisningar som ådömts eller tilldelats underlydande personal.

12 §. Hos myndighet vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostningsanstalt eller tvångsarbetsanstalt upprättade handlingar rörande å anstalten intagen person må ej i andra fall eller annan ordning än Konungen bestämmer utlämnas tidigare än sjuttio år efter deras datum.

Vad i första stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning med avseende å handlingar, upprättade av dem, som handhåva övervakning eller tillsyn över brottslingar eller lösdrivare, vilka icke äro intagna å anstalt som i första stycket sägs, där handlingarna röra någon som är underkastad övervakning eller tillsyn.

Uppgifter och anteckningar, som tillhöra hos fångvårdsstyrelsen fört register över personer, som intagits å fångvårdsanstalt eller erhållit villkorlig dom, må ej utlämnas i annat fall eller annan ordning än Konungen bestämmer.

13 §. Anteckningar i kyrkoböcker, folkregister och mantalsböcker ävensom handlingar, vilka eljest röra kyrko- eller folkbokföringen, själavården eller kyrkotukten, må i den mån de innehålla upplysning om enskilds personliga förhållanden, icke utan hans samtycke till annan utlämnas förrän sjuttio år förflutit från anteckningens eller handlingens datum, såvida icke, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den enskilde som avses eller för hans nära anhöriga. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

14 §. Handlingar vilka av läkare eller hos medicinalstyrelsen eller på läkares eller styrelsens föranstaltande upprättats till utredning i mål eller ärende hos domstol eller i ärende som avses i gif-

termålsbalken; handlingar i ärenden rörande hälsovård, sjukvård, fattigvård, understöd vid barnsbörd, samhällets barnavård och ungdomsskydd eller eljest barnavårdsnämnds och barnavårdsmäns verksamhet, rätt för enskilda att inköpa alkoholhaltiga drycker, behandling av alkoholister eller eljest nykterhetsnämnds verksamhet, folkpensionering eller eljest pensionsstyrelsens eller pensionsnämnds verksamhet, försäkring för olycksfall i arbete eller eljest riks försäkringsanstaltens eller försäkringsrådets verksamhet, tillsyn å understödsföreningar, hjälpverksamhet vid arbetslöshet; så ock handlingar i ärenden rörande kontroll å utläningar, som här i riket vistas eller hit söka tillträde, må, i vad de angå enskilds personliga förhållanden, icke utan hans samtycke till annan utlämnas tidigare än sjuttio år efter handlingens datum. Även utan sådant samtycke skall dock handling som nu sagts utlämnas, om, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till skada eller förklenande för den vilkens personliga förhållanden i handlingen avses eller för hans nära anhöriga. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Angår handling, som i första stycket avses, någons intagning, vård eller behandling å anstalt eller inrättning eller någons vård eller behandling av läkare annorstädes än å anstalt, och finnes grundad anledning antaga att genom handlingens utlämnande ändamålet med vården eller behandlingen skulle motverkas eller någons personliga säkerhet sättas i fara, må utlämnande vägras, ändock att enligt bestämmelserna i första stycket utlämnande bort ske. Likaledes må utbekommande av handling, utvisande vem som gjort anmälan i ärende rörande samhällets barnavård eller ungdomsskydd eller rörande behandling av alkoholister eller vem som eljest lämnat upplysningar i sådant ärende, vägras, om grundad anledning finnes att antaga att den, om vilken anmälan gjorts eller upplysningarna lämnats, skulle missbruka kännedom i berörda hänseende till skada för annan person.

Vad i denna paragraf stadgas har icke avseende å myndighets beslut som särskilt utfärdats eller i protokoll upptagits, där fråga ej är om barnavårdsnämnds eller nykterhetsnämnds beslut eller om beslut i ärende som rör tillämpning av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, lagen om avbrytande av havandeskap, lagen om sterilisering eller lagen om kastrering.

Uppgifter och anteckningar, vilka tillhöra de i kommunerna

förda socialregistren, må ej utlämnas i vidare mån än som följer av lagen om socialregister.

15 §. Till överförmyndare eller förmyndarkammaren i Stockholm inkomna handlingar må, i vad de angå enskildas ekonomiska förhållanden, icke tidigare än tjugu år efter handlingens datum utlämnas i vidare mån än i lagen om förmynderskap föreskrives.

16 §. För statlig eller kommunal statistik lämnade uppgifter och myndighets bearbetningar därav må, såframt de avse namngivna enskilda personer, bolag eller andra enskilda samfälligheter, icke utlämnas förrän tjugu år från uppgiftens datum förflutit, därest ej den som däri avses samtycker till ett tidigare utlämnande, eller ock, med hänsyn till uppgiftens eller bearbetningens natur eller det ändamål för vilket den åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att utlämnandet ej kommer att missbrukas till hans skada.

Vad i första stycket sägs skall icke utgöra hinder för utlämnande, i de fall och i den ordning konungen bestämmer, av lönestatistiska uppgifter till löntagarna för granskning av uppgifternas riktighet eller av bearbetningar av sådana uppgifter till förening av arbetsgivare eller arbetstagare för begagnande vid förhandlingar om löneuppgörelser eller förberedelser därtill.

Då handling med stöd av första eller andra stycket utlämnas, böra erforderliga förbehåll göras.

17 §. Till myndighet avlämnade uppgifter till ledning för taxering, som avses i taxeringsförordningen, eller eljest för beräkande av skatt må ej i andra fall än i vederbörande skatteförfattning stadgas utan den skattskyldiges samtycke utlämnas till annan tidigare än tjugu år efter uppgiftens datum.

Förmögenhetslängd ävensom prövningsnämnds ändringslängd beträffande taxering till särskild skatt å förmögenhet må ej utan den skattskyldiges samtycke utlämnas till annan tidigare än tjugu år efter längdens datum.

Enl. *Lag 26 juli 1947*, som träder i kraft d. 1 jan. 1949 — dock att äldre lag alltjämt skall äga tillämpning beträffande förmögenhetslängd och prövningsnämnds ändringslängd, som avser taxering år 1948 eller tidigare år eller eftertaxering för nämnda år — skall 2 st. lyda :

Förmögenhetslängd — — — taxering till statlig förmögenhetsskatt må — — — datum.

18 §. Handlingar som inkommit till eller upprättats hos tillsynsmyndighet över banker, sparbanker, andra penninginrättningar eller försäkringsanstalter, i vad handlingarna röra enskildas förhållanden till dylik inrättning, ävensom handlingar vilka inkommit till eller upprättats hos tillsynsmyndigheten över fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet, i vad de röra vederbörande yrkesutövers enskilda affärer eller andra personers ekonomiska förhållanden, må icke utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum, därest icke vederbörande tillsynsmyndighet för fullgörande av sin uppgift så prövar nödigt.

19 §. Till riksförsäkringsanstalten eller försäkringsrådet inkomna och där upprättade handlingar i ärenden angående försäkring för olycksfall i arbete och för yrkessjukdomar må, såvitt de avse arbetet i arbetsgivares rörelse, företag eller verksamhet eller de förhållanden, under vilka arbetet bedrivs, eller arbetarnas antal, arbetstid och avlöningsförhållanden, icke utan arbetsgivarens samtycke till annan utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum, där ej, med hänsyn till det ändamål, för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till arbetsgivarens skada. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

Handlingar i ärenden angående arbetarskydd eller arbetstidens reglering eller angående arbetstillstånd för utlännning må, såvitt de röra arbetsgivares yrkeshemlighet eller eljest innehålla sådana upplysningar om drifthanordning eller affärsförhållande, vilkas offentliggörande kan lända arbetsgivare till skada, icke i vidare mån än som kan följa av de i nämnda ämnen gällande lagar utlämnas utan arbetsgivarens samtycke förrän tjugu år från handlingens datum förflutit.

20 §. Handling som inkommit till övervakningsmyndighet, varom förmåles i lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet, må, i den mån handlingen innehåller upplysningar om yrkesutövers affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke i andra fall än Konungen bestämmer utlämnas förrän tjugu år förflutit från handlingens datum. Vad nu sagts gälle ock hos myndigheten upprättad handling, dock ej kartellregister.

På framställning av vederbörande yrkesutövere eller myndighet, som avses i första stycket, äger Konungen, om särskilda skäl därtill äro, förordna, att kartellregister, såvitt angår däri intagna uppgifter rörande viss överenskommelse, icke må utlämnas tidi-

gare än tjugu år efter det anteckning om överenskommelsen gjorts i registret. Har framställning om sådant förordnande gjorts, må, innan ärendet blivit av Konungen avgjort, kartellregister i den del framställningen avser icke utlämnas. Vad nu sagts gälle ock handlingarna i ärendet; om utlämnande av sådan handling efter ärendets avgörande äge vad i första stycket stadgats motsvarande tillämpning.

21 §. Beträffande handlingar, vilka i andra fall än eljest i denna lag sägs röra statlig utredning, kontroll eller stödverksamhet med avseende å produktion, handel, bankrörelse, försäkringsrörelse eller transportverksamhet eller eljest med avseende å näringslivet äger Konungen, i den mån de innefatta sådana upplysningar om enskilda företags eller sammanslutningars affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända vederbörande företag eller sammanslutning till men, förordna, att handlingarna ej må utlämnas förrän viss tid, högst tjugu år, förflutit från deras datum.

22 §. Handlingar i ärenden rörande mättningsförrättning eller mättningsutgifter enligt lagen om virkesmätning må ej utlämnas i vidare mån än som följer av nämnda lag.

23 §. Handlingar i ärenden angående ansökning om patent må icke utan sökandens samtycke till annan utlämnas i vidare mån, än som föranledes av gällande lagstiftning rörande patent, dock att, såframt ej annat än där stadgat, sådana handlingar må utlämnas, i vad de angå uppfinning därå patent beviljats.

24 §. Handling i ärende, som avses i lagen om medling i arbetstvister, må, i den mån myndighet som handlägger ärendet så beslutar eller förbehåll enligt 7 § nämnda lag gjorts med avseende å handlingen, icke utlämnas tidigare än tjugu år efter datum.

25 §. Handlingar i ärenden rörande offentlig arbetsförmedling, vilka till anstalt för sådan förmedling inkommit eller där upprättats, må ej i vidare mån än som erfordras för förmedlingsverksamhetens behöriga bedrivande utlämnas förrän tjugu år från handlingens datum förflutit, såvida icke, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till arbetsgivares eller arbetssökandes skada eller förklenande. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

26 §. Handlingar som till offentlig rättshjälpsanstalt inkommit eller där upprättats angående rättshjälp åt enskilda, så ock handlingar i ärenden hos notarius publicus rörande sådant som blivit

honom såsom hemligt anförtrött eller eljest ej böra bliva obehöriga kunnigt, må ej tidigare än sjuttio år efter handlingens datum utlämnas i vidare mån än handlingens ändamål kräver eller den, som i ärendet anlitat anstalten eller notarius publicus, därtill samtycker.

Beträffande handlingar i sådana ärenden angående rättshjälp åt enskilda, som handläggas hos annan myndighet än i första stycket sägs, äger Konungen förordna, att handlingarna ej må utlämnas i andra fall eller annan ordning än Konungen bestämmer förrän viss tid, högst sjuttio år, förflutit från deras datum.

Handlingar rörande någons ansökan om inträde i advokatsamfundet eller hans rätt att vara advokat eller rörande disciplinärt förfarande mot advokat må, i vad de angå hans ekonomiska ställning eller innefatta upplysningar, vilkas offentliggörande kan lända annan till men, icke utan samtycke av den handlingen sålunda angår utlämnas tidigare än sjuttio år efter handlingens datum.

27 §. Med avseende å handlingar, vilka angå myndighets verksamhet för införskaffande eller meddelande av upplysningar till enskildas tjänst, eller vilka till myndighet inkommit eller där upprättats för utredningar eller undersökningar som myndigheten utför för enskilds räkning, äger Konungen förordna, att de ej må utlämnas i andra fall eller annan ordning än Konungen bestämmer.

28 §. Till statlig eller kommunal anstalt för samfärdsel inkomna och där upprättade handlingar avseende samfärdseln, så ock till tullverket inkomna och där upprättade handlingar rörande varor som vid verket behandlas, må, såvitt de angå deras angelägenheter som anlita eller eljest träda i beröring med anstalten eller verket, icke utan samtycke av dem handlingen sålunda angår utlämnas till annan tidigare än tjugu år efter dess datum, där ej, med hänsyn till det ändamål för vilket utlämnande åstundas och omständigheterna i övrigt, trygghet kan anses vara för handen, att det ej kommer att missbrukas till deras skada. Vid utlämnande böra erforderliga förbehåll göras.

29 §. Till post- eller telegrafverket inkomna och där upprättade handlingar, som lämna upplysning om särskilda postförsändelser, telegram eller telefonsamtal, må icke utlämnas till annan än postförsändelsens avsändare eller mottagare eller telegrammets avsändare eller adressat eller någon av dem som växlat telefonsamtalet eller äro innehavare av de vid samtalet använda telefonapparaterna.

30 §. Handling, av vilken enskilds förhållande till postsparbanken eller postgirorörelsen framgår, må ej utan dennes samtycke till annan utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum, där ej Konungen för särskilt fall annorlunda förordnar.

31 §. Handlingar i ärenden, om vilkas hemlighållande stadgas i lagen för Sveriges riksbank, må ej utan tillstånd av fullmäktige i riksbanken eller av riksdagens bankoutsnitt eller revisorer utlämnas tidigare än femtio år efter handlingens datum.

32 §. Beträffande andra handlingar än i 30 och 31 §§ sägs rörande utlåning av medel, som stå under myndighets förvaltning, äger Konungen, i vad handlingarna angå lånsökandes, låntagares eller borgesmans förhållanden, förordna, att handlingarna icke utan samtycke av dem, vilkas förhållanden sålunda beröras, må till annan utlämnas förrän viss tid, högst tjugu år, förflutit från handlingens datum. Vad nu är sagt gäller dock ej myndighets beslut om beviljande av lån.

33 §. Myndighet som har att ombesörja upptagande av lån äger besluta, att handlingar som hänföra sig till upplåningsverksamheten ej må utan myndighetens tillstånd utlämnas förrän viss tid, högst tjugu år, förflutit från handlingens datum.

34 §. Handlingar i ärenden angående förvärfv, avyttrande eller upplåtelse av egendom eller annat, som myndighet äger förvalta, eller angående utförande av arbete för myndighets behov annorledes än genom dess egen eller annan myndighets personal må icke, utan tillstånd av den myndighet som handlägger ärendet, utlämnas innan avtal slutits eller ärendet eljest slutförts. Angår ärendet upphandling eller utförande av arbete för statens räkning eller försäljning av staten tillhörig lös egendom, skall likväl iakttagas, att i stadgad ordning infordrade och inkomna anbud, så ock andra handlingar som kunna tjäna till upplysning i vad mån anbud i ärendet infordrats eller avgivits eller som eljest avse dylika anbud, icke före nämnda tidpunkt må utlämnas i vidare mån än för prövning av anbud finnes nödvändigt eller begäran om anbuds utbekommande framställles av anbudsgivaren.

Då anledning därtill föreligger, äger vederbörande myndighet besluta, att handlingar, som i första stycket avses, även efter där angiven tidpunkt ej må utan myndighetens tillstånd utlämnas. Beträffande andra handlingar än sådana som angiva villkoren i slutna avtal må dylikt beslut avse en tid av högst tjugu år från nämnda tidpunkt. Vad angår handlingar, som angiva villkoren i slutna avtal rörande myndighets leverans av elektrisk kraft, gas,

vatten eller dylikt eller rörande försäljning av varor med vilka myndighet driver handel i affärsmässiga former, må beslut meddelas högst för tiden till dess två år förflutit från det avtalet fullgjorts eller upphört att gälla. Med avseende å handlingar, som angiva villkoren i slutna avtal i andra ärenden, må beslut meddelas för en tid av högst två år från det avtalet slöts.

Beslut, vilka enligt andra stycket meddelas av annan statsmyndighet än sådan som hör till eller lyder under riksdagen, skola, där de icke gälla allenast genom myndighetens försorg upprättade kostnadsberäkningar eller prisbestämningar eller ock tjänsteutlåtanden som avse sådan, för varje statsregleringsår, inom en månad efter dess utgång, anmälas till Konungen, som låter riksdagens revisorer därav undfå del.

Kommunalmyndighet har att beträffande tillämpningen av denna paragraf ställa sig till efterrättelse föreskrifter, vilka må hava meddelats av den myndighet som utövar den kommunala beslutanderätten.

Vad i denna paragraf stadgas har ej avseende å auktionsprotokoll.

35 §. Dom eller annat beslut av domstol i där anhängiggjort mål eller ärende samt protokoll och anteckningar, som hänföra sig till beslutet, må ej utlämnas förrän beslutet avkunnats eller expedierats.

36 §. Har förhandling i mål vid domstol hållits inom stängda dörrar, må protokoll över sådan förhandling jämte annan dylik uppteckning samt därvid företedda handlingar icke utan domstolens tillstånd utlämnas, innan målet blivit skilt från dess handläggning. Domstolen äger ock i avbidan på sådan förhandling besluta att handlingar, som inkomma i målet, icke utan dess tillstånd må utlämnas; har förhandling hållits inom stängda dörrar, må sådant beslut meddelas beträffande handlingar, som därefter inkomma.

Förekommer, då domstolen skiljer målet från sig, handling som enligt första stycket ej må utlämnas, äger domstolen förordna att handling som nu sagts så ock dom eller beslut, som avkunnats inom stängda dörrar, ej må utan domstolens tillstånd utlämnas, innan viss tid förflutit, i intet fall längre än sjuttio år från dagen för förordnandet. Är handlingen sådan att den enligt bestämmelse i 1—34 §§ eller föreskrift, som meddelats med stöd därav, ej må utlämnas till envar, må domstolens förordnande innehålla att vad sålunda är stadgat om handlingens utlämnande skall äga tillämpning.

Fullföljes talan i mål, vari förordnande enligt andra stycket gäller, må ej heller handlingar, som därefter inkomma eller hos högre rätt upprättas i målet, utan rättens tillstånd utlämnas, innan förhandling i målet hållits eller, då förhandling ej äger rum, rätten skilt målet från sig. På högre rätt ankommer, då rätten skiljer målet från sig, ej mindre att pröva förordnande som lägre rätt meddelat än även, om anledning därtill finnes, att med avseende å den högre rättens handlingar i målet meddela förordnande enligt andra stycket.

Är på grund av förordnande enligt 2 § 4 mom. tredje stycket tryckfrihetsförordningen allenast viss myndighet behörig att pröva fråga om handlings utlämnande, må domstol icke utan denna myndighets samtycke lämna tillstånd till utlämnande.¹⁾

Protokoll över förhandling jämte annan dylik uppteckning i mål vid domstol samt handlingar, som företetts vid förhandlingen, så ock beslut och dom i målet må ej hemlighållas i vidare mån än som följer av denna paragraf eller 35 §.

Vad i denna paragraf är stadgat om mål skall äga motsvarande tillämpning beträffande ärende.

37 §. Där enligt Konungens jämlikt denna lag meddelade förordnande eller enligt beslut, vilket jämlikt bemyndigande i denna lag meddelats av annan statsmyndighet än sådan som hör till eller lyder under riksdagen, handlingar ej må utlämnas, så ock där enligt denna lag för handlingars utlämnande erfordras tillstånd av dylik myndighet, äger Konungen utan hinder därav förordna om utlämnande.

38 §. Där det finnes erforderligt för tillvaratagande av allmän eller enskild rätt, må utan hinder av vad eljest i denna lag stadgas Konungen förordna om handlingars utlämnande.

Kan handling, som ej må utlämnas till envar, antagas vara av betydelse som bevis i rättegång eller för förundersökning i brottmål, äger domstol, där rättegången föres eller fråga som hör till förundersökningen må upptagas, förordna att handlingen skall tillhandahållas domstolen eller undersökningsledaren. Vad nu sagts gälle dock ej handlingar, som avses i 1—5 §§ samt 31 och 33 §§. Är handlingens innehåll sådant att den som utfärdat handlingen ej enligt 36 kap. 5 § andra, tredje eller fjärde stycket rättegångsbalken må höras som vittne därom, må handlingen ej företes i rättegången eller vid förundersökningen. Ej heller må, med mindre synnerlig anledning förekommer därtill, handlingen före-

¹⁾ Se § 2: 14 i nya TF.

tes i rättegången eller vid förundersökningen, om därigenom yrkeshemlighet skulle uppenbaras.

39 §. Vad i denna lag stadgas länder ej till inskränkning i sökandes, klagandes eller andra parTERS rätt att i mål och ärenden hos domstol eller annan myndighet utbekomma dom, beslut och andra handlingar.

Finnes av hänsyn till allmänna eller enskilda intresse vara av synnerlig vikt att innehållet i annan handling än dom eller beslut icke uppenbaras, må dock med stöd av stadgande i denna lag utlämnande av sådan handling till parten vägras; vid utlämnande skola erforderliga förbehåll göras.

40 §. Vad i denna lag stadgas utgör ej hinder för offentliggörande av handlingar i ärenden hos riksdagen eller allmänna kyrkomötet eller hos kommunal stämma eller representation, där myndighet som handlägger ärendet finner sådant erforderligt för ärendets behandling.

41 §. Utlämnar någon handling i strid mot föreskrifterna i denna lag eller mot förbud som jämlikt densamma meddelats, eller bryter någon mot förbehåll som gjorts vid handlingens utlämnande, straffes, där gärningen är att anse som brott i ämbete eller tjänst eller eljest är i annan lag belagd med straff, enligt vad där sägs. I andra fall vare straffet dagsböter; dock att vid brott med avseende å handlingar, varom i 1—4, 20 och 36 §§ sägs, fängelse må ådömas.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

42 §. Om åtal för förbrytelse mot denna lag och om laga domstol gälle vad i allmän lag och annan författning stadgas angående brottmål.

43 §. I följd av vad i § 2 tryckfrihetsförordningen är stadgat skall i denna lag med myndighet förstås

dels statsdepartementen och kommandoexpeditionerna, riksdagen och allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade och revisorer, domstolar och ämbetsverk samt övriga till statens förvaltning hörande myndigheter och inrättningar, nämnder, kommissioner och kommittéer (statsmyndighet),

dels ock alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, kollegier, nämnder, råd, kommissioner, revisorer, utskott och kommittéer

jämte underlydande verk och inrättningar (kommunalmyndighet).¹⁾

Denna lag träder i kraft då Konungen låtit i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av § 86 regeringsformen, § 38 riksdagsordningen samt §§ 1 och 2 tryckfrihetsförordningen²⁾; dock att, i enlighet med vad hittills i tryckfrihetsförordningen stadgats,

1) hos Konungen hållna protokoll i ministeriella ärenden samt statsrådets protokoll och handlingar för tiden före denna lags ikraftträdande ej må utan Konungens tillstånd utlämnas förrän femtio år förflutit från protokollets eller handlingens datum,

2) handlingar och protokoll i äktenskapsmål, mål om faderskap och underhållsskyldighet till barn utom äktenskap samt mål om äktenskaplig börd, vilka vid underrätten handlagts inom stängda dörrar och vilka anhängiggjorts före denna lags ikraftträdande, ej må utan parternas tillstånd utlämnas till annan förrän femtio år efter deras död.

¹⁾ Jfr *nya* TF 2 : 3.

²⁾ Brev härom uppläst i riksdagens kamrar d. 29 maj 1937.

FORMULÄR

I. Formulär till anmälan av utgivare.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet.

Härmed får jag /eller: *undertecknat bolag (förening)*/ såsom ägare av periodiska skriften *Malmö-Avisen* vördsämt anmäla att till skriftens utgivare utsetts *redaktören Anton Fredriksson* med hemvist i *Malmö* och adress *Barngatan 14, Malmö*.

Åldersbevis för *Fredriksson*, utvisande att han är svensk medborgare, mantalsskrivningsbevis för honom samt konkurs- och myndighetsbevis bifogas.

Vidare bifogas åldersbevis för mig, utvisande att jag är svensk medborgare. /eller, då ägaren är juridisk person: Vidare biläggas registreringsbevis/.

Malmö den 12 mars 1950.

.....
(Namnunderskrift av ägaren.)

Härmed förklarar jag att jag åtagit mig uppdraget som utgivare av *Malmö-Avisen*.

Malmö som ovan.

.....
Redaktören Anton Fredrikssons egenhändiga namnteckning bevittna:

.....
Anmärkning: TF:s föreskrifter om skyldighet för ägare av periodisk skrift att göra anmälan om utgivare skall äga tillämpning först då ny utgivare utses för skrift, för vilken utgivningsbevis redan finns då nya TF träder i kraft.

II. Formulär till ansökan om utgivningsbevis.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet.

Sedan anmälan som utgivare för periodiska skriften *Malmö-Avisen* enligt tryckfrihetsförordningen 5 kap. 4 § gjorts av mig såsom skriftens ägare, får jag härmed vördsamt anhålla, att Herr Statsrådet måtte utfärda bevis att hinder enligt tryckfrihetsförordningen icke möter för skriftens utgivning.

Skriftens titel är *Malmö-Avisen*, dess tryckningsort *Malmö*. Den skall enligt utgivningsplanen utkomma med ett nummer varje helgfri dag under året.

Malmö den 15 mars 1950.

.....
•
Anmärkning: Utgivningsbevis, som enligt den äldre förordningen meddelats utgivare, skall anses som utgivningsbevis enligt den nya förordningen. Ny ansökan behöver alltså inte göras.

III. Formulär till anmälan av ställföreträdare.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet.

Såsom utgivare av *Malmö-Avisen* får jag härmed vördsamt anmäla, att jag till ställföreträdare för mig utsett *redaktören Johan Berg*, som har hemvist i *Malmö* med adress *Kungsgatan 137, Malmö*.

Åldersbevis för *Berg*, utvisande att han är svensk medborgare, mantalsskrivningsbevis för honom samt konkurs- och myndighetsbevis bifogas.

Malmö den 17 dec. 1950.

.....
•
Härmed förklarar jag att jag åtagit mig det i anmälan avsedda uppdraget.

Malmö som ovan.

Redaktören Johan Bergs egenhändiga namnteckning bevittna:

Jag godkänner härmed, att redaktören Johan Berg utses till ställföreträdare för redaktören Anton Fredriksson som utgivare av *Malmö-Avisen*, vars ägare jag är.

Malmö som ovan.

Chefredaktören Olof Petténs egenhändiga namnteckning bevittna:

IV. Formulär till anmälan om ny utgivare.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet.

Sedan utgivaren av skriften *Malmö-Avisen*, vars ägare jag är, lämnat sin tjänst hos tidningsföretaget, får jag härmed vördsamt anmäla, att jag själv skall fullgöra uppdraget som skriftens utgivare. Min hemvist är *Malmö* och min adress, *Torpgatan 2, Malmö*.

Jag bifogar åldersbevis, utvisande att jag är svensk medborgare, mantalsskrivningsbevis samt konkurs- och myndighetsbevis.

Malmö den 8 sept. 1959.

Av förestående anmälan har jag erhållit del.

Lund den 10 sept. 1959.

Red. Anton Fredrikssons egenhändiga namnteckning bevittna:

V. Formulär till anmälan av boktryckeri.

Till Överståthållarämbetet /eller: Länstytelsen i län./

Undertecknad /eller, då ägaren är juridisk person: undertecknat bolag (förening)/ får härmed vördsamt göra anmälan enligt tryckfrihetsförordningen 4 kap. 3 § om inrättande av boktryckeri i Stockholm.

Tryckeriets firma och adress är

Å tryckeriet ämnar jag framställa /tidningstryck, boktryck, accidenstryck/.

Stockholm den

Anmärkningar: Ålderbevis eller, om boktryckaren är juridisk person, registreringsbevis bör bifogas.

Ny anmälan skall göras om boktryckeriet flyttar till annan ort.

Om boktryckeriets namn eller firma ändras eller om innehavaren ämnar vid tryckeriet framställa tryck av annat slag än som förut anmälts, skall förhållandet anmälas till överståthållarämbetet (länsstyrelsen).

Har boktryckeri blivit behörigen anmält enligt den äldre TF erfordras ej, så länge boktryckeriet bibehålles i överensstämmelse med vad sålunda anmälts, anmälan enligt nya förordningen.

Sakregister

- Affärstryck* 75
»Affischerings frihet» 45
Aktiebolag 39, 82 f, 106
 ansvarighet 78
Allmän handling, begreppet 130 f
 utlämnande 132
Annonser, ansvarighet för 96 ff
Anonymitet 61 ff
Antisemistiska skrifter 48, 104
Anstötligt förfarande 104
Ansvarighet för tryckfrihetsbrott,
 allmänt 66
 ansvarighetsreglerna 113 ff
Arkivexemplar 76
Autal ang. tryckfrihet 69 ff
Barn, barnförbjudna filmer 28 f
 spridning av olämplig litteratur
 48
Bedrägeri 94
Beslag 40, 123 f
Bestickning 18
Besvär 29, 82, 132 ff
Bilaga, till tidning 80 f
Bild 36, 48
Bild- och tillfällighetstryck 74 f, 79
*Biografbyrå*n, statens 28
Boktryckare, definition 78
 ansvarighet 116 f
Boktryckaruppgift 76
Boktryckeri 77 ff
Brottskatalogen 67 f, 100 ff
Brottskonkurrens 60
Bulvanförhållande 63, 84 f, 115
Censur, av film 28
 förbud mot 47 ff
 i Sverige 19 f, 39
Chiffer 98 f
*Diari*er, offentlighet 131, 136
Distributionsfrihet, se *Spridnings-*
 frihet
»Domkval» 107 f
Eftertryck 94
Enskilt anspråk 119 f
Exklusivitet, *TF:s*, i allmänhet 32 ff
 straff- och processrättslig 34, 67,
 92 ff, 125
Filmen 27 ff
Finansiering, av tidningar 12, 82 f
»Franska fotos» 36
Främmande makt 28, 103
Föredragningspromemorior, offent-
 lighet 131
Förenta nationerna 101 f
Författare 55, 59 f, 63, 88
 ansvarighet 116 f.
Förläggare 88 f
 ansvarighet 117
Förundersökning i brottmål, se
 Polisförhör
Förvar, av osedliga eller uppvig-
 lande skrifter 124 f
Förväxlingsbar likhet 81, 86 f
Genmålesrätt 45 f, 111
Granskningsexemplar 37, 74 ff

- Grundlagsskydd* 32 ff
Grundlagsändring 33
Hektografering 36
Hemlig handling, straff för utlämnande 56
 straff för publicering 108
Hemligstämpling 134 f
Hemlig uppgift 58, 108 f
Hets mot folkgrupp 104
Hinder mot skrifts spridning 49 ff
 av enskilda 15, 52
Hotelse 94, 103
Högförräderi 100
Illojal konkurrens,
 illojal användning av kännetecken 87
 illojal reklam 93 f
 ypande av yrkeshemligheter 71 f, 95
Impressum 76
Imprimatur 47
Indragningsmakten 20
Informationens frihet 44, 51 ff, 95 f
Informationsstyrelsen, statens 39
Införselsförbud 20
JK, åtalsrätt 121 f
JO 35, 74, 144
Journalisterna, ställning i allmänhet 17
 arbetsvillkor 71, 148 f
 utbildningen 150
Jury, institutionen 125 ff
 konstituerande 127 f
Juryinstruktionen 44 f, 111 ff
Juryprincipen 68 f
Justitieministern, tillsynsplikt 73 f
 utgivningsbevis 81 f
 åtalsrätt 121 f
Karta 36, 48, 75
Kolportage 89, 118 f
Kommersialism 16
Konfiskation 48, 110
Konfiskation utan rättegång 39
Krigsförräderi 101 f
Kränkande av främmande makt 103
Lotteri 94
»Läsfrihet» 45
Löpsedel 80 f
Meddelare 54 ff, 64, 95 f
Missbruk av tryckfriheten 91, 93 ff, 125
Missfirmelse, mot enskild 105 f
 mot främmande makt 103
 mot kunglig person m. fl. 102
 mot tjänsteman 102 f
MO 35, 74, 144
Monopolism 16
Musiknoter 36
Nyhetsförmedling, till utlandet 31 f, 60
Objektivt förfarande 122 f
Omyndiga 39, 78, 82, 120
Ordningsföreskrifter 48 f
Otillåtet offentliggörande 108 f
Otillåtet yttrande 100 ff
Papper, ransonering av 49 ff
Partsoffentlighet 139
Periodisk skrift, definition 79 f, 141
Polisförhör 55, 59, 62, 64 f, 109
Polisreportage 136, 144
Postbefordran 51 f
Preskription, av åtal 122
Preventiva hinder 43, 47 ff
Pseudonym 62, 65
Pressdelikt 91 f
Pressnämnden 39
Pressorganisationerna 142
Pressrätt, begreppet 21 ff
Pressens förtroendenämnd 149
Pressens opinionsnämnd 145 ff
Pressens samarbetsnämnd 143

- Publicering*, av ärekränkingsdom 110, 119
- Publiceringsförbud* 108 f
- Publicitetsregler*, publicistklubbens 143 f
- Publikationsbrott* 108 f
- Radionämnden* 29
- Radiotjänst* 29 ff
- Redaktion*, begreppet 55 ff
- Repressiva åtgärder* 47 f
- Resning* 128
- Reversal* 75
- Rättegångskostnad* 119, 126
- Rättighetsdeklarationen* 1789 13
- Rättspraxis* 24
- Samhällsfarlig ryktesspridning* 103
- Sanningsbevisning* 106, 112 f
- Sinnessjuka* 39, 100, 115, 137 f
- Skadestånd*, för avtalsbrott 69 ff
för tryckfrihetsbrott 119 f
- Socialvård*, handlingar därom 137 f
- Spioneri* 109
- Spridningsfrihet* 44, 47 ff
- Stencilering* 36
- Straffmätning* 111, 126
- Ställföreträdare* för utgivare 84
ansvarighet 114 f
- Tillstånd*, av k. m:t för åtal 122
- Tillståndskort*, för film 28
- Tillsyn* över pressen 73 ff
- Titelskydd* 80, 87
- Transportförbud* 39, 51 f
- »Tredje statsmakten» 22 ff
- Trosfrid*, brott mot 104
- Tryckeriföreståndare* 78
- Tryckfrihetsnämnden* 39
- Tryckfrihetsombud* 73
- Tryckt skrift* 36
- Typografiska arbetare* 149 f
- Tystnadsplikter*, avtalade 71 f
legala 57 ff, 60 f
- Ungdom*, se Barn
- Uppplaga* 75
- Uppror* 101
- Uppsåt* 106 f
- Uppvigling* 103
- Ursprungsuppgift* 76
- Utgivare* av icke periodisk skrift
63, 76 f, 88
hans ansvarighet 117
av periodisk skrift 83 f
hans ansvarighet 114 f
hans befogenhet 84 f
- Utgivning*, begreppet 36 ff
- Utgivningsbevis* 81
återkallande därav 85 f
- Utgivningsförbud* 20, 40
- Utgivningskontroll*, se Tillsyn
- Utgivningsplan*, för periodisk skrift
80
- Utgivningsrätt* 87
- Utlänning* 38 f
- Utländsk korrespondent* 60 f
- Utländskt understöd* 82
- Utrikes tryckta skrifter* 38, 60, 77,
86 f, 118 f
- Utspridare* 89
ansvarighet 116 f
- Villkorlig dom* 110
- Vittnesplikt* 63 ff
- Värnpliktig* 57, 59
- Åsiktsfrihet* 46
- Åtal* 121 f
- Ägare*, av per. skrift 82 f
- Ärekränkande meddelande* 56 f
- Ärekränkning* 105 f
mot kollektiv 102, 106
Se även Missfirmelse.

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

1000 1000 1000

Pris kart. 11:—